

Civilutskottets betänkande 2020/21:CU14

Hushållningen med mark- och vattenområden

Sammanfattning

Utskottet föreslår ett tillkännagivande med anledning av motionsyrkanden om anslutning till kommunalt vatten och avlopp. Regeringen bör skyndsamt vidta de åtgärder som krävs för att en fastighetsägare som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav inte ska kunna tvingas att ansluta sig till det kommunala va-nätet.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår övriga motionsyrkanden som behandlas i betänkandet, främst med hänvisning till pågående arbete. Motionsyrkandena handlar bl.a. om miljöbalkens hushållsbestämmelser och behovet av bostäder, skyddet av brukningsvärd jordbruksmark, skyddet av vattenområden, vattenkraft, stranderosion, va-infrastruktur och allmänna vattentjänster.

I betänkandet finns 20 reservationer (S, M, SD, C, V, KD, L, MP) och ett särskilt yttrande (C).

I en av reservationerna (S, V, MP) föreslås att riksdagen inte ska göra något tillkännagivande till regeringen.

Behandlade förslag

Cirka 100 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2020/21.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet	7
Utskottets överväganden.....	8
Riksstämman	8
Skyddet av jordbruksmark.....	15
Skyddet av vattenområden och dricksvattentäkter	19
Stranderosion m.m.....	27
Tillstånd till vattenverksamhet	34
Vattenförsörjning och vattenförvaltning.....	43
Va-infrastruktur	48
Allmänna vattentjänster.....	51
Reservationer	58
1. Riksstämman, punkt 1 (M, SD, KD).....	58
2. Skyddet av jordbruksmark, punkt 2 (M).....	59
3. Skyddet av jordbruksmark, punkt 2 (SD)	60
4. Skyddet av jordbruksmark, punkt 2 (C).....	62
5. Skyddet av vattenområden och dricksvattentäkter, punkt 3 (L).....	63
6. Stranderosion m.m., punkt 4 (M).....	65
7. Stranderosion m.m., punkt 4 (L).....	66
8. Vattenkraft, punkt 5 (M, C, KD)	67
9. Markavvattning, dammar och våtmarker, punkt 6 (M, SD).....	69
10. Markavvattning, dammar och våtmarker, punkt 6 (L).....	70
11. Vandringsleder och passager för fisk, punkt 7 (SD).....	70
12. Vattenförsörjning och vattenförvaltning, punkt 8 (M, KD).....	71
13. Vattenförsörjning och vattenförvaltning, punkt 8 (C)	73
14. Åtgärder för en hållbar va-infrastruktur, punkt 9 (M, C).....	74
15. Övriga förslag om va-infrastruktur, punkt 10 (C).....	74
16. Anslutning till kommunalt vatten och avlopp, punkt 11 (S, V, MP)	76
17. Lokalt anpassade va-lösningar, punkt 12 (SD, C, KD).....	76
18. Övriga förslag om allmänna vattentjänster, punkt 13 (M).....	77
19. Övriga förslag om allmänna vattentjänster, punkt 13 (SD)	78
20. Övriga förslag om allmänna vattentjänster, punkt 13 (KD).....	79
Särskilt yttrande.....	81
Riksstämman, punkt 1 (C).....	81
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag.....	82
Motioner från allmänna motionstiden 2020/21	82

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Rikssintressen

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:192 av Mikael Strandman och Monika Lövgren (båda SD) yrkande 1,

2020/21:370 av Stina Larsson (C),

2020/21:733 av Mats Nordberg m.fl. (SD) yrkande 26,

2020/21:1086 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 12,

2020/21:1240 av Edward Riedl (M),

2020/21:1245 av Saila Quicklund (M),

2020/21:1321 av Maria Stockhaus m.fl. (M),

2020/21:1889 av Hanna Westerén m.fl. (S),

2020/21:2927 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkandena 13–15,

2020/21:3102 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 23 och

2020/21:3408 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkandena 42 och 43.

Reservation 1 (M, SD, KD)

2. Skyddet av jordbruksmark

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:368 av Stina Larsson (C),

2020/21:576 av Mikael Larsson och Anders Åkesson (båda C),

2020/21:724 av Staffan Eklöf m.fl. (SD) yrkandena 11 och 12,

2020/21:733 av Mats Nordberg m.fl. (SD) yrkande 28,

2020/21:1419 av Arman Teimouri (L),

2020/21:2639 av Boriana Åberg m.fl. (M) yrkande 2,

2020/21:2709 av Maria Gardfjell m.fl. (MP) yrkande 14,

2020/21:2917 av Ulrika Heie m.fl. (C) yrkande 10,

2020/21:2927 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkandena 17 och 30 samt

2020/21:3102 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkandena 11 och 12.

Reservation 2 (M)

Reservation 3 (SD)

Reservation 4 (C)

3. Skyddet av vattenområden och dricksvattentäkter

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:101 av Acko Ankarberg Johansson och Andreas Carlson (båda KD),

2020/21:880 av Johan Andersson (S),

2020/21:1348 av Lotta Olsson (M),

2020/21:1457 av Hans Ekström och Caroline Helmersson Olsson (båda S),

2020/21:2624 av Betty Malmberg (M) yrkandena 1–3,

2020/21:2703 av Camilla Hansén m.fl. (MP),
 2020/21:2759 av Ann-Sofie Alm (M),
 2020/21:3060 av Emma Hult m.fl. (MP) yrkande 1 och
 2020/21:3257 av Nina Lundström m.fl. (L) yrkande 27.

Reservation 5 (L)

4. Stranderosion m.m.

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:1765 av Anders Hansson m.fl. (M) yrkandena 1–3,
 2020/21:2147 av Per-Arne Håkansson m.fl. (S),
 2020/21:3236 av Nina Lundström m.fl. (L) yrkande 18,
 2020/21:3357 av Jessica Rosencrantz m.fl. (M) yrkandena 14 och 15
 samt
 2020/21:3679 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 45.

Reservation 6 (M)

Reservation 7 (L)

5. Vattenkraft

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:973 av Sten Bergheden (M) yrkandena 1 och 3,
 2020/21:2732 av Rebecka Le Moine m.fl. (MP) yrkande 3,
 2020/21:3446 av Pål Jonson m.fl. (M) yrkande 7,
 2020/21:3501 av Camilla Brodin m.fl. (KD) yrkande 7 och
 2020/21:3562 av Cecilia Widegren (M) yrkande 4.

Reservation 8 (M, C, KD)

6. Markavvattning, dammar och våtmarker

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:323 av Anders Åkesson och Lars Thomsson (båda C),
 2020/21:729 av Mats Nordberg m.fl. (SD) yrkande 26,
 2020/21:2473 av Mikael Dahlqvist (S),
 2020/21:3236 av Nina Lundström m.fl. (L) yrkande 15 och
 2020/21:3356 av Jessica Rosencrantz m.fl. (M) yrkande 5.

Reservation 9 (M, SD)

Reservation 10 (L)

7. Vandringsleder och passager för fisk

Riksdagen avslår motion

2020/21:731 av Runar Filper m.fl. (SD) yrkandena 21 och 25.

Reservation 11 (SD)

8. Vattenförsörjning och vattenförvaltning

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:536 av Ingemar Kihlström (KD),
 2020/21:1477 av Hanna Westerén m.fl. (S),

2020/21:1655 av Nermina Mizimovic (S),
2020/21:2920 av Magnus Ek m.fl. (C) yrkandena 8, 14 och 16,
2020/21:3102 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 13,
2020/21:3357 av Jessica Rosencrantz m.fl. (M) yrkandena 20 och 29
samt
2020/21:3408 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 38.

Reservation 12 (M, KD)

Reservation 13 (C)

9. Åtgärder för en hållbar va-infrastruktur

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:2920 av Magnus Ek m.fl. (C) yrkande 1,
2020/21:2927 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 38 och
2020/21:3357 av Jessica Rosencrantz m.fl. (M) yrkande 24.

Reservation 14 (M, C)

10. Övriga förslag om va-infrastruktur

Riksdagen avslår motion

2020/21:2920 av Magnus Ek m.fl. (C) yrkandena 2 och 4–7.

Reservation 15 (C)

11. Anslutning till kommunalt vatten och avlopp

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om tvångsanslutningar till det kommunala va-nätet och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:728 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 7,
2020/21:2807 av Kjell-Arne Ottosson m.fl. (KD) yrkande 41 i denna del,
2020/21:2920 av Magnus Ek m.fl. (C) yrkande 18 och
2020/21:3102 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 15.

Reservation 16 (S, V, MP)

12. Lokalt anpassade va-lösningar

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:728 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 6,
2020/21:2807 av Kjell-Arne Ottosson m.fl. (KD) yrkandena 40, 43 och
44,
2020/21:2920 av Magnus Ek m.fl. (C) yrkande 3 och
2020/21:3408 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 37.

Reservation 17 (SD, C, KD)

13. Övriga förslag om allmänna vattentjänster

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:201 av Michael Rubbestad (SD),
2020/21:583 av Sofia Nilsson och Stina Larsson (båda C),

2020/21:740 av Per-Arne Håkansson (S),
2020/21:762 av Magnus Jacobsson (KD) yrkandena 1–4,
2020/21:1115 av Edward Riedl (M),
2020/21:1347 av Sten Bergheden (M) yrkande 1,
2020/21:1615 av Roger Hedlund m.fl. (SD) yrkande 42,
2020/21:2807 av Kjell-Arne Ottosson m.fl. (KD) yrkandena 41 i denna del och 42 samt
2020/21:3102 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 14.

Reservation 18 (M)

Reservation 19 (SD)

Reservation 20 (KD)

Stockholm den 15 april 2021

På civilutskottets vägnar

Emma Hult

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Emma Hult (MP), Larry Söder (KD), Johan Löfstrand (S), Carl-Oskar Bohlin (M), Elin Lundgren (S), Cecilie Tenfjord Toftby (M), Mikael Eskilandersson (SD), Leif Nysmed (S), Ola Johansson (C), Momodou Malcolm Jallow (V), Lars Beckman (M), Roger Hedlund (SD), Sanne Lennström (S), Joakim Järrebring (S), Angelica Lundberg (SD), David Josefsson (M) och Malin Danielsson (L).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet ca 100 motionsyrkanden som väckts under allmänna motionstiden 2020/21 och som rör frågor om hushållningen med mark- och vattenområden i vid bemärkelse.

Motionsyrkandena gäller frågor om riksintressen, skyddet av jordbruksmark och vattenområden, stranderosion, tillstånd för olika vattenverksamheter, vattenförsörjning och vattenförvaltning, va-infrastruktur samt allmänna vattentjänster. Motionsförslagen finns i bilagan.

Utskottets överväganden

Riksintressen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner om regleringen av riksintressesystemet. Utskottet hänvisar bl.a. till en pågående översyn av riksintressena. Jämför reservation 1 (M, SD, KD) och det särskilda yttrandet (C).

Motionerna

I kommittémotion 2020/21:733 av Mats Nordberg m.fl. (SD) yrkande 26 föreslås ett tillkännagivande om att begränsa miljöbalkens riksintressen till antal och omfattning.

I kommittémotion 2020/21:1086 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 12 föreslås ett tillkännagivande om att riksintressen som pekats ut bör förtydligas och förklaras bättre än i dag.

I kommittémotion 2020/21:2927 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 13 föreslås ett tillkännagivande om att riksintressena bör preciseras så att mindre arealer omfattas. I yrkande 14 i samma motion föreslås ett tillkännagivande om att Boverkets översyn av riksintressen tas om hand, följs upp och leder till konkret handling. I yrkande 15 i samma motion föreslås ett tillkännagivande om att riksintressena återkommande måste aktualiseras och att det bör införas en bestämmelse om att riksintressen som inte aktualiseras eller tas i anspråk inom en viss tid skrivs av (en s.k. solnedgångsparagraf).

I kommittémotion 2020/21:3102 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 23 föreslås ett tillkännagivande om att enskilda riksintressen ska vara giltiga under en förutbestämd tid och sedan förfalla om ingen ny ansökan görs.

I kommittémotion 2020/21:3408 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 42 föreslås ett tillkännagivande om att bostadsintresset ska anges som ett likvärdigt intresse utöver övriga riksintressen. I yrkande 43 i samma motion föreslås ett tillkännagivande om behovet av att ompröva och göra det möjligt att upphäva riksintresseklassificeringar.

I motion 2020/21:192 av Mikael Strandman och Monika Lövgren (SD) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att tillsätta en utredning om riksintressena och strandskydd i syfte att minska dessa i omfattning till förmån för bostadsbyggandet.

I motion 2020/21:370 av Stina Larsson (C) föreslås ett tillkännagivande om en översyn när det gäller reglerna för vad som ska utgöra riksintressen för energiproduktion, så att dessa regler inte hindrar en modern samhällsplanering.

I motion 2020/21:1240 av Edward Riedl (M) föreslås ett tillkännagivande om att minska regelbördan vid bostadsbyggande och att bl.a. antalet riksintressen vid bostadsbyggande då behöver ses över.

I motion 2020/21:1245 av Saila Quicklund (M) föreslås ett tillkännagivande om att begränsa och bättre precisera riksintressenas areal.

I motion 2020/21:1321 av Maria Stockhaus m.fl. (M) föreslås ett tillkännagivande dels om att bostadsbyggandet ska anses vara ett riksintresse, dels om att en utredning bör tillsättas för att få en bättre avvägning mellan riksintressena och bostadsbyggandet.

I motion 2020/21:1889 av Hanna Westerén m.fl. (S) föreslås ett tillkännagivande om att det krävs en översyn för att uppnå en balans mellan riksintressena och en hållbar utveckling.

Bakgrund

Hushållningen och riksintressen

Bestämmelser om hushållning med mark- och vattenområden, bl.a. för områden av riksintresse, finns i 3 och 4 kap. miljöbalken. Riksintressen är geografiska områden som har pekats ut för att de innehåller nationellt eller i vissa fall regionalt viktiga värden och kvaliteter.

I 3 kap. finns de grundläggande hushållningsbestämmelserna. Mark- och vattenområden av riksintresse för ett antal angivna ändamål ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra eller skada ändamålen. Det gäller, något förenklat, områden av riksintresse som har betydelse

- för rennäringen eller yrkesfisket
- för naturvården, kulturmiljövården eller friluftslivet
- för att de innehåller fyndigheter av värdefulla ämnen eller material
- för att de är särskilt lämpliga för anläggningar för industriell produktion, energiproduktion, energidistribution, kommunikationer, vattenförsörjning eller avfallshantering eller
- för totalförsvaret.

I 4 kap. miljöbalken finns särskilda bestämmelser för hushållning med mark och vatten i vissa geografiska områden i Sverige. I kapitlet finns bl.a. en uppräkningslista av vissa kustområden, skärgårdar, sjöar, öar, fjällområden osv., som i sin helhet är av riksintresse med hänsyn till de natur- och kulturvärden som finns i områdena.

Planering av mark- och vattenområden

Det finns inte någon övergripande planering på nationell nivå av mark- och vattenområden. Staten ger i stället ramar för den kommunala och regionala nivån i nationella mål och genom att peka ut anspråk som t.ex. områden av riksintresse i miljöbalken. För att följa upp att det från allmän synpunkt finns en god hushållning med naturresurser får regeringen i ett enskilt fall besluta

att en eller flera kommuner till regeringen eller till någon myndighet redovisar hur kommunen eller kommunerna i sin planering avser att tillgodose ett intresse som rör hushållningen med mark och vatten enligt 3 och 4 kap. miljöbalken (3 kap. 13 § miljöbalken).

Planeringssystemet enligt plan- och bygglagen (2010:900), förkortad PBL, utgörs av regionplan, översiktsplan, områdesbestämmelser och detaljplan (3 kap., 4 kap. och 7 kap. PBL enligt lagens lydelse från den 1 januari 2019). Det är endast kommunerna som har befogenhet att anta planer och bestämma om planläggning enligt PBL ska komma till stånd, och det är därför kommunerna som ansvarar för planläggningen av mark- och vattenområden. Frågor som rör planeringen av sådana områden hanteras i första hand av kommunerna inom ramen för deras översiktsplaner. I en översiktsplan ska riksintressen redovisas särskilt.

Under planprocessen i kommunerna tillvaratar och samordnar länsstyrelserna och i vissa fall landstingen de statliga intressena för frågor som rör användningen av mark- och vattenområden. Länsstyrelserna har även bl.a. ansvar för att verka för att riksintressen enligt 3 och 4 kap. miljöbalken tillgodoses.

Hushållning vid planläggning av mark- och vattenområden

Det finns ett nära samband mellan hushållningsbestämmelserna i 3 och 4 kap. miljöbalken och PBL:s regler för planläggning av mark- och vattenområden. Till att börja med anger både miljöbalken och PBL att mark- och vattenområden ska användas för det eller de ändamål som områdena är mest lämpade för med hänsyn till beskaffenhet, läge och behov. Vidare ska företräde ges åt sådan användning som från allmän synpunkt medför en god hushållning (3 kap. 1 § miljöbalken och 2 kap. 2 § PBL).

Vid prövningen av frågor enligt PBL ska hänsyn tas till både allmänna och enskilda intressen. Dessutom ska bestämmelserna om hushållning med mark- och vattenområden i 3 kap. och 4 kap. 1–8 §§ miljöbalken tillämpas vid planläggningen och prövningen (2 kap. 1–2 §§ PBL). Mark får vidare endast bebyggas om marken från allmän synpunkt är lämplig för det. Vid t.ex. planläggning ska kommunen, med hänsyn till natur- och kulturvärden, miljö- och klimataspekter samt mellankommunala och regionala förhållanden bl.a. främja dels en långsiktigt god hushållning med mark, vatten, energi och råvaror samt goda miljöförhållanden i övrigt, dels bostadsbyggande och utveckling av bostadsbeståndet (2 kap. 3 § PBL).

Pågående arbete

Riksintresseutredningen

Riksintresseutredningen har haft i uppdrag att bl.a. göra en översyn av 3 kap. miljöbalken och relevanta delar av 4 kap. miljöbalken. Utredningen har redovisat delbetänkandet Bostadsförsörjning och riksintressen (SOU 2014:59)

och slutbetänkandet Planering och beslut för hållbar utveckling – Miljöbalkens hushållningsbestämmelser (SOU 2015:99). I slutbetänkandet föreslår utredningen bl.a. följande:

- En bestämmelse införs i 3 kap. miljöbalken om att överväganden som rör användning av mark- och vattenområden ska göras utifrån en helhetssyn som främjar att mark, vatten och fysisk miljö i övrigt används så att en från ekologisk, social, kulturell och samhällsekonomisk synpunkt långsiktigt god hushållning tryggas.
- Begreppet mark- och vattenområden av väsentligt allmänt intresse införs och definieras i 3 kap. miljöbalken. Sådana områden ska redovisas i kommunens översiktsplan, och av planen ska framgå hur kommunen avser att tillgodose de redovisade intressena. Områden kan vara av väsentligt allmänt intresse ur nationellt, regionalt och lokalt perspektiv. Intressena är inte rangordnade utan kommunen avgör i frågor om avvägningar mellan oförenliga väsentliga allmänna intressen.
- De nuvarande allmänna intressena i 3 kap. miljöbalken anges som väsentliga allmänna intressen och kompletteras med ytterligare väsentliga intressen, bl.a. intresset av klimatanpassningsåtgärder, dricksvattenförsörjning, bostadsförsörjning och näringslivsutveckling.
- Det införs i 3 kap. miljöbalken en möjlighet för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att besluta om företräde för ett väsentligt allmänt intresse före ett riksintresse. Länsstyrelserna bemyndigas att fatta sådana beslut. Ventilen möjliggör exempelvis avvägning mellan ett bostadsförsörjningsintresse och ett riksintresse. Beslutet måste vara förenligt med de inledande bestämmelserna i 3 kap. om företräde för användning som från allmän synpunkt medför en god hushållning och planering utifrån en helhetssyn.

Boverkets rapport om tillämpningen av miljöbalkens bestämmelser om riksintressen

Boverket har avstyrkt Riksintresseutredningens förslag. Enligt Boverket kan dock delar av förslagen ligga till grund för fortsatta utredningar. I rapporten Slutredovisning av uppdrag angående tillämpningen av miljöbalkens bestämmelser om riksintressen har Boverket anfört bl.a. följande (2017:5):

- Bestämmelserna om riksintressen tillkom vid en tid då staten hade ett intresse av att styra markanvändningen i vissa avseenden. Sedan dess har behoven ändrats och det är inte klart hur dagens mål och planeringsunderlag förhåller sig till de olika riksintressena. Det är därför angeläget att aktualisera regleringen till nuvarande förhållanden för att uppdatera och förtydliga kriterierna. Staten behöver ta ställning till hur den ser på användningen och utvecklingen av mark för att uppträda samlat och tydligt, t.ex. vid hanteringen av gränsdragningsfrågor mellan den regionala och den nationella planeringen. Utpekandet av områden som riksintressen behöver dessutom ske på ett enhetligt sätt.

- Det behövs även välutvecklade kunskapsunderlag om områden av riksintresse. Dessa underlag behöver vidare kontinuerligt utvecklas för att bibehålla sin aktualitet så att de även kan vara till stöd vid fortsatta planeringsprocesser i kommunerna.
- Enligt PBL har länsstyrelserna ansvar för att förmedla statens bedömningar när det gäller riksintressen i kommunernas översiktsplanering. Härutöver finns bestämmelser i olika lagar som anger att riksintressen ska beaktas vid t.ex. vissa tillståndsbeslut, men statens ansvar och vilken myndighet som företräder statens ansvar är inte lika tydligt uttryckt i lag. Länsstyrelserna har t.ex. ett ansvar att verka för att riksintressen tas till vara vid de olika prövningarna enligt hushållningsförfordningen. I t.ex. miljökonsekvensbeskrivningsprocessen ska dock samrådet i vissa fall genomföras direkt med andra berörda statliga myndigheter. Dessa myndigheter får därigenom möjlighet att själva bevaka sina riksintresseområden, vilket medför att länsstyrelsernas samordnande ansvar inte är tydligt. Därmed finns ett behov av att förtydliga statens roll.
- Enligt Boverket ser länsstyrelserna ingen eller inte någon större konflikt mellan bostadsförsörjning och bostadsbyggandet å ena sidan och områden av riksintresse å andra sidan. Boverket menar att det är svårt att uttala sig om huruvida de problem som ändå kan konstateras beror på brister i systemet eller på bristande kunskap vid tillämpningen. Boverket anser dock att det, utöver de författningsändringar som Boverket föreslår i sin rapport, även finns behov av ett informations- och kompetensutvecklingsarbete.

Enligt uppgift från Regeringskansliet utgör rapporten en grund för fortsatt arbete med riksintressefrågan. Som framgår nedan ska en översyn av riksintressen göras enligt januariavtalet, och Boverket och ett urval myndigheter har fått i uppdrag att göra en sådan översyn.

Översyn av kriterierna för och anspråken på områden av riksintresse

I januari 2020 gav regeringen Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet, Statens energimyndighet, Tillväxtverket och Trafikverket att tillsammans med Boverket som samordnande myndighet göra en översyn av sina respektive anspråk på områden av riksintresse (Fi2020/00252/SPN). I uppdraget ingår att:

- se över och precisera kriterierna för vilka områden som ska anses vara av riksintresse enligt 3 kap. 6–8 §§ miljöbalken
- utvärdera om de nuvarande anspråken på områden av riksintresse enligt 3 kap. 6–8 §§ miljöbalken motsvarar de kriterier som tas fram och ta ställning till om dessa anspråk behöver ändras.

Sammantaget ska översynen leda till en kraftig minskning av såväl antalet anspråk på områden av riksintresse som dessa områdens samlade areella utbredning. Uppdraget ska slutredovisas senast den 15 september 2021.

Delrapport

I en delrapport i november 2020 har myndigheternas arbete med att se över och precisera kriterierna för vilka områden som ska anses vara av riksintresse enligt 3 kap. 6–8 §§ miljöbalken redovisats (Boverkets rapport 2020:26). I delrapporten har även myndigheternas bedömning av vad det fortsatta arbetet kan antas leda fram till redovisats. Vidare har Boverket lyft fram några allmänna iakttagelser i anslutning till uppdraget.

I förordet till rapporten anför Boverket att det kan konstateras att regeringsuppdraget sammantaget kommer att leda till en minskning av det totala riksintresseanspråket, men att det inte i dagsläget går att bedöma om det sammantaget kommer att leda till en kraftig minskning och framförallt inte i vilket tidsperspektiv. En kraftig minskning förutsätter en betydande reduktion av de areellt största riksintresseanspråken. Boverket framhåller att lagstiftningen har gett riksintressemyndigheterna ett mycket stort bedömningsutrymme i tillämpningen av riksintressebestämmelserna. Om det finns en ambition att minska omfattningen av riksintresseanspråken behöver bedömningsutrymmet minskas.

Boverket konstaterar i rapporten att förutsättningarna för myndigheternas arbete med riksintresseanspråken skiljer sig kraftigt åt.

Boverket konstaterar också att riksintressesystemet växte fram utifrån de samhällsutmaningar Sverige stod inför på 1970-talet, men att samhällsutmaningarna till delar ser annorlunda ut i dag. Det vållar svårigheter vid tillämpningen av riksintressebestämmelserna.

Boverket ser en möjlighet för myndigheterna att differentiera sina anspråk genom att i högre grad ange områden av allmänt intresse och därmed begränsa sina riksintresseanspråk.

Genom speciallagstiftning och bestämmelser i plan- och bygglagen och miljöbalken finns det bestämmelser som värnar olika intressen. Boverket anser att ett beslut om att ange ett riksintresseanspråk bör föregås av en bedömning av om övrig reglering i det enskilda fallet ger tillräckliga möjligheter att värna intresset. Enbart det förhållandet att ett område inte omfattas av en dubbelreglering kan underlätta den kommunala planeringen.

Boverket uppfattar också en betydelseglidning i myndigheternas tolkning av syftet med hushållningsreglerna, vilket gör deras utpekanden av riksintressen mer expansiva. Hushållningsreglerna är i första hand markpolitiska avvägningsregler, med prioritering av vissa intressen. På senare tid har dock myndigheterna i allt större utsträckning försökt koppla arbetet med riksintressen till deras egna sektorsmål, något som innebär att det ursprungliga syftet med arealhushållning förloras till förmån för olika sektoriella mål.

Återkommande aktualitetsprövning av utpekade riksintressen

Våren 2018 godkände riksdagen regeringens förslag till övergripande mål för en sammanhållen landsbygdspolitik: en livskraftig landsbygd med likvärdiga möjligheter till företagande, arbete, boende och välfärd som leder till en långsiktigt hållbar utveckling i hela landet (prop. 2017/18:179, bet. 2017/18:NU19, rskr. 2017/18:359 och rskr. 2017/18:360). I propositionen gjorde regeringen bedömningen att det bör ske en återkommande aktualitetsprövning av utpekade riksintressen eftersom avgränsningen och avvägningen mellan riksintressen och andra samhällsintressen påverkar landsbygdernas utveckling.

I ett yttrande till näringsutskottet, som behandlade propositionen och följdmotionerna, välkomnade civilutskottet regeringens bedömning om behovet av en återkommande aktualitetsprövning av utpekade riksintressen. Utskottet uttalade att det är viktigt att systemet för hushållning med mark- och vattenområden inte medför omotiverade inskränkningar av möjligheten att tillgodose behovet av bostäder och att det finns behov av fler åtgärder som bidrar till ökat bostadsbyggande (yttr. 2017/18:CU6y).

Frågan bereds inom Regeringskansliet.

Boverkets rapport om finansiering av ny- och ombyggnad av bostäder på landsbygden

Boverket har haft i uppdrag att ta fram förslag på kostnadseffektiva statliga åtgärder som kan underlätta finansieringen av bostadsbyggande på landsbygden. I slutrapporten lämnade Boverket förslag till ett statligt toplån med delvis kommunalt förlustansvar för uppförande och ombyggnad av egnahem (2019:11). I rapporten presenterade Boverket också ett antal möjliga åtgärder utan någon närmare analys eller bedömning av åtgärdernas kostnadseffektivitet. Som en tänkbar åtgärd för att försöka påverka marknadsvärdet nämnde Boverket att se över strandskydd och riksintressen. Kan bostäder uppföras på fastigheter i mer attraktiva lägen leder det till ett högre marknadsvärde.

Från Regeringskansliet har följande inhämtats. Om förslaget om ett statligt toplån ska beredas vidare behöver förslaget utredas ytterligare. Frågan har samband med det uppdrag som utredningen Förslag för att underlätta för förstagångsköpare på bostadsmarknaden har (dir. 2020:125).

Januariavtalet

Frågan om riksintressesystemet omnämns i den överenskommelse med 73 punkter som träffades mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet de gröna i januari 2019. Enligt januariavtalet ska det bl.a. göras en översyn av riksintressena.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har tidigare behandlat och avstyrkt motionsyrkanden om regleringen av riksintressesystemet och frågan om behovet av bostäder, bl.a. våren 2019 i betänkande 2018/19:CU5. Utskottet ansåg då, liksom tidigare, att det är viktigt att systemet för hushållning med mark- och vattenområden inte medför omotiverade inskränkningar av möjligheterna att tillgodose behovet av bostäder. Utskottet konstaterade samtidigt att det pågick ett arbete i frågor om riksintressesystemet och att regeringen hade aviserat att den avser att möjliggöra en återkommande aktualitetsprövning av riksintressena. Vidare noterade utskottet att januariavtalet innebär att riksintressena ska ses över. Utskottet utgick därför, liksom tidigare, från att det pågående arbetet i frågor om riksintressesystemet skulle få hög prioritet av regeringen. Mot den bakgrunden fann utskottet inte anledning att föregripa arbetet med ett initiativ från riksdagens sida. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser fortfarande att det är viktigt att systemet för hushållning med mark- och vattenområden inte medför omotiverade inskränkningar av möjligheterna att tillgodose behovet av bostäder. Enligt januariavtalet ska riksintressena ses över, och detta arbete pågår för närvarande. Översynen ska slutredovisas i september 2021, och syftet är att den ska leda till en kraftig minskning av såväl antalet anspråk på områden av riksintresse som dessa områdens samlade areella utbredning. Vidare är frågan om en återkommande aktualitetsprövning av riksintressen fortfarande under beredning inom Regeringskansliet. Mot denna bakgrund utgår utskottet, liksom tidigare, från att regeringen fortsätter att prioritera det arbete som pågår i frågor om riksintressesystemet. Utskottet ser därför ingen anledning att föregripa resultatet av detta arbete med ett initiativ från riksdagens sida. Utskottet avstyrker samtliga motionsyrkanden.

Skyddet av jordbruksmark

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden med förslag som rör skyddet av jordbruksmark. Utskottet hänvisar till beredningsarbete och den pågående översynen av riksintressena.

Jämför reservation 2 (M), 3 (SD) och 4 (C).

Motionerna

I kommittémotion 2020/21:724 av Staffan Eklöf m.fl. (SD) yrkande 11 föreslås ett tillkännagivande om behovet av en översyn av reglerna för exploatering av jordbruksmark. Syftet med översynen ska vara att säkerställa

en fungerande avvägning mellan olika samhällsintressen och att underlätta begränsad byggnation på egen mark. I yrkande 12 i samma motion föreslås ett tillkännagivande om att det bör göras en översyn av plan- och bygglagen samt miljöbalken för att se om det finns anledning att ge länsstyrelserna större befogenheter att ingripa mot en kommunal plan när den avvägning mellan samhällsintressen som miljöbalken kräver inte har gjorts vid exploatering av jordbruksmark.

I kommittémotion 2020/21:733 av Mats Nordberg m.fl. (SD) yrkande 28 föreslås ett tillkännagivande om att det bör tas fram en nationell strategi för en långsiktigt hållbar användning av åkermark där särskilt värdefull åkermark ska kunna skyddas.

I kommittémotion 2020/21:2709 av Maria Gardfjell m.fl. (MP) yrkande 14 föreslås ett tillkännagivande om att stärka skyddet för åkermarken. Enligt motionärerna behöver en utvärdering göras inom de närmaste åren och om skyddet av åkermarken inte säkras med detta måste en tydligare lagstiftning införas.

I kommittémotion 2020/21:2917 av Ulrika Heie m.fl. (C) yrkande 10 föreslås ett tillkännagivande om att stärka skyddet för åkermark. Enligt motionärerna behöver exploateringen av värdefull åkermark minska. För att åstadkomma detta behöver bl.a. kraven på beslutsunderlag stärkas. Vidare måste definitionen av vad som utgör ett väsentligt samhällsintresse tydliggöras.

Även i kommittémotion 2020/21:2927 av Ola Johansson m.fl. (C) framhålls att kraven på beslutsunderlag behöver stärkas och att definitionen av vad som utgör ett väsentligt samhällsintresse behöver tydliggöras. Motionärerna föreslår ett tillkännagivande om behovet av en noggrann avvägning mellan behovet av bostäder och produktiv jordbruksmark (yrkande 17). I yrkande 30 föreslås ett tillkännagivande om proportionalitet när det gäller bedömningen av bostadsbyggande på Sveriges landsbygder.

I kommittémotion 2020/21:3102 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 11 föreslås ett tillkännagivande om att genomföra en bred översyn av miljöbalken för att utreda möjligheten att främja ett ökat bostadsbyggande. Motionärerna anför att miljöbalkens nuvarande utformning och detaljnivå gör att många projekt försenas eller hindras i onödan. I yrkande 12 i samma motion föreslås ett tillkännagivande om att säkra en bättre balans mellan mark för jordbruk och intresset av att bygga bostäder på landsbygden.

I motion 2020/21:368 av Stina Larsson (C) anför motionären att den hänsyn som man enligt miljöbalken ska ta till åkermark vid bebyggelse brister i tillämpningen. Detta leder enligt motionären till att åkermark exploateras trots att den borde vara skyddad enligt lagen. Motionären föreslår ett tillkännagivande om att en utredning bör tillsättas för att se över tillämpningen av miljöbalkens bestämmelse om skydd av åkermark och vilka eventuella förändringar och förtydliganden som behövs.

I motion 2020/21:576 av Mikael Larsson och Anders Åkesson (C) föreslås ett tillkännagivande om byggnation på landsbygden. Motionärerna vill att

regeringen ska utreda hur begreppet jordbruksmark används i miljöbalken. Enligt motionärerna bör det öppnas upp för att vissa typer av jordbruksmark som är svår att bruka ska kunna bebyggas med bostäder åt dem som bor på landsbygden.

I motion 2020/21:1419 av Arman Teimouri (L) föreslås ett tillkännagivande om att se över lagstiftningen för att underlätta för kommuner att bevilja bygglov på jordbruksmark.

I motion 2020/21:2639 av Borian Åberg m.fl. (M) yrkande 2 anför motionären att synen på förtätning av befintlig byggnation bör bli mer tillåtande eftersom regioner med stor inflyttning annars riskerar att drabbas av extrem bostadsbrist och kraftigt stigande bostadspriser. Motionären föreslår ett tillkännagivande om att länsstyrelserna i regleringsbrev bör få direktiv om att bostadsbyggande är en högt prioriterad uppgift som inte får hindras om det inte föreligger synnerliga omständigheter.

Bakgrund

Bestämmelser om hushållning med mark- och vattenområden finns som nämnts i föregående avsnitt i 3 och 4 kap. miljöbalken.

Av 3 kap. 4 § miljöbalken framgår att jordbruk är av nationell betydelse och att brukningsvärd jordbruksmark får tas i anspråk för bebyggelse eller anläggningar endast om det behövs för att tillgodose väsentliga samhällsintressen och detta behov inte kan tillgodoses på ett från allmän synpunkt tillfredsställande sätt genom att annan mark tas i anspråk. Bestämmelsen innebär att det krävs en utredning som visar att den aktuella marken är brukningsvärd jordbruksmark, och i sådana fall även en konkret utredning som visar att behovet att tillgodose ett väsentligt samhällsintresse inte kan tillgodoses på annat sätt (se t.ex. Mark- och miljööverdomstolens dom den 16 januari 2019 i mål P 3809-18 och dom den 9 november 2018 i mål P 8280-17).

Om ett område är av riksintresse för flera oförenliga ändamål ska företräde ges åt det eller de ändamål som på lämpligaste sätt främjar en långsiktig hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt. Om området eller en del av området behövs för en anläggning för totalförsvaret ska försvarsintresset ges företräde.

Statens jordbruksverk konstaterade 2013 i en rapport att kommunerna inte alltid genomför en avvägning enligt miljöbalkens regler (2013:35).

Under perioden 2011–2015 exploaterades ca 3 000 hektar jordbruksmark, främst för att bygga bostäder. Det var samma storleksordning som under den föregående femårsperioden (Statens jordbruksverks rapport 2017:11). Enligt uppgift från Regeringskansliet planerar Jordbruksverket att publicera en uppdaterad rapport om exploateringen av jordbruksmark framåt sommaren 2021.

Tidigare arbete och pågående arbete

Miljömålsberedningen

Den parlamentariskt sammansatta kommittén Miljömålsberedningen har bl.a. haft i uppdrag att ta fram en strategi för långsiktigt hållbar markanvändning och en strategi för en sammanhållen och hållbar vattenpolitik. Kommittén föreslog i betänkandet Med miljömålen i fokus – hållbar användning av mark och vatten (SOU 2014:50) ett flertal etappmål. Ett av dessa mål avsåg bevarande av jordbruksmark. I den delen föreslog kommittén bl.a. att reglerna i plan- och bygglagen (2010:900), förkortad PBL, skulle tydliggöras på vissa sätt. Därigenom skulle skyddet av den brukningsvärda jordbruksmarken stärkas. Bland annat föreslog kommittén kompletterande krav i PBL om redovisningar av hur hänsyn tas till brukningsvärd jordbruksmark i översiktsplanen.

Enligt utredningens bedömning var ändringar i PBL tillräckligt, och det saknades därför anledning att aktualisera frågan om jordbruksmark som riksintresse. Utredningen är avskriven.

Riksintresseutredningen

Även Riksintresseutredningen har berört frågan om skydd av brukningsvärd jordbruksmark i sitt slutbetänkande Planering och beslut för hållbar utveckling – Miljöbalkens hushållningsbestämmelser (SOU 2015:99). Utredningen har anslutit sig till Miljömålsberedningens bedömning och föreslår att bestämmelser införs i PBL om att länsstyrelsen i sitt granskningsyttrande till översiktsplan och detaljplan ska ange bl.a. om förslaget innebär att bestämmelserna om brukningsvärd jordbruksmark i 3 kap. 10 § miljöbalken inte följs. Länsstyrelsen ska enligt förslaget överpröva ett beslut om detaljplan och kan upphäva det om planen inte tillgodoser dessa bestämmelser. Betänkandet bereds inom Regeringskansliet.

Boverkets rapport om finansiering av ny- och ombyggnad av bostäder på landsbygden

Som framgår ovan godkände riksdagen 2018 regeringens förslag till övergripande mål för landsbygdspolitiken. I propositionen anförde regeringen bl.a. att det bör övervägas hur de finansiella förutsättningarna för om- och nybyggnation av bostäder på landsbygden kan underlättas, och som ett led i uppföljningen av bl.a. detta uttalande fick Boverket i uppdrag att ta fram förslag på kostnadseffektiva statliga åtgärder som kan underlätta finansieringen av bostadsbyggande på landsbygden. Boverket redovisade uppdraget i mars 2019. I slutrapporten har Boverket lämnat förslag till ett statligt topplån med delvis kommunalt förlustansvar för uppförande och ombyggnad av egnahem (2019:11).

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har tidigare behandlat och avstyrkt motionsyrkanden om att öka eller minska skyddet för brukningsvärd jordbruksmark, bl.a. våren 2019 i betänkande 2018/19:CU5. Utskottet konstaterade då att det pågick en beredning av Riksstyrelsens förslag om bl.a. frågor om skyddet för brukningsvärd jordbruksmark och att regeringen dessutom hade aviserat en avsikt att möjliggöra en återkommande aktualitetsprövning av riksstyrelsena. Därmed fann utskottet inte anledning för riksdagen att vidta åtgärder med anledning av motionsyrkandena. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Som framgår ovan har Riksstyrelsen i sitt slutbetänkande lämnat förslag när det gäller skyddet av brukningsvärd jordbruksmark (SOU 2015:99). Styrelsens betänkande bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Som utskottet konstaterat i föregående avsnitt pågår dessutom en översyn av riksstyrelsena. Utskottet ser ingen anledning att föregripa resultatet av det arbete som pågår med ett initiativ från riksdagens sida. Utskottet avstyrker därför samtliga motionsyrkanden.

Skyddet av vattenområden och dricksvattentäkter

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden med förslag om olika åtgärder för säkrad dricksvattenförsörjning och skydd av dricksvattentäkter. Utskottet hänvisar främst till regeringens och de ansvariga myndigheternas kontinuerliga arbete för att hantera vattensituationen.

Jämför reservation 5 (L).

Motionerna

I kommittémotion 2020/21:3257 av Nina Lundström m.fl. (L) yrkande 27 föreslås ett tillkännagivande om flera olika åtgärder för att värna dricksvattenförsörjningen. Motionärerna föreslår till att börja med att fler yt- och grundvattentäkter ska få skydd. Vidare föreslås det att fler våtmarker och bevattningsdammar anläggs för att förhindra vattenavrinning. Motionärerna anför också att det behövs en översyn av alla regelverk som rör bevattningsdammar och våtmarker för att möjliggöra uttag av vatten vid torka.

I motion 2020/21:880 av Johan Andersson (S) föreslås ett tillkännagivande om att ändra kriterierna för riksstyrelsen så att hela dricksvattentäkter ska kunna omfattas. Liknande förslag finns i motion 2020/21:1457 av Hans Ekström och Caroline Helmersson Olsson (S) och motion 2020/21:2624 av Betty Malmberg (M) yrkande 2. I motion 2020/21:1457 av Hans Ekström och

Caroline Helmersson Olsson (S) föreslås därutöver olika åtgärder för att skydda dricksvattnet i Mälaren.

I motion 2020/21:2703 av Camilla Hansén m.fl. (MP) föreslås ett tillkännagivande om att det bör undersökas om ansvaret för regleringen av Hjälmarens vattennivåer ska flyttas till staten.

I motion 2020/21:1348 av Lotta Olsson (M) föreslås ett tillkännagivande om att utreda och införa ett ackrediteringssystem för vattentorn och stora vattenreservoarer med vatten som utgör dricksvatten.

Det finns flera förslag som gäller skyddet av Vättern. I motion 2020/21:3060 av Emma Hult m.fl. (MP) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att skydda Vätterns vatten genom ett överordnat riksintresse och att tillräckliga vattenskyddsområden införs. Även i motion 2020/21:2624 av Betty Malmberg (M) yrkande 3 föreslås ett tillkännagivande om att utnämna Vättern som riksintresse för dricksvattenförsörjning och att detta riksintresse ska väga tyngst av sjöns olika riksintressen. I motion 2020/21:101 av Acko Ankarberg Johansson och Andreas Carlson (KD) föreslås ett tillkännagivande om åtgärder för att säkra Vättern som friskvattentäkt. I motion 2020/21:2624 av Betty Malmberg (M) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om åtgärder för att långsiktigt säkra tillgången på dricksvatten av god kvalitet från Vättern. I motion 2020/21:2759 av Ann-Sofie Alm (M) föreslås ett tillkännagivande om behovet av en nationellt samordnad översyn av Vätterns vattenreglering och översvämningrisker samt skredrisker i Göta älv.

Bakgrund

Områden av riksintresse för vattenförsörjningen

En allmän redogörelse för hushållningsbestämmelserna i 3 och 4 kap. miljöbalken finns ovan under rubriken Riksintressen. Som nämnts i det avsnittet ska mark- och vattenområden som är av riksintresse för bl.a. vattenförsörjningen skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra eller skada ändamålen (3 kap. 8 § andra stycket miljöbalken). Bestämmelsen tar bl.a. sikte på att mark ska reserveras för anläggningar för vattenförsörjningen. Sådana anläggningar kan utgöras av tunnlar, ledningar m.m. som har stor betydelse för överföringen av t.ex. dricksvatten mellan eller inom olika regioner i landet. Vidare kan staten peka ut särskilda områden som är av betydelse för vattenförsörjningen. Det är Havs- och vattenmyndigheten som för statens räkning beslutar om riksintresseanspråk för sådana områden. För närvarande har myndigheten beslutat om 28 områden som den bedömer vara av riksintresse för vattenförsörjningen. För varje utpekad område har myndigheten tagit fram en värdebeskrivning för anläggningen, motiv till utpekandet, markanspråk, åtgärder som kan försvåra nyttjandet av anläggningen samt en beskrivning av den vattentäkt som är knuten till anläggningen och de risker och hot som kan påverka vattentäkten.

Vattenskyddsområden

I 7 kap. miljöbalken finns bestämmelser om bl.a. vattenskyddsområden. Genom att inrätta ett vattenskyddsområde kan en vattenförekomst med betydelse som nuvarande eller framtida vattentäkt särskilt skyddas genom föreskrifter som begränsar verksamhet inom området. Ett vattenskyddsområde kan inrättas genom beslut av länsstyrelsen eller en kommun. För ett vattenskyddsområde ska länsstyrelsen eller kommunen utfärda sådana föreskrifter som behövs för att tillgodose syftet med området. Det handlar om inskränkningar i rätten att förfoga över fastigheter i området. Genom att inrätta ett vattenskyddsområde tydliggörs vad som utifrån bl.a. miljöbalken gäller för verksamhetsutövare och andra inom området för att vattenförekomsten ska få ett tillräckligt skydd. Länsstyrelserna får då även ansvar för tillsynen. Havs- och vattenmyndigheten ger vägledning och tillsynsvägledning till kommuner och länsstyrelser om dessa vattenskyddsområden. Som ett alternativ till att inrätta vattenskyddsområden enligt 7 kap. miljöbalken finns också en möjlighet för kommuner att utfärda lokala skyddsföreskrifter kring en vattentäkt.

Hänsyn till vattenförsörjning m.m. vid planläggning och lokalisering av bebyggelse

Det finns vidare bestämmelser i plan- och bygglagen (2010:900), förkortad PBL, som anknyter till vattenförsörjningsfrågor. Utöver redogörelsen i avsnittet Riksintressen och behovet av bostäder, bör i detta sammanhang nämnas att det vid planläggning och vid alla ärenden om lov eller förhandsbesked enligt PBL ska bl.a. möjligheterna att ordna vattenförsörjning och att förebygga vatten- och luftföroreningar beaktas när byggnadsverk ska lokaliseras (2 kap. 5 § 3–4 PBL). Dessutom ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till bl.a. behovet av hushållning med vatten och goda klimat- och hygienförhållanden (2 kap. 6 § 4 PBL). En kommun kan vidare införa bygglovsplikt i en detaljplan eller i en områdesbestämmelse till skydd för grundvattnet i ett område (9 kap. 8 § PBL).

Våtmarker

Med våtmark avses sådan mark där vatten under stor del av året finns nära, under, i eller strax över markytan. Definitionen innefattar också vegetations-täckta vattenområden och vatten med vegetationsfria ytor där vattennivån tillåts variera med de naturliga säsongsvariationerna.¹

I maj 2015 godkände EU-kommissionen det svenska landsbygdsprogrammet för perioden 2014–2020. Målet med landsbygdsprogrammet är att utveckla lantbruk och landsbygder för att skapa en attraktiv landsbygd.

¹ Se Statens jordbruksverks föreskrifter om ändring i Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2016:19) om företagsstöd, projektstöd och miljöinvesteringar samt stöd för lokalt ledd utveckling (SJVFS 2020:26).

Inom landsbygdsprogrammet finns möjlighet att söka ekonomiskt stöd för att anlägga eller restaurera våtmarker och dammar för biologisk mångfald eller förbättrad vattenkvalitet, en s.k. miljöinvestering. Det är Statens jordbruksverk som ansvarar för stöden till att anlägga våtmarker och dammanläggningar inom landsbygdsprogrammet.

I statens budget för 2021 har anslaget 1:3 Åtgärder för värdefull natur inom utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård ökat med 350 miljoner kronor eftersom regeringen bedömde att det behövs en satsning på särskilda naturbaserade lösningar för att bl.a. restaurera och anlägga våtmarker för att balansera vattenflöden och öka tillskottet till grundvattnet (prop. 2020/21:1, bet. 2020/21: MJU1, rskr. 2020/21:143).

Pågående arbete

Riksintresseutredningen

Riksintresseutredningen har i sitt slutbetänkande Planering och beslut för hållbar utveckling – Miljöbalkens hushållningsbestämmelser (SOU 2015:99) föreslagit att de nuvarande allmänna intressena i 3 kap. miljöbalken anges som väsentliga allmänna intressen. Utredningen föreslår även att dessa kompletteras med bl.a. intresset av klimatanpassningsåtgärder och dricksvattenförsörjning. Utredningen har dessutom föreslagit att bestämmelser införs i PBL om att länsstyrelsen i sitt granskningsyttrande till översiktsplan och detaljplan ska ange om förslaget inte tillgodoser ett väsentligt allmänt intresse för dricksvattenförsörjningen. Länsstyrelsen ska överpröva ett beslut om detaljplan och kan upphäva det om planen inte tillgodoser detta.

Dricksvattenutredningen

En annan utredning, Dricksvattenutredningen, konstaterar i sitt första delbetänkande Material i kontakt med dricksvatten – myndighetsroller och ansvarsfrågor (SOU 2014:53) att de svenska myndigheternas ansvar för material i kontakt med dricksvatten i väsentlig utsträckning är ändamålsenligt. Utredningen föreslår dock några mindre justeringar av systemet, bl.a. i fråga om tydlighet och ökad information från statens sida.

I sitt andra delbetänkande, Klimatförändringar och dricksvattenförsörjning (SOU 2015:51), redovisar Dricksvattenutredningen en uppdaterad analys av klimatförändringarna i Sverige under återstoden av detta sekel, med de risker för dricksvattenförsörjningen som kan förutses.

I sitt slutbetänkande En trygg dricksvattenförsörjning – bakgrund, överväganden och förslag (SOU 2016:32) föreslår Dricksvattenutredningen bl.a. följande:

- Kommunerna ska bli skyldiga att ansöka om att inrätta och ompröva vattentäkter som ger i genomsnitt mer än tio kubikmeter per dygn eller försörjer fler än 50 personer.

- Länsstyrelserna ska få i uppdrag att arbeta fram regionala vattenförsörjningsplaner.
- För att förbättra den offentliga kontrollen av dricksvattenanläggningar ska Livsmedelsverket få i uppdrag att utforma särskilda mål för dricksvattnet.

Dricksvattenutredningens förslag har bl.a. medfört att det har inrättats ett dricksvattenråd. Betänkandet bereds inom Regeringskansliet.

Fysisk planering för en dricksvattenförsörjning

På uppdrag av regeringen har Boverket genomfört en kartläggning av vilka åtgärder som är genomförda respektive behöver genomföras för att säkerställa en trygg dricksvattenförsörjning i frågor om fysisk planering. Uppdraget redovisades i november 2018 i rapporten Fysisk planering för en dricksvattenförsörjning – behov och möjligheter (2018:35). Boverket anför att vattenförsörjningen är landets mest samhällskritiska försörjningssystem. För att trygga en långsiktig vattenförsörjning för samhällets alla behov behövs ett system som har god kapacitet utifrån behoven och är robust mot påfrestningar. Vattenuttagen behöver dessutom utformas på ett sätt som ger goda förutsättningar för väl fungerande naturmiljöer. Boverket bedömer att det är tydligt att hushållningen med mark- och vattenområden behöver utvecklas och presenterar i huvudsak nedan följande tre förslag som enligt myndigheten skulle kunna bidra till en sådan utveckling:

- För att kunna sätta ramarna för utvecklingen i ett långsiktigt perspektiv behövs en nationell strategi för vattenförsörjningen. Strategin bör innehålla lämpliga samordningslösningar och hur dessa kan utvecklas vid olika scenarier i behovsutvecklingen samt en nationell analys utifrån samhällets totala vattenbehov. En strategi med ett sådant innehåll skulle göra det möjligt att identifiera lämpliga geografiska samordningslösningar och även ge ökad tydlighet kring hur infrastrukturen för dricksvattenförsörjningen kan komma att utvecklas på sikt. Regionala vattenförsörjningsplaner kan enligt Boverket bidra till ett bra underlag för att arbeta fram den nationella strategin.
- Dricksvattenförsörjningen bör ges en tydligare roll vid fysisk planering. Det behövs även ökade insatser som t.ex. vägledning för att stimulera en sådan utveckling.
- Regelverket kring dagvattenfrågor – som främst finns i PBL, miljöbalken och lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster (vattentjänstlagen) – är splittrat och svårtolkat och behöver därför ses över för att förtydligas.

Regeringskansliet har meddelat följande. Som ett resultat av rapporten har Boverket fått i uppdrag att se över arbetet med skydd av vatten vid fysisk planering. Boverket fick i sitt regleringsbrev för 2020 i uppdrag att förtydliga riktlinjerna för kommunerna, vilket redovisades i Boverkets årsredovisning för 2020. Rapporten innehöll en beskrivning av behovet av förtydligande av dagvattenhantering, vilket Naturvårdsverket i februari 2021 har fått i uppdrag

att arbeta vidare med. Det gäller dels definitionen av dagvatten, dels att utveckla en vägledning för hantering av dagvatten. I rapporten föreslog Boverket ett förtydligande av stärkt skydd av vatten vid fysisk planering genom en översyn av PBL. Detta förslag bereds vidare i Regeringskansliet.

Det nya dricksvattendirektivet

Under 2020 antogs i EU ett omarbetat direktiv om kvaliteten på dricksvatten, som ersatte det tidigare dricksvattendirektivet från 1983.² Det nya dricksvattendirektivet innehåller flera nyheter, bl.a. skärpta bestämmelser om dricksvattenkvalitet och ökad tillgång till dricksvatten, förbättrad information till allmänheten samt nya regler för material i kontakt med dricksvatten. Dessutom knyts hela försörjningskedjan från vattentäkt till kran samman på ett tydligare sätt än tidigare med målsättningen att bättre förebygga och hantera olika slags risker som kan påverka dricksvattenkvaliteten och dricksvattenförsörjningen. Direktivet innebär bl.a. att kraven på riskbedömning och riskhantering utvidgas och blir obligatoriska. Det berör både tillrinningsområden, vattentäkter, vattenverk och hela distributionskedjan ända in i fastigheterna (se artiklarna 8–10 i direktivet).

Utredning om genomförande av det nya dricksvattendirektivet

Regeringen har gett en särskild utredare i uppdrag att föreslå hur det nya dricksvattendirektivet ska genomföras i svensk rätt (dir. 2020:76). Utredaren ska bl.a.

- kartlägga hur svensk rätt förhåller sig till direktivet
- utreda om det finns några gränsdragningsproblem när det gäller de unionsrättsliga och nationella regelverk som berör eller ligger nära regleringen i direktivet och analysera hur eventuella överlappningar i regelverken kan hanteras
- föreslå vilka myndigheter som ska ansvara för de nya frågor som behandlas i direktivet och vilka befogenheter föreslagna myndigheter ska ha
- bedöma behovet av författningsändringar och andra åtgärder
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget ska redovisas senast den 1 september 2021.

Frågesvar

Dåvarande miljö- och klimatminister Isabella Lövin redogjorde i ett frågesvar den 9 september 2020 för vilka åtgärder hon avsåg att vidta för att säkra grundvattennivåerna så att vi även i framtiden har tillgång till rent vatten (fr. 2019/20:2084).

² Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2020/2184 av den 16 december 2020 om kvaliteten på dricksvatten.

Dricksvattenförsörjningen i Sverige kommer att påverkas av klimatförändringarna. Enligt scenarier som SGU och SMHI har tagit fram kan perioder med försämrad vattentillgång innebära problem i delar av landet. Både regeringen och ansvariga myndigheter arbetar kontinuerligt med att förebygga effekter av klimatförändringarna och arbetar med flera olika åtgärder för att hantera vattensituationen på både kort och lång sikt. Några exempel på detta är:

Regeringen finansierar förebyggande och kunskapshöjande insatser, utredningar, samordning med mera för att förebygga och begränsa samhällets sårbarhet till följd av klimatförändringar. Genom denna finansiering genomför SMHI i egen regi eller i samarbete med andra myndigheter en rad projekt som relaterar till vattenbrist och torka.

Regeringen har tillfört medel till länsstyrelsernas arbete med förebyggande åtgärder för skydd av vatten, exempelvis genom inrättande av vattenskyddsområden.

Regeringen har avsatt medel för att i större utsträckning restaurera och anlägga våtmarker i syfte att stärka landskapets egen förmåga att hålla kvar och balansera vattenflöden.

Regeringen har tillfört medel till SGU för att bistå kommuner och län med fördjupade kartläggningar av grundvattenresurser i särskilt utsatta regioner.

Regeringen har tillfört medel till Livsmedelsverket i syfte att inrätta ett kansli som ska arbeta med stärkt samordning av det förebyggande arbetet med att skydda dricksvattnet.

Regeringen har beslutat om en förordning, samt tillfört medel, som möjliggör stöd till åtgärder som syftar till bättre vattenhushållning och bättre tillgång till dricksvatten. Förordningen innebär en möjlighet att ge stöd till åtgärder som motverkar vattenbrist och torka.

Utöver detta har regeringen bland annat gett samtliga länsstyrelser i uppdrag att kartlägga och analysera vattensituationen på regional och lokal nivå i respektive län, i syfte att ge fördjupad information om situationen för att vara förberedd på eventuell vattenbrist.

Regeringen följer händelseutvecklingen noga både när det gäller yt- och grundvattennivåerna samt vattenförsörjningen. Regeringskansliet har löpande dialog med ansvariga myndigheter för att säkerställa att nödvändiga åtgärder vidtas.

Januariavtalet

Frågan om riksintressesystemet omnämns i den överenskommelse med 73 punkter som träffades mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet de gröna i januari 2019. Enligt januariavtalet ska det bl.a. göras en översyn av riksintressena.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har tidigare behandlat och avstyrkt motionsyrkanden om säkrad dricksvattenförsörjning och skydd av vattentäkter, bl.a. våren 2019 i betänkande 2018/19:CU5. Utskottet uttalade då att det är viktigt att lagstiftningen som rör dricksvattenförsörjning och skyddet av vattentäkter hanterar de frågor som aktualiseras av de nuvarande och framtida samhällsutmaningarna. Utskottet konstaterade att det pågår ett omfattande utrednings-

och beredningsarbete om frågorna, att det enligt januariavtalet ska göras en översyn av riksintressena samt att det i regeringsförklaringen 2019 aviserats åtgärder för att säkra grundvattennivåerna och skyddet för tillgången till dricksvatten. Utskottet såg inte någon anledning att föregripa det pågående och aviserade arbetet genom ett initiativ från riksdagens sida. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar till att börja med att regeringen och ansvariga myndigheter arbetar kontinuerligt med att förebygga effekter av klimatförändringarna. Som framgår ovan vidtas flera olika åtgärder för att hantera vattensituationen, bl.a. har medel tillförts till arbetet med förebyggande åtgärder för skydd av vatten och för att i större utsträckning restaurera och anlägga våtmarker.

Med hänsyn till det omfattande arbete som redan pågår för att hantera vattensituationen i Sverige på kort och lång sikt anser inte utskottet att det finns skäl för riksdagen att ta något initiativ med anledning av de förslag till olika åtgärder för att värna dricksvattenförsörjningen som lämnas i motionerna 2020/21:2624 (M) yrkande 1 och 2020/21:3257 (L) yrkande 27. Utskottet avstyrker dessa motioner.

Med hänsyn till regeringens och myndigheternas pågående arbete för att hantera vattensituationen ser utskottet inte heller anledning för riksdagen att ta något initiativ med anledning av motionsförslagen om åtgärder i förhållande till särskilda sjöar och vattendrag. Utskottet avstyrker därför motionerna 2020/21:1457 (S), 2020/21:2624 (M) yrkande 3, 2020/21:2759 (M), 2020/21:101 (KD), 2020/21:2703 (MP) och 2020/21:3060 (MP) yrkande 1.

När det gäller förslagen som berör dricksvattentäkter och kriterierna för riksintressen konstaterar utskottet att en översyn av riksintressena nu pågår. Utskottet anser inte att riksdagen bör föregripa resultatet av översynen med ett tillkännagivande, och utskottet avstyrker därför motionerna 2020/21:880 (S), 2020/21:1457 (S) och 2020/21:2624 (M) yrkande 2.

Det nya dricksvattendirektivet som antogs 2020 innehåller bl.a. skärpta bestämmelser om dricksvattenkvaliteten. Enligt direktivet har kraven på riskbedömning och riskhantering utvidgats och blivit obligatoriska. Kraven berör både tillrinningsområden, vattentäkter, vattenverk och hela distributionskedjan ända in i fastigheterna. En särskild utredare har fått i uppdrag att utreda hur direktivet ska genomföras i svensk rätt. Mot den bakgrunden finns det enligt utskottet inte anledning för riksdagen att ta något initiativ med anledning av förslaget i motion 2020/21:1348 (M) om att överväga ett ackrediteringssystem för vattentorn och vattenreservoarer med dricksvatten. Motionen avstyrks.

Sammanfattningsvis bör riksdagen avslå samtliga motionsyrkanden i detta avsnitt.

Stranderosion m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden med förslag om åtgärder mot bl.a. stranderosion och översvämningar. Utskottet hänvisar till att regeringen och myndigheterna bedriver ett intensivt arbete för att lösa de problem som tas upp i motionerna och att det kan förutsättas att regeringen kommer att fortsätta prioritera dessa frågor.

Jämför reservation 6 (M) och 7 (L).

Motionerna

I partimotion 2020/21:3679 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 45 föreslås ett tillkännagivande om behovet av en nationell strategi för kustskydd, översvämningar och stranderosion.

I kommittémotion 2020/21:3236 av Nina Lundström m.fl. (L) yrkande 18 föreslås ett tillkännagivande om en nationell strategi för att bekämpa stranderosion. Motionärerna anför att staten måste ta ett större ansvar och betonar vikten av en aktiv kustpolitik som bygger på forskning, kunskap och samverkan mellan berörda kommuner och staten.

I kommittémotion 2020/21:3357 av Jessica Rosencrantz m.fl. (M) yrkande 14 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör utse en myndighet som får helhetsansvaret i frågor som rör stranderosion. I yrkande 15 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till en översyn av regelverken kopplade till strandfodring.

I motion 2020/21:1765 av Anders Hansson m.fl. (M) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen utreder huruvida stranderosion orsakad av havet bör vara en statlig angelägenhet. I yrkande 2 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till en översyn av regelverket för strandfodring i syfte att minska antalet insatser och renodla hanteringen. Vidare bör statens krav på ersättning från kommuner som återför sand från havet till sina erosionsdrabbade stränder genom sandfodring ses över (yrkande 3).

I motion 2020/21:2147 av Per-Arne Håkansson m.fl. (S) föreslås ett tillkännagivande om fortsatt klimatpolitisk samverkan på statlig, regional och lokal nivå i syfte att motverka stranderosion i Skåne.

Bakgrund

Samordning av stranderosionsfrågor

Statens geotekniska institut (SGI) har ett sektorsövergripande ansvar för miljögeotekniska och geotekniska frågor och har på regeringens uppdrag ansvar för att samordna stranderosionsfrågor i Sverige. Uppgiften är att verka

för minskade risker för erosion. En utgångspunkt för verksamheten är att medverka till att förebygga skador till följd av stranderosion genom lämplig samhällsplanering och genom väl planerade erosionsbegränsande och återställande åtgärder vid hotad bebyggelse och infrastruktur och andra hotade skyddsvärda områden. SGI tar fram och utvecklar kunskap inom området och inventerar översiktligt förutsättningar för stranderosion i Sverige. Myndigheten är vidare remissinstans till länsstyrelser och kommuner vid fysisk planering. SGI samverkar också med svenska och internationella myndigheter med ansvar för eller anknytning till frågor kring stranderosion. Ett exempel är det myndighetsnätverk som SGI driver och som ska fungera som ett kontakt- och samverkansorgan för stranderosionsfrågor längs kuster, sjöar och vattendrag. Dessutom ger SGI stöd till kommunala räddningstjänster vid riskbedömningar i akuta situationer.

Tillsammans med bl.a. länsstyrelserna i Skåne och Halland, Sveriges geologiska undersökning (SGU) och kustkommunerna i Skåne och Halland ingår SGI i projektet Regional kustsamverkan. Projektet syftar till att skapa hållbara lösningar för att hantera de utmaningar som följer av stigande havsnivå, erosion och översvämning i kustområdena i Skåne och Halland.

Kartverktyg och inventering

SGI bedriver ett flertal forsknings- och utvecklingsprojekt med fokus på stranderosion. I ett projekt har SGI i samarbete med bl.a. SGU utvecklat ett kartverktyg som kommuner ska kunna använda i sin översiktsplanering för att se vilka områden som bör prioriteras bl.a. när det gäller stranderosion längs kusterna. Till kartunderlaget hör en vägledning om ras, skred och erosion. Kartunderlaget och vägledningen syftar till att sprida kunskap om bl.a. erosion så att hållbara planeringsbeslut kan fattas. Underlaget syftar även till att undvika ekonomiska förluster och förebygga olyckor. Myndigheten arbetar dessutom särskilt med en kartering, dvs. inventering av stranderosion. Arbetet innebär att myndigheten översiktligt har inventerat förutsättningar för stranderosion och tagit fram ett verktyg för att kunna se vilka områden som är utsatta för stranderosion i Skåne. Karteringen pågår även för Halland, Blekinge och östra Småland samt Öland och Gotland.

Hänsyn till risken för erosion vid planläggning och lokalisering av bebyggelse

I plan- och bygglagen (2010:900), förkortad PBL, anges att bebyggelse och byggnadsverk ska lokaliseras till mark som är lämpad för ändamålet med hänsyn till bl.a. människors hälsa och säkerhet samt risken för olyckor, översvämning och erosion. Lagen innehåller också möjligheter för kommunen att i en detaljplan bestämma skyddsåtgärder för att motverka t.ex. erosion. Länsstyrelsen ska, inom ramen för sitt tillsynsansvar, överpröva kommunens beslut om detaljplaner eller områdesbestämmelser, bl.a. om beslutet kan antas innebära att bebyggelse blir olämplig med hänsyn till risken för erosion.

Länsstyrelsen kan också överpröva byggnadsnämndens beslut om lov eller förhandsbesked.

Sedan den 1 augusti 2018 ska det i kommunernas översiktsplaner bl.a. finnas en redovisning av risken för skador på bebyggelsen till följd av klimatrelaterade olyckor som t.ex. översvämning, ras och erosion. Kommunerna ska också i detaljplaner få bestämma att det krävs marklov för markarbeten som kan försämra markens genomsläpplighet, se propositionen Nationell strategi för klimatanpassning (prop. 2017/18:163, bet. 2017/18:MJU22, rskr. 2017/18:440).

Kommunen ska vidare varje valperiod sammanställa risk- och sårbarhetsanalyser och fastställa en plan för hur extraordinära händelser ska hanteras. Sådana analyser måste beakta konsekvenserna av klimatförändringarna och kan utgöra ett underlag för den fysiska planeringen (lagen [2006:544] om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap).

Klimatanpassningsåtgärder

Riksdagen har 2018 antagit en nationell strategi för klimatanpassningsåtgärder (prop. 2017/18:163, bet. 2017/18:MJU22, rskr. 2017/18:440). Enligt strategin är klimatanpassningar särskilt viktigt vid investeringar som har lång livslängd inom sektorer som bedöms som sårbara och samhällsviktiga. Det kan röra vattenförsörjning, avloppssystem, elförsörjning, elektroniska kommunikationer, vattenleder, vägar och järnvägar, bebyggelse och byggnader samt inom de areella näringarna. Vidare anges att klimatanpassning behövs mot ras, skred, erosion och översvämning som hotar samhällen, infrastruktur och företag, brist i vattenförsörjningen och biologiska och ekologiska effekter.

Kustskydd

Det finns flera olika metoder att skydda kuster och sjöar mot översvämning och erosion. Kustskyddet kan vara en kombination av utfyllnader, vallar, murar och rörliga anordningar som öppnas eller stängs efter behov. Vågbrytare kan reducera effekter av tillfälliga höga nivåer och på lång sikt kan skyddsportar vara aktuellt för att skydda hamninloppen. Beroende på omfattningen av skydden kan de behöva pekas ut i kommunens översiktsplan.

Strandfodring

Strandfodring är en kustskyddsmetod som innebär att en utfyllnad läggs på en strand för att skapa erforderlig strandbredd och/eller skydd mot erosion och översvämning. Erosionen tillåts fortsätta i utfyllnaden i stället för i befintlig strand varför ytterligare sand normalt måste tillföras efter ett visst antal år. Sanden kan komma både från land eller genom utvinning från havsbotten. Exempelvis kan den sand som drivit ut från en strand till havs återföras från havsbotten till stranden. För att få utvinna sand från havsbotten på detta sätt behövs tillstånd enligt såväl 11 kap. miljöbalken som lagen (1966:314) om

kontinentalsockeln. Eftersom det är staten som har rätt att utforska kontinentalsockeln och utvinna dess naturtillgångar enligt lagen om kontinentalsockeln måste en kommun som utvinner sand från havsbotten betala ersättning till staten för sanden.

Bidrag till förebyggande åtgärder

Kommuner har möjlighet att söka bidrag till förebyggande åtgärder för bebyggda områden som hotas av naturolycka, områden där marken har för låg stabilitet och behöver förstärkas eller områden som behöver skydd mot översvämning. Bidragen kan användas till åtgärder för att öka markens stabilitet eller skydda mot översvämning samt åtgärder som är en direkt följd av att kunna utföra dessa. För bebyggda områden där risken för naturolyckor är särskilt stor har det för budgetåret 2021 anvisats 25 miljoner kronor för förebyggande åtgärder.

Boverkets rapport om översvämningsrisker

Boverket har i rapporten Tillsynsvägledning avseende översvämningsrisker (2018:8) bl.a. lämnat följande beskrivning av ett antal problem i PBL. Utgångspunkten i PBL är att frågor om bl.a. risken för översvämning ska vara avgjorda i samband med beslut om detaljplan. De skyddsåtgärder som krävs för att göra ett område lämpligt för en viss markanvändning ska som grundregel vara på plats när planen antas, och i vissa fall kan planen innehålla villkor om att en viss skyddsåtgärd ska ha vidtagits innan lov eller startbesked ges. Skyddsåtgärder som vallar eller portar m.m. kräver ofta lång planeringstid och förutsätter tillståndprocesser som kan bli utdragna. I vissa fall behövs inte skydden förrän havet når nivåer som förväntas inträffa om 50–60 år. I andra fall behöver kommuner ha ett adaptivt förhållningssätt, dvs. planera för ett skydd som i efterhand kan förstärkas eller förhöjas allteftersom klimatet förändras. För att ha ett adaptivt förhållningssätt behövs en bedömning i detaljplanen om sannolikheten för en översvämningsrisk. Kommunen behöver också utreda och visa att skydden är genomförbara ur ett tekniskt, ekonomiskt och juridiskt perspektiv. Vidare bör avsikten att uppföra sådana skydd även komma till uttryck i kommunens översiktsplan, vilket skulle ge stöd till en fortsatt hantering av frågan i PBL-processen.

Detta ärende är avslutat och vägledningen finns nu tillgänglig i Boverkets handbok om plan- och bygglagen (PBL-kunskapsbanken).

Pågående arbete

Identifiering av riskområden

I juni 2019 gav regeringen SGI och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap i uppdrag att identifiera områden i Sverige där det finns risk för klimatrelaterade ras, skred, erosion och översvämningar. Uppdraget innebär också att beskriva sannolikhet och samhällsekonomiska konsekvenser. SGI

har ansvaret för den övergripande projektledningen, och myndigheterna ska utföra uppdraget tillsammans med Naturvårdsverket, SGU, SMHI samt länsstyrelserna och andra myndigheter som kan beröras. Uppdraget ska redovisas senast den 31 maj 2021 (dnr M2019/01241).

Utvinning av ersättningsmaterial till havs

SGU har på regeringens uppdrag sett över om, och i så fall under vilka förutsättningar och till vilka kostnader, grus och sand till havs kan utvinnas som ersättningsmaterial till naturgrus och natursand från land. Uppdraget, som har skett i samråd med Havs- och vattenmyndigheten, har redovisats i rapporten Förutsättningar för utvinning av marin sand och marint grus i Sverige (2017:05). I rapporten har SGU tillsammans med Havs- och vattenmyndigheten bl.a. lokaliserat fyra områden som möjliga för geologiskt hållbart uttag av sand och grus. Rapporten bereds inom Regeringskansliet.

Havsplaner

Enligt rådets och Europaparlamentets direktiv 2014/89/EU om upprättandet av en ram för havsplanering ska medlemsstaterna upprätta havsplaner senast den 31 mars 2021. Enligt regeringen ska havsplanerna vara ett verktyg för hushållningen med havsområden och bidra till en samlad havsförvaltning. (prop. 2013/14:186 s. 9). Havs- och vattenmyndigheten har mot den bakgrunden, och i enlighet med 4 kap. miljöbalken och havsplaneförordningen (2015:400), tagit fram förslag till havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet. Planerna ska beslutas av regeringen. Beslutet föregås av en dialog som består av en första avstämning, samråd och granskning. Under våren 2019 beräknas den avslutande granskningen ske. Havsplanerna ska omfatta Sveriges ekonomiska zon och de områden som inte ingår i fastigheter i svenskt territorialhav enligt vissa specifika linjer som framgår av en bilaga till lagen (2017:1272) om Sveriges sjöterritorium och maritima zoner (sistnämnda lag trädde i kraft i mars 2018).

Enligt uppgift från Regeringskansliet pågår beredningen av havsplanerna, och avsikten är att beslut ska kunna fattas så snart som möjligt. Beslutet kan bli något försenat och i så fall kommer Europeiska kommissionen att informeras om det.

Utredningen om översyn av strandskyddet

Utredningen om översyn av strandskyddet har haft i uppdrag att föreslå författningsändringar och andra åtgärder som medför att strandskyddet i miljöbalken görs om i grunden. Det ska bl.a. bli enklare att bygga strandnära i landsbygdsområden. Utredningsuppdraget ingår i den sakpolitiska överenskommelsen mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet de gröna (januariavtalet).

I betänkandet Tillgängliga stränder – ett mer differentierat strandskydd (SOU 2020:78) föreslår utredningen bl.a. att landsbygdsområden inte bör

kunna omfatta översvämning- eller erosionskänsliga områden. Utredningen anför att i första hand bör bebyggelse undvikas på mark- och vattenområden med risker för översvämningar eller på mark med dålig stabilitet. För befintlig bebyggelse kan klimatanpassningsåtgärder, t.ex. strandfodring och invallning, ge skydd. För att möjliggöra nödvändiga klimatanpassningsåtgärder föreslår utredningen att ett nytt skäl för dispens från strandskyddet införs i miljöbalken. Utredningen föreslår att dispens ska kunna meddelas för åtgärder som syftar till att skydda miljön, människors liv och hälsa samt egendom genom att samhället anpassas till de konsekvenser som ett förändrat klimat kan medföra.

Kunskapssammanställning om bl.a. dammars potentiella betydelse för att minska risken för erosion

I Havs- och vattenmyndighetens regleringsbrev för 2021 har myndigheten fått i uppdrag att, med stöd av Naturvårdsverket och andra berörda myndigheter, utifrån befintligt kunskapsunderlag tillhandahålla en kunskapssammanställning av vattenkraftdammars och andra dammars för- och nackdelar för naturvård och biologisk mångfald samt potentiella betydelse för att minska risken för erosion, övergödning och översvämningar jämfört med om dammarna inte skulle finnas. Uppdraget ska redovisas till regeringen senast den 1 oktober 2021.

Frågesvar

Dåvarande miljö- och klimatminister Isabella Lövin redogjorde i ett frågesvar den 27 januari 2021 för vilka initiativ hon avsåg att ta för att säkerställa ett långsiktigt hållbart arbete för att motverka stranderosionens effekter (fr. 2020/21:1340).

Risken för stranderosion förutses öka i ett förändrat klimat. Det är därför angeläget att Sverige har en god förmåga att förebygga och hantera erosion längs sina kuster. Kommunernas förebyggande arbete är en viktig del av den förmågan.

Staten ska på olika sätt kunna stödja kommunerna i deras förebyggande arbete. Statens geotekniska institut (SGI) har ett nationellt samordningsansvar för stranderosion och ska enligt sin instruktion bidra till att riskerna för stranderosion minskar. Det innebär bl.a. att SGI bistår andra myndigheter med sakkunnigutlåtanden i ärenden om stranderosion, utvecklar kunskapen inom området och samordnar olika aktörers intressen. ... SGI, länsstyrelserna i Skåne och Halland samt Sveriges geologiska undersökning (SGU) [har] bildat Regional kustsamverkan i Skåne och Halland. Myndigheterna ska i dialog med kustkommunerna i Skåne och Halland skapa hållbara lösningar för att hantera de utmaningar som följer av stigande havsnivå, översvämning och erosion i området.

Flera av dessa aktiviteter finansieras från anslag 1:10 Klimatanpassning inom utgiftsområde 20. Regeringen anser dock att det är av stor vikt att anpassningsåtgärder integreras i ordinarie verksamhet. För att stärka SGI:s arbete med erosion beslutades i samband med budgetpropositionen för 2020 att SGI:s förvaltningsanslag skulle tillföras 2,4 miljoner kronor. I budgeten för 2021 tillförs SGI ytterligare medel för sitt

arbete med stöd och rådgivning till myndigheter och kommuner i fråga om risk för ras och skred.

När många aktörer är involverade är samordning en viktig del av lösningen. Genom den nationella strategin för klimatanpassning som regeringen antog i mars 2018 (prop. 2017/18:163) skapades en strukturerad, sammanhållande ram för det nationella arbetet med anpassning till ett förändrat klimat. För att få en samlad bild av samhällets sårbarhet för klimatförändringarna och hur arbetet med klimatanpassning i Sverige utvecklas har regeringen inrättat ett nationellt expertråd för klimatanpassning knutet till Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI). Rådets underlag ligger till grund för den reviderade nationella strategi som regeringen ska presentera 2023. Boverket har vidare fått i uppdrag att vara samordnande myndighet för klimatanpassning i förhållande till den byggda miljön. En förordning om myndigheters skyldighet att arbeta med klimatanpassning (SFS 2018:1428) har också beslutats. Förordningen omfattar 32 nationella myndigheter samt länsstyrelserna.

Regeringen har även gett SGI och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) i uppdrag att identifiera områden i Sverige där det finns risk för bland annat klimatrelaterad erosion och översvämningar. Uppdraget innebär också att beskriva sannolikhet och samhälls-ekonomiska konsekvenser och ska redovisas senast den 31 maj 2021.

Sammanfattningsvis har regeringen vidtagit ett antal åtgärder för ett långsiktigt hållbart arbete för samhällets anpassning till klimatförändringarna, vilket även omfattar att motverka stranderosionens effekter. Samtidigt är det av stor betydelse att kommunerna själva vidtar förebyggande åtgärder för ett effektivt skydd mot stigande havsnivå, översvämning och erosion.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har tidigare behandlat och avstyrkt motionsyrkanden om åtgärder mot stranderosion, bl.a. våren 2019 i betänkande 2018/19:CU5. Utskottet uttalade då, liksom tidigare, att stranderosion är ett stort problem i vissa delar av landet och att det därför är viktigt att det vidtas åtgärder på området. Utskottet konstaterade att det pågick ett omfattande utrednings- och forskningsarbete med de frågor som aktualiseras på grund av stranderosion. Utskottet förutsatte, liksom tidigare, att regeringen fortsätter att bedriva ett aktivt arbete på området med inriktning på att lösa de problem som togs upp i motionerna och fann därmed inte anledning att föregripa det pågående arbetet genom något initiativ från riksdagens sida. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Som utskottet tidigare har uttalat är stranderosion ett stort problem i delar av landet. Det finns också flera områden i landet med betydande risk för översvämning. Det är viktigt att det vidtas åtgärder på dessa områden.

Utskottet kan inledningsvis konstatera att det pågår ett omfattande utrednings- och forskningsarbete med de frågor som aktualiseras på grund av risken för översvämning och stranderosion. Bland annat pågår det inom SGI och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap för närvarande ett arbete

med att dels identifiera områden i Sverige där det finns risk för klimatrelaterade ras, skred, erosion och översvämningar, dels beskriva sannolikhet och samhällsekonomiska konsekvenser. Vidare bereds inom Regeringskansliet ett förslag om att på ett geologiskt hållbart sätt utvinna grus och sand från havsbotten för att återföras till stränderna som en åtgärd mot stranderosionen.

Regeringen har vidtagit ett antal åtgärder för ett långsiktigt hållbart arbete för samhällets anpassning till klimatförändringarna, vilket även omfattar att motverka stranderosionens effekter. Som dåvarande miljö- och klimatministern pekar på i det ovan redovisade frågesvaret är det av stor betydelse att även kommunerna själva vidtar förebyggande åtgärder för ett effektivt skydd mot stigande havsnivå, översvämning och erosion. Utskottet vill i det sammanhanget framhålla Boverkets PBL-kunskapsbank med vägledning till alla aktörer som tillämpar plan- och bygglagen. I kunskapsbanken finns bl.a. en tillsynsvägledning när det gäller naturolyckor. Vägledningen ger stöd åt länsstyrelserna vid tillsyn av kommunernas detaljplaner i fråga om risken för översvämning, ras, skred och erosion.

Stranderosionen drabbar i dag främst stränder i södra Sverige, och utskottet ser därför positivt på den regionala kustsamverkan som har bildats mellan berörda aktörer i Skåne och Halland för att hantera utmaningarna med bl.a. översvämningar och erosion i området.

Regeringen och myndigheterna bedriver sammanfattningsvis ett intensivt arbete för att lösa de problem med bl.a. stranderosion och översvämningar som tas upp i motionerna. Utskottet förutsätter, liksom tidigare, att regeringen kommer att fortsätta att prioritera dessa frågor. Det finns därför inte skäl för riksdagen att ta några initiativ på området. Motionerna bör därför avslås.

Tillstånd till vattenverksamhet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden som rör tillståndsregleringen av vattenverksamheter. Utskottet hänvisar till gällande regleringar på området och pågående beredningsarbete.

Jämför reservation 8 (M, C, KD), 9 (M, SD), 10 (L) och 11 (SD).

Motionerna

I kommittémotion 2020/21:729 av Mats Nordberg m.fl. (SD) yrkande 26 föreslås ett tillkännagivande om att det bör bli lättare att få dispens för effektiv markavvattning, t.ex. genom samråd eller liknande vid dikesrensningar av äldre diken. Motionärerna pekar på att dikning av skogsmark kan ge positiva effekter, i vissa fall kan t.ex. produktionen öka genom markavvattning.

I kommittémotion 2020/21:731 av Runar Filper m.fl. (SD) yrkande 21 föreslås ett tillkännagivande om att intensifiera arbetet med att förbättra

fiskarnas vandringsleder. I yrkande 25 i samma motion föreslås ett tillkännagivande om behovet av fler uppströms och nedströms passager för att avhjälpa problemet med ål som inte kan passera vattenkraftverk.

I kommittémotion 2020/21:2732 av Rebecka Le Moine m.fl. (MP) yrkande 3 föreslås ett tillkännagivande om att bevara orörda älvar och vattendrag, även mindre åar och bäckar, mot vattenkraftsutbyggnad nu och i framtiden.

I kommittémotion 2020/21:3236 av Nina Lundström m.fl. (L) yrkande 15 föreslås ett tillkännagivande om anläggande av våtmarker i tätbebyggelse. Våtmarker i tätbebyggda områden kan bidra till hantering av dagvatten och därmed minska belastningen på avlopps- och dagvattensystem. Motionärerna vill att stödsystem för anläggande av våtmarker även bör omfatta åtgärder i tätbebyggelse.

I kommittémotion 2020/21:3356 av Jessica Rosencrantz m.fl. (M) yrkande 5 föreslås ett tillkännagivande om att utreda möjligheten att i vissa fall tillåta utökad dikning av skogsmark för att göra det möjligt att omvandla icke produktiv skogsmark till produktiv mark.

I kommittémotion 2020/21:3446 av Paul Jonson m.fl. (M) yrkande 7 föreslås ett tillkännagivande om att möjligheten att få stöd för att driva mindre vattenkraftverk med reglerbar förmåga behöver öka.

I kommittémotion 2020/21:3501 av Camilla Brodin m.fl. (KD) yrkande 7 föreslås ett tillkännagivande om att värna småskalig vattenkraft och tillsätta en utredning som överväger ytterligare åtgärder för att skydda den småskaliga vattenkraften mot produktionsminskningar och nedläggningar.

I motion 2020/21:323 av Anders Åkesson och Lars Thomsson (C) föreslås ett tillkännagivande om att anpassa regelverket när det bl.a. gäller mark-avvattning. Motionärerna menar att det nuvarande regelverket inte är anpassat för dagens situation med tilltagande vattenbrist och långvarig torra.

I motion 2020/21:973 av Sten Bergheden (M) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att utgångspunkten vid bedömningar av småskalig vattenverksamhet alltid ska vara att de småskaliga vattenkraftverken är samhällsviktiga verksamheter. I yrkande 3 föreslås ett tillkännagivande om att lagstiftningen om den småskaliga vattenkraften bör ses över i syfte att rädda och utveckla den småskaliga vattenkraften i Sverige.

I motion 2020/21:2473 av Mikael Dahlqvist (S) anförs att historiskt betydelsefulla dammar rivs i en allt snabbare takt. Motionären föreslår ett tillkännagivande om behovet av att ta större hänsyn till allmänintresset vid tillståndsprovningen för utrivning av dammar.

I motion 2020/21:3562 av Cecilia Widegren (M) yrkande 4 föreslås ett tillkännagivande om att landets länsstyrelser ska agera på ett likvärdigt sätt i hela landet när det gäller bl.a. hanteringen av anläggningar för mindre vattenkraftverk.

Bakgrund

Tillstånd eller anmälan för vattenverksamhet

Bestämmelser om vattenverksamhet finns i 11 kap. miljöbalken. Med vattenverksamhet avses bl.a. uppförande, ändring, lagning eller utrivning av en anläggning i ett vattenområde. För att få bedriva vattenverksamhet krävs som huvudregel tillstånd. I 11 kap. 12 § första stycket miljöbalken finns ett undantag som innebär att tillstånd inte behövs om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom vattenverksamhetens inverkan på vattenförhållandena. Tillstånd för vattenverksamhet prövas av mark- och miljödomstolen.

Till vattenverksamhet räknas även sådana dammar som definieras som en vattenanläggning vars syfte är att dämna upp eller utestänga vatten eller blandningar av vatten och annat material (11 kap. 4 § miljöbalken). Begreppet omfattar avbördningsanordningar och intag samt invallningar, slussportar och gruvdammar (prop. 2013/14:38 s. 56 f.).

Alla vattenverksamheter är således inte tillståndspliktiga. För de flesta mindre vattenverksamheter räcker det med en anmälan till en länsstyrelse. Som exempel på åtgärder som inte kräver tillstånd men som behöver anmälas kan nämnas anläggandet av våtmark där vattenområdet har en yta som inte överstiger fem hektar och uppförandet av en anläggning, fyllning eller pålning i ett vattendrag om den bottenyta som verksamheten omfattar i vattendraget uppgår till högst 500 kvadratmeter (se 19 § förordningen [1998:1388] om vattenverksamheter). Vidare krävs normalt sett inte tillstånd för rensningar i vattenområden, såväl naturliga sådana som vattenanläggningar, t.ex. diken, och för att återställa vattendrag. Exempelvis krävs inte tillstånd för rensningar som utförs för att bibehålla vattnets djup eller läge (11 kap. 15 § miljöbalken).

Vattenverksamhet som innebär markavvattning

Med markavvattning avses en åtgärd som utförs för att avvattna mark, när det inte är fråga om att avleda avloppsvatten, eller som utförs för att sänka eller tappa ur ett vattenområde eller för att skydda mot vatten, när syftet med åtgärden är att varaktigt öka en fastighets lämplighet för något visst ändamål. För markavvattning finns det i 11 kap. miljöbalken en särreglering som innebär att alla åtgärder som innebär markavvattning kräver tillstånd. Det tidigare nämnda undantaget i 11 kap. 12 § första stycket miljöbalken gäller därmed inte för markavvattning.

I vissa delar av landet är det förbud mot markavvattning. Vilka kommuner, län och andra områden som omfattas av förbudet framgår av 4 § förordningen (1998:1388) om vattenverksamhet m.m. Förbudet betyder att en markavvattning först ska ha fått dispens från förbudet innan tillstånd kan ges.

Utanför begreppet markavvattning faller s.k. skyddsdikning. Skyddsdikning är dikning som sker i syfte att förhindra att grundvattnet stiger efter en skogsavverkning. Sådan dikning innebär inte markavvattning enligt

definitionen i miljöbalken eftersom den inte uppfyller det nämnda varaktighetskravet. För åtgärder som avvattnar mark utan att uppfylla definitionen för markavvattning enligt miljöbalken är tillståndskravet inte absolut. För dessa åtgärder finns ett bemyndigande för regeringen att föreskriva tillståndsplikt i de fall åtgärden kan förväntas få en bestående negativ effekt på växt- och djurliv (11 kap. 13 § miljöbalken). För närvarande finns inga föreskrifter om en sådan tillståndsplikt. En åtgärd som inte kräver tillstånd kan dock kräva en anmälan och omfattas av samrådspplikt enligt miljöbalken.

Det finns även ett lindrigare tillståndskrav för täckdikning i 11 kap. miljöbalken. Täckdikning innebär dränering av jordbruksmark med dräneringsrör som har en diameter om högst 300 millimeter. Tillstånd krävs i dessa fall endast om det är sannolikt att enskilda och allmänna intressen skadas genom verksamheten.

Utgångspunkten är att tillståndsansökan för markavvattning prövas av länsstyrelserna.

Förutom de regler som gäller för tillstånd och anmälan i miljöbalken kan åtgärder som innebär markavvattning aktualisera behov av andra dispenser. Det kan exempelvis krävas strandskyddsdispens, dispens från biotop- och artskyddet samt i vissa fall även tillstånd enligt kulturmiljölagen (1988:950). Härutöver kan markavvattning i vissa fall även innebära exempelvis bortledning av grundvatten och därmed även aktualisera lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster.

Innehållet och omfattningen av tillståndsprövningen enligt miljöbalken

Tillståndsprövningen enligt miljöbalken omfattar flera steg, bl.a. ett undersökningssamråd och att ta fram underlag, såsom en miljökonsekvensbeskrivning. Eventuella påtalade negativa risker beaktas och gås igenom av mark- och miljödomstolen som prövar ansökan. Tillståndet får förenas med villkor (16 kap. 2 § miljöbalken). Sådana villkor kan omfatta t.ex. fiskbefrämjande åtgärder om vattenverksamheten skapar vandringshinder som medför påtalade risker och bedöms ha en inverkan på de miljöhänsyn som verksamheten bör ta enligt domstolens bedömning.

Säkerhetsklassificering av dammar

Utöver tillståndsprövning enligt miljöbalken krävs sedan 2014 säkerhetsklassificering för dammar enligt balkens regler för dammsäkerhet. Regelverket syftar till att förebygga dammbrott, bl.a. genom att stödja utvecklingen av dammsäkerhetsarbetet hos dammägarna och stärka tillsynen av dammsäkerheten (prop. 2013/14:38, bet. 2013/14:FöU8, rskr. 2013/14:155).

Särskilt om tillstånd för vattenverksamheter som producerar vattenkraftsel

Sedan den 1 januari 2019 gäller nya bestämmelser i 11 kap. miljöbalken för vattenverksamheter som har eller har tillkommit för att ha en funktion för att producera vattenkraftsel (se prop. 2017/18:243, bet. 2017/18:CU31, rskr. 2017/18:383). Sådana vattenverksamheter ska ha moderna miljövillkor. Det är verksamhetsutövaren som ansvarar för att ansöka om omprövning av tillståndet. I prövningen ska det finnas ett nationellt helhetsperspektiv med avvägningar mellan behovet av åtgärder som förbättrar vattenmiljön och behovet av en nationell effektiv tillgång till vattenkraftsel. För helhetssynen ska regeringen se till att det finns en nationell plan som ska vara vägledande för myndigheternas arbete med prövningarna och för vattenförvaltningen. Det finns även ett bemyndigande för regeringen att utfärda generella föreskrifter om försiktighetsmått i fråga om alla vattenverksamheter. De möjligheter att ställa mindre långtgående krav som följer av EU-rätten till förmån för samhällsnyttiga verksamheter ska utnyttjas fullt ut vid t.ex. meddelande av miljö kvalitetsnormer och andra föreskrifter samt vid beslut om klassning av vattenförekomster.

Sedan tidigare gäller enligt lagen (1998:811) om införande av miljöbalken att äldre beslut har rättsverkan enligt miljöbalken. Sedan den 1 januari 2019 gäller också att om en verksamhet bedrivs med stöd av urminnes hävd, privilegiebrev eller annan s.k. särskild rättighet ska den rättigheten anses ha tillkommit enligt motsvarande bestämmelse i miljöbalken. De tidigare bestämmelserna som angav att sådana äldre rättigheter skulle omprövas upphävdes från samma tidpunkt.

I propositionen Vattenmiljö och vattenkraft (prop. 2017/18:243 s. 173) gör regeringen bl.a. bedömningen att det finns behov av en uppföljning av de nya bestämmelserna. Regeringen framför att en första uppföljning ska ske 18 månader efter det att bestämmelserna om omprövning för moderna miljövillkor har trätt i kraft. Vidare anför regeringen att berörda myndigheter kommer att få i uppdrag att bl.a.

- ta fram en vägledning för hur en miljöanpassning av vattenkraften kan ske på ett kostnadseffektivt sätt i förhållande till eftersträvad miljönytta
- utveckla sitt vägledande material vad gäller bedömningsgrunder, vad som kan anses vara samhällsnyttig verksamhet, för statusklassning och för kraftigt modifierade vatten.

Havs- och vattenmyndighetens vägledning för fisk- och faunapassager

I juli 2019 fick Havs- och vattenmyndigheten i uppdrag av regeringen att utveckla sin vägledning för hur en miljöanpassning av vattenkraften kan ske på ett kostnadseffektivt sätt i förhållande till eftersträvad miljönytta. I samarbete med Sveriges lantbruksuniversitet har Havs- och vattenmyndigheten därefter bl.a. tagit fram en vägledning för fisk- och

faunapassager. Vägledningen riktar sig till alla inblandade aktörer och syftet är att den ska bidra till att underlätta arbetet med att anlägga passagelösningar vid dammar och vattenkraftverk.

Nationell plan för vattenkraften

I juni 2020 beslutade regeringen om en nationell plan för moderna miljövillkor för vattenkraften och ändringar i förordningen om vattenverksamheter. Den nationella planen är ett resultat av den nya lagstiftning som infördes genom propositionen Vattenmiljö och vattenkraft. Syftet med den nationella planen är att omprövningarna av vattenkraftens miljövillkor ska leda till både största möjliga nytta för vattenmiljön och en nationell effektiv tillgång till vattenkraftsel. Utifrån den nationella planen kommer alla vattenkraftverk i Sverige att provas systematiskt, t.ex. genom att alla kraftverk i en älvsträcka kan provas samtidigt med möjlighet att samordna beslutsunderlag. Tidsplanen för när vattenkraftsägarna senast ska lämna in sina ansökningar till domstolen framgår av 39 § förordningen (1998:1388) om vattenverksamheter och bilagan till samma förordning.

Vattenreglering och omprövning av tillstånd

I många av våra strömmar och vattendrag finns fler än en aktör som reglerar vattnet för kraftändamål. Den vattenverksamhet som bedrivs kan innebära vattenreglering, dvs. en ändring av vattenöverföringen i ett vattendrag till förmån för en annan vattenverksamhet. Vid vattenreglering för kraftändamål sker ofta olika typer av reglering av vattnet, t.ex. flerårsreglering, årsreglering och korttidsreglering. Hur vattnet får regleras framgår av tillståndet för verksamheten.

Om det är fler än en aktör som reglerar vattnet kan ägarna bilda ett vattenregleringsföretag som fungerar som en vattenregleringssamfällighet enligt bestämmelserna i 5 kap. lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. I vattenregleringsföretagens uppgifter kan t.ex. ingå att samordna och sköta vattenhushållningen för den aktuella samfälligheten och att samordna frågor som berör vattenkraftverksamheten.

Kammarkollegiet är en av de myndigheter som hos miljödomstolen kan ansöka om omprövning av tillstånd, ändring eller att upphäva villkor eller andra bestämmelser eller att utfärda nya sådana. Tillstånd kan omprövas exempelvis om de villkor som ställts för verksamheten inte följts eller om förhållandena i omgivningen väsentligen ändrats (24 kap. 5 och 7 §§ miljöbalken).

Skyddet av nationalälvarna och andra älvsträckor

Enligt 4 kap. 6 § miljöbalken får vattenkraftverk och vattenreglering eller vattenöverledning för kraftändamål inte utföras i vissa angivna älvar, älvsträckor och andra vattendrag. I paragrafens tredje stycke finns ett undantag från detta skydd. Sedan den 1 januari 2019 har möjligheten till undantag från

förbudet att utföra vattenkraftverk, vattenreglering eller vattenöverledning för kraftändamål i nationalälvarna och andra angivna älvsträckor avgränsats till att endast gälla åtgärder som inte innebär någon ytterligare negativ miljöpåverkan eller endast en tillfällig sådan miljöpåverkan. Sådana åtgärder kan enligt regeringen vara att upprätthålla eller underhålla anläggningar eller verksamheter som har tillkommit på lagligt sätt (se prop. 2017/18:243 s. 171).

Pågående arbete

Vattenverksamhetsutredningen

Vattenverksamhetsutredningen bedömde i slutbetänkandet I vått och torrt – förslag till ändrade vattenrättsliga regler (SOU 2014:35) bl.a. att provnings-systemet för markavvattning hade vissa brister eftersom regelverket är krångligt. Utredningen konstaterade att regelverket framstår som komplicerat och svåröverskådligt för enskilda eftersom det dels förutsätter tillstånd eller anmälan enligt reglerna för vattenverksamheter i miljöbalken, dels i vissa fall kräver andra dispenser som t.ex. strandskyddsdispens och dispens från biotop- och artskyddet. Utredningen bedömde vidare att det finns behov av att klargöra begreppet markavvattning i och med att markavvattning i vissa fall även kan innebära att man avleder avloppsvatten och leder bort grundvatten. Mot denna bakgrund föreslog utredningen att det bl.a. genomförs författningsändringar som innebär att regelverket om markavvattning samlas i reglerna för tillstånd eller anmälan för vattenverksamhet i 11 kap. miljöbalken. Förslaget skulle innebära att den som vill utföra markavvattning endast behöver söka tillstånd eller anmäla åtgärden enligt nämnda regler. Betänkandet bereds inom Regeringskansliet.

Uppdrag till Havs- och vattenmyndigheten om ekosystembaserad fiskförvaltning och det europeiska beståndet av ål

I Havs- och vattenmyndighetens regleringsbrev för 2021 har myndigheten fått i uppdrag att redovisa hur myndigheten arbetar för att en ekosystembaserad fiskförvaltning ska vara en integrerad del i att uppfylla målen i havs- och vattenförvaltningen samt miljömålen. Redovisningen ska även innehålla en beskrivning av hur Havs- och vattenmyndigheten samråder med berörda myndigheter, näringar och intresseorganisationer i frågan. Vidare ska myndigheten redovisa hur myndigheten i det svenska genomförandet av nationell och EU-reglerad förvaltning av ål har säkerställt att alla åtgärder genomförts så att skyddet av beståndet prioriteras.

Tillkännagivande om småskalig vattenkraft

I april 2020 beslutade riksdagen, på förslag av näringsutskottet, om ett tillkännagivande till regeringen med anledning av motionsyrkanden om småskalig vattenkraft. Enligt tillkännagivandet behöver det fortsatta arbetet

med att reformera vattenlagstiftningen och vattenförvaltningen vara inriktat på att värna den småskaliga vattenkraften genom minskat regelkrångel, respekt för äganderätten och effektiva miljöåtgärder till rimliga kostnader (bet. 2019/20:NU14, rskr. 2019/20:221).

Frågesvar

Dåvarande miljö- och klimatminister Isabella Lövin svarade den 13 januari 2021 på en skriftlig fråga om hon eller regeringen avser att snarast ta några initiativ för den småskaliga vattenkraften i linje med riksdagens tillkännagivande om småskalig vattenkraft i april 2020 (fr. 2020/21:1128).

Den 1 januari 2019 trädde regeländringar om miljöanpassning av vattenkraften i kraft. En av ändringarna innebar att regeringen genom ändringar i vattenförvaltningsförordningen (2004:660) införde en skyldighet för vattenförvaltningen att fullt ut använda alla de möjligheter som EU-rätten ger avseende undantag och förklarande av vatten som kraftigt modifierade. I syfte att säkerställa genomslag av denna ändring gav regeringen i juli 2019 Havs- och vattenmyndigheten i uppdrag att se över sina föreskrifter och vägledningar så att möjligheterna till undantag och förklarande av vatten som kraftigt modifierade används fullt ut.

Den 25 juni 2020 beslutade regeringen om en nationell plan för moderna miljövillkor. Den 5 november 2020 uppdrog regeringen åt Havs- och vattenmyndigheten att tillsammans med Statens energimyndighet och Affärsverket svenska kraftnät se över de s.k. HARO-värden som anges i den nationella planen och som utgör vägledning i vattenmyndigheternas arbete med att se över klassificering och kvalitetskrav enligt vattenförvaltningsförordningen. I båda dessa beslut erinrar regeringen om att de möjligheter att ställa mindre långtgående krav som följer av EU-rätten till förmån för samhällsnyttiga verksamheter ska utnyttjas fullt ut vid till exempel meddelande av miljö kvalitetsnormer och andra föreskrifter samt vid beslut om klassning av vattenförekomster.

Uppföljning är centralt för att säkerställa att utfallet av den nationella planen och de enskilda prövningarna inte går emot syftet att få en samordnad prövning med största möjliga nytta för vattenmiljön och för nationell effektiv tillgång till vattenkraftsel. En viktig del i uppföljningen kommer att vara att utvärdera i vilken utsträckning vattenförekomster har klassificerats som kraftigt modifierade vatten och i vilken utsträckning de undantag som vattendirektivet medger används. I regleringsbrevet för budgetåren 2020 och 2021 avseende länsstyrelserna har regeringen uppdragit åt länsstyrelserna att redovisa hur de arbetar med att genomföra den nationella planen samt redovisa vilka undantag som beslutats och vilka vatten som förklarats som kraftigt modifierade för de vattenförekomster där det finns verksamheter som omfattas av den nationella planen. Regeringen kommer dessutom att ge berörda myndigheter ett samlat uppdrag att genomföra uppföljningen av den nationella planen.

Tidigare riksdagsbehandling

Våren 2016 tillkännagav riksdagen att regeringen borde återkomma till riksdagen med förslag på ett regelverk för tillståndsprocesser för vattenverksamheter som är flexibelt och anpassat till småskaliga verksamheter

(bet. 2015/16:CU13, rskr. 2015/16:191). Tillkännagivandet ansågs tillgodosett genom lagförslagen i proposition 2017/18:243 Vattenmiljö och vattenkraft (bet. 2017/18:CU31).

Utskottet har därefter behandlat och avstyrkt motionsyrkanden om tillståndsregleringen för vattenverksamheter, bl.a. våren 2019 i betänkande 2018/19:CU5. Utskottet konstaterade till att börja med att lagstiftningsärendet om vattenmiljö och vattenkraft innehöll en planerad uppföljning och kontroll av åtgärderna, och den kommande analysen fann utskottet inte anledning att föregripa. Utskottet hänvisade vidare till att det inte fanns anledning att föregripa resultatet av den pågående beredningen av Vattenverksamhetsutredningens förslag. Vidare ansåg utskottet att ett motionsyrkande om att bevara de orörda älvarna och vattendragen var tillgodosett genom ändringen i 4 kap. 6 § miljöbalken. När det gäller motionsyrkanden om fiskrapport hänvisade utskottet till att det enligt gällande rätt finns vissa möjligheter att ta hänsyn till behovet av fiskbefrämjande åtgärder. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Regeländringarna om miljöanpassning av vattenkraften trädde i kraft den 1 januari 2019, och sedan dess ska vattenförvaltningen fullt ut använda alla de möjligheter som EU-rätten ger avseende undantag och förklarande av vatten som kraftigt modifierade. Som framgår av den dåvarande miljö- och klimatministerns frågesvar ovan har regeringen vidtagit flera åtgärder för att säkerställa att EU-rättens möjligheter att ställa mindre långtgående krav ska utnyttjas fullt ut, och regeringen kommer dessutom att följa upp och utvärdera i vilken utsträckning vattenförekomster har klassificerats som kraftigt modifierade vatten och i vilken utsträckning de undantag som vattendirektivet medger används. Mot denna bakgrund finner utskottet inte skäl till något tillkännagivande om åtgärder för att ytterligare främja vattenkraften, och utskottet avstyrker därför motionerna 2020/21:973 (M) yrkandena 1 och 3, 2020/21:3446 (M) yrkande 7, 2020/21:3501 (KD) yrkande 7 och 2020/21:3562 (M) yrkande 4.

Den nu gällande bestämmelsen i miljöbalken med förbud mot utförande av vattenkraftverk, vattenreglering och vattenöverledning för kraftändamål i vissa älvar och andra vattendrag trädde i kraft så sent som den 1 januari 2019 (4 kap. 6 § miljöbalken). Utskottet är inte berett att ställa sig bakom förslaget i motion 2020/21:2732 (MP) yrkande 3 om skydd av älvar och andra orörda vattendrag, och utskottet avstyrker därför motionsyrkandet.

Utskottet konstaterar att Vattenverksamhetsutredningens förslag bereds. Utskottet ser fortfarande inte skäl för riksdagen att föregripa resultatet av den beredningen med något tillkännagivande. Utskottet avstyrker därmed förslagen om markavvattning, dammar och våtmarker i motionerna 2020/21:323 (C), 2020/21:729 (SD) yrkande 26, 2020/21:2473 (S), 2020/21:3236 (L) yrkande 15 och 2020/21:3356 (M) yrkande 5.

När det gäller motionsförslagen om åtgärder för att förbättra fiskarnas vandringsleder och avhjälpa problemet med ål som inte kan passera vattenkraftverk kan utskottet till att börja med konstatera att det enligt gällande rätt finns möjlighet att ta hänsyn till behovet av fiskbefrämjande åtgärder i tillståndprocessen för vattenverksamhet. Utskottet noterar vidare att Havs- och vattenmyndigheten i samarbete med Sveriges lantbruksuniversitet har tagit fram en vägledning för fisk- och faunapassager för att underlätta arbetet med att anlägga passagelösningar vid dammar och vattenkraftverk. När det gäller ålen noterar utskottet också att Havs- och vattenmyndigheten har fått i uppdrag att bl.a. redovisa hur myndigheten i det svenska genomförandet av nationell och EU-reglerad förvaltning av ål har säkerställt att alla åtgärder genomförts så att skyddet av beståndet prioriteras. Utskottet avstyrker motion 2020/21:731 (SD) yrkandena 21 och 25.

Vattenförsörjning och vattenförvaltning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden som rör vattenförsörjning och vattenförvaltning. Utskottet hänvisar till pågående arbete.

Jämför reservation 12 (M, KD) och 13 (C).

Motionerna

I kommittémotion 2020/21:2920 av Magnus Ek m.fl. (C) yrkande 8 föreslås ett tillkännagivande om att modernisera vattenlagstiftningen och anpassa den i syfte att möta nationella beredskapsbehov och framtida klimatutmaningar. I yrkande 14 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till att kartlägga omfattningen av och tillgängligheten på underjordiska vattenresurser med hjälp av modern karteringsteknik. Vidare bör innovativa initiativ för att återskapa grundvattenbildning främjas. I yrkande 16 föreslås ett tillkännagivande om att det i vattenlagstiftningen ska införas bestämmelser om uppsamling av vatten.

I kommittémotion 2020/21:3102 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 13 föreslås ett tillkännagivande om att kommunerna ska åläggas att upprätta långsiktiga planer för vattenförsörjningen. Vattenplanerna ska antas av kommunfullmäktige och föregås av granskning och samråd.

I kommittémotion 2020/21:3357 av Jessica Rosencrantz m.fl. (M) yrkande 20 föreslås ett tillkännagivande om åtgärder för att minska åtgången av högkvalitativt dricksvatten genom att ersätta det med s.k. tekniskt vatten när det är lämpligt. I yrkande 29 föreslås ett tillkännagivande om att det nationella ansvaret för vattentjänster bör samordnas bättre och samlas inom ett departement.

I kommittémotion 2020/21:3408 av Larry Söder m.fl. yrkande 38 föreslås ett tillkännagivande om att införa en nationell leveransgaranti för

vattenförsörjning. En leveransgaranti, liknande den som finns för elnätet, skulle enligt motionärerna öka fokus för och pressen på kommunerna att tillgodose invånarnas behov och genomföra de investeringar som behövs.

I motion 2020/21:536 av Ingemar Kihlström (KD) föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till att utreda förutsättningarna för ett nationellt regelverk för bevattningsförbud.

I motion 2020/21:1477 av Hanna Westerén m.fl. (S) föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör se över samhällets beredskap när det gäller effekterna av extrem torka. Motionären anför att vattenlagstiftningen bör anpassas till vattenbrist och behovet av vattenfördröjande åtgärder och infiltration till grundvattentäcker.

I motion 2020/21:1655 av Nermina Mizimovic (S) föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till att förebygga och hantera vattenbrist. Motionären anför att staten bör ta ett större ansvar för att säkra en god dricksvattenförsörjning i hela landet.

Bakgrund

Lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster (vattentjänstlagen) avser olika vattentjänster för vattenförsörjning och avlopp som tillhandahålls genom en allmän va-anläggning. Med vattenförsörjning menas tillhandahållande av vatten som är lämpligt för normal hushållsanvändning (dricksvatten). Kommunen har det grundläggande ansvaret för att tillgodose behovet av dricksvattenförsörjningen enligt vattentjänstlagen. Utgångspunkten för det kommunala ansvaret är behovet av vattentjänster i befintlig eller blivande bebyggelse som ingår i ett större sammanhang. Behovet ska vara betingat av miljö- eller hälsoskäl.

Vattentjänster kan också ordnas och förvaltas genom en gemensamhetsanläggning enligt anläggningslagen (1973:1149) eller av den enskilde fastighetsägaren. Förutsättningarna för inrättande av enskilda avloppsanläggningar framgår av förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Majoriteten av Sveriges befolkning har kommunal vattenförsörjning, dvs. vatten som tillhandahålls via det kommunala vattenledningsnätet.

Vattenförsörjningsplaner

I vattenmyndigheternas åtgärdsprogram för perioden 2016–2021 framgår att länsstyrelserna ska ta fram regionala vattenförsörjningsplaner till stöd för kommunernas planering med vattenförsörjningsfrågor. En vattenförsörjningsplan ska beskriva var vattenresurserna och vattenbehoven finns i regionen. Syftet med planen är att tydligt uppmärksamma de vattenresurser som behövs för att säkerställa tillgången till dricksvatten på lång sikt.

Grundvattenbildning

Statens geologiska undersökning (SGU) tillhandahåller information om grundvatten och övervakar utvecklingen av grundvattennivåerna i landet. Nybildning av grundvatten sker genom att vatten som tillförs markytan infiltrerar och tränger ned i marken där vattnet samlas i hålrum. Grundvattenbildningen minskar ofta i exploaterade områden då byggnation och hårdgjorda ytor hindrar infiltration av vatten i marken. Vatten som inte kan tränga ned i marken avleds i stället som dagvatten i rör eller öppna diken. Minskad grundvattenbildning kan få stor betydelse i områden där dricksvattenförsörjningen baseras på vattenuttag från små lokala grundvattenresurser. Den naturliga grundvattenbildningen kan då behöva förstärkas genom åtgärder som underlättar infiltration av ytvatten, (framställning av konstgjort grundvatten). Enligt Boverkets rapport Fysisk planering för en trygg dricksvattenförsörjning – behov och möjligheter (2018:35) utgör konstgjort grundvatten ca 17 procent av den kommunala vattenförsörjningen och framställning av konstgjort grundvatten ökar.

Dricksvattenanvändning och dricksvattenkvalitet

Enligt Boverkets rapport Fysisk planering för en trygg dricksvattenförsörjning – behov och möjligheter (2018:35) är dagens dricksvattenanvändning betydligt större än det verkliga behovet av vatten med dricksvattenkvalitet. Vissa industrier med kommunal vattenförsörjning använder t.ex. vatten av dricksvattenkvalitet även för kylprocesser som inte kräver dricksvatten. Även hushållens vattenanvändning kan rationaliseras vad gäller dricksvattenanvändningen. Toalettspolning och trädgårdsbevattning kräver t.ex. inte vatten av dricksvattenkvalitet.

Bevattningsförbud

Enligt vattentjänstlagen får regeringen eller efter regeringens bemyndigande kommunen meddela ytterligare föreskrifter om användningen av allmänna va-anläggningar (23 § vattentjänstlagen och 2 § förordningen (2007:701) om allmänna vattentjänster). Kommunen kan t.ex. meddela föreskrifter om bevattningsförbud, vilket gör det möjligt för kommunen att begränsa användandet av kommunalt vatten om vattentillgången blir dålig. Det kan innebära förbud mot att fylla poolen, använda vattenslang, vattenspridare och högtryckstvätt.

Nationella samordningsgruppen för dricksvatten

Nationella samordningsgruppen för dricksvatten är en ny organisation för 2020 som ersätter det tidigare Nationella nätverket för dricksvatten. Samordningsgruppen har till uppgift att verka för en trygg och säker dricksvattenförsörjning och ge stöd i dricksvattenfrågor. Samordningsgruppen

ska även ge regeringen en aktuell lägesbild och informera om de behov som finns för att säkra dricksvattenförsörjningen nationellt.

Pågående arbete

Kartläggning av vattenresurser

Under perioden 2018–2020 intensifierades SGU:s kartläggning av grundvatten till följd av regeringens extra satsning som innebar att SGU fick i uppdrag att årligen redovisa genomförda insatser för att förfina och utöka kartläggningen och karaktäriseringen av grundvattenresurser. Särskilt fokus lades på bristområden, dvs. områden där det finns risk för att tillgången på grundvatten av god kvalitet är lägre än behovet. SGU slutredovisade uppdraget i december 2020 i Regeringsrapport 2020:4. Enligt rapporten ökar samhällets behov av grundvatteninformation i takt med att efterfrågan på hållbara vattenslösningar växer. Under den treåriga satsningen har SGU bl.a. utvecklat nya digitala tjänster i form av rikstäckande kartor över historiska, aktuella och framtida grundvattennivåer samt publicerat 3D-modeller av viktiga eller särskilt utsatta grundvattenmagasin. Rapporten bereds inom Regeringskansliet.

I december 2019 lämnade Vattenförvaltningsutredningen betänkandet En utvecklad vattenförvaltning – volym 1 och 2 (SOU 2019:66). Utredningens uppdrag var att utreda och utvärdera ansvarsfördelningen, beslutanderätten och organiseringen av myndigheterna inom vattenförvaltningen. Utredningen konstaterade bl.a. att arbetet inom vattenförvaltningen behöver utvecklas och förstärkas på nationell och regional nivå för att bli mer effektiv och få ett större genomslag. Vidare krävs ökad samordning och förstärkt vägledning från nationella myndigheter. Vattenförvaltningsutredningens betänkande bereds inom Regeringskansliet.

Boverket har i rapporten, Fysisk planering för en trygg dricksvattenförsörjning – behov och möjligheter (2018:35), analyserat lägesbild, behov och möjligheter att bidra till en långsiktigt trygg vattenförsörjning genom insatser vid fysisk planering. Boverket bedömer att hushållningen med mark och vattenområden behöver utvecklas och föreslår bl.a. att en nationell strategi för vattenförsörjningen tas fram. Rapporten bereds inom Regeringskansliet.

Dricksvattenutredningen framför i sitt slutbetänkande (SOU 2016:32) behovet av en nationell strategi för den allmänna vattenförsörjningen. Strategin bör enligt utredningen innehålla lämpliga samordningslösningar och hur dessa kan utvecklas vid olika scenarier i behovsutvecklingen samt en nationell analys utifrån samhällets totala vattenbehov. En strategi med ett sådant innehåll skulle göra det möjligt att identifiera lämpliga geografiska samordningslösningar och även ge ökad tydlighet kring hur infrastrukturen för dricksvattenförsörjningen kan komma att utvecklas på sikt. Vidare anser utredningen att Havs- och vattenmyndigheten bör ges det huvudsakliga vägledning uppdraget i fråga om regionala vattenförsörjningsplaner med stöd

av berörda myndigheter som Boverket. Betänkandet bereds inom Regeringskansliet.

Livsmedelsverket fick 2020 i uppdrag av regeringen att ansvara för den nationella samordningen av dricksvattenfrågor. Uppdraget utgår från förslagen i Dricksvattenutredningens betänkande En trygg dricksvattenförsörjning (SOU 2016:32). Livsmedelsverket redovisar uppdraget i rapporten Nationell samordning av dricksvattenfrågor (dnr 2020/02495). I rapporten rekommenderar Livsmedelsverket regeringen att ta fram en nationell dricksvattenstrategi utformad med en departementsövergripande samsyn. Regeringen har enligt uppgift från Regeringskansliet gett Nationella samordningsgruppen för dricksvatten i uppgift att ta fram en sådan nationell dricksvattenstrategi.

Regeringen tillsatte under 2020 en vattensamordnare som arbetar med att kartlägga och samordna näringslivets vattenhushållning. Som en del i det arbetet fick samordnaren i februari 2021 ett kompletterande uppdrag att leda framtagandet av en strategi för effektiv och hållbar vattenhushållning. Strategin ska bl.a. behandla frågor om samverkan mellan aktörer på vattenområdet, behov av lagstiftning samt tillämpning av lagstiftning som reglerar vattenanvändning. Strategin väntas vara klar till hösten 2021.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har tidigare behandlat och avstyrkt motionsyrkanden om kartläggning av underjordiska vattenresurser, initiativ för grundvattenåterskapning, nationellt bevattningsförbud och yrkanden om att införa en nationell leveransgaranti för vattenförsörjning samt yrkanden om att anpassa dagens vattenlagstiftning till att samla upp vatten, bl.a. våren 2019 i betänkande 2018/19:CU5. Utskottet avstyrkte motionsyrkandena med hänvisning till pågående arbete. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

En fungerande vattenförsörjning är en grundläggande förutsättning för ett samhälle. Vatten- och avloppstjänster har i decennier tillhandahållits genom det allmännas försorg till våra samhällen utan större komplikationer. På senare år har dock problem med vatten- och kapacitetsbrist uppstått i vissa delar av landet, och det står klart att det behövs en beredskap för att klara vattenförsörjningen i hela landet framöver.

Utskottet kan konstatera att regeringen och myndigheterna bedriver ett aktivt arbete på området. I december 2020 slutredovisade SGU resultatet av en kartläggning av grundvattenresurser i utsatta områden som myndigheten har genomfört under perioden 2018–2020 på uppdrag av regeringen. Dricksvattenutredningen och Boverket har vidare på uppdrag av regeringen analyserat och lämnat förslag i frågor som gäller vattenförsörjning och vattenförvaltning. Såväl Boverkets rapport Fysisk planering för en trygg

dricksvattenförsörjning – behov och möjligheter (2018:35) och Dricksvattenutredningens betänkande (SOU 2016:32) bereds inom Regeringskansliet. Regeringen har vidare under 2020 gett Nationella samordningsgruppen för dricksvatten i uppdrag att ta fram en nationell dricksvattenförsörjningsstrategi. Regeringen har också tillsatt en särskild vattensamordnare som fått i uppgift att kartlägga och samordna näringslivets vattenhushållning och ta fram en strategi för en effektiv och hållbar vattenhushållning. Mot bakgrund av det arbete som pågår på området anser utskottet att det saknas anledning för riksdagen att ta några initiativ i frågor om vattenförsörjning och vattenförvaltning.

Utskottet avstyrker därmed motionsyrkandena.

Va-infrastruktur

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om finansiering och investeringar i va-infrastruktur. Utskottet hänvisar till gällande lagstiftning och pågående beredningsarbete.

Jämför reservation 14 (M, C) och 15 (C).

Motionerna

I kommittémotion 2020/21:2920 av Magnus Ek m.fl. (C) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till att se över möjligheterna att införa en vattenavgift på offentligt vatten i syfte att delfinansiera nödvändiga investeringar i va-systemen. Vidare bör regeringen utreda möjligheten att tillåta extern finansiering av va-infrastrukturen i syfte att motverka bristen på investeringskapital (yrkande 2). I yrkande 4 föreslås ett tillkännagivande om att stärka kommunernas tillgång till modern teknik, kunskap och kompetensutveckling samt att förbättra möjligheterna att rekrytera relevant personal. I yrkande 5 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen ska ta initiativ till att se över kapacitetsuppbyggnaden i mindre va-organisationer i syfte att stärka dessa. Vidare bör regeringen ta initiativ och verka för en snabbare digitaliserings- och automatiseringstakt inom vakkollektiven (yrkande 6). I yrkande 7 finns ett tillkännagivande om behovet av att se över och underlätta för mindre kommuner att arbeta tillsammans med organisation och finansiering av va-system.

I kommittémotion 2020/21:2927 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 38 finns ett tillkännagivande om investeringar för en hållbar va-infrastruktur. Exempel på åtgärder motionärerna vill att regeringen överväger är införande av en vattenavgift på offentligt vatten, en va-fond eller en regionaliserad vattens katt.

I kommittémotion 2020/21:3357 av Jessica Rosencrantz m.fl. (M) yrkande 24 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till att utreda

eventuella lagändringar som behövs för att befintlig kommunal va-infrastruktur kostnadseffektivt ska kunna anpassas till framtida utmaningar.

I motion 2020/21:740 av Per-Arne Håkansson (S) föreslås att regeringen tar initiativ till en nationell uppföljning av utvecklingen för va-system utifrån hälsa, klimat och livsmedelsförsörjning. Motionären anför att det för att säkerställa en god och hållbar vattenförsörjning krävs forskning, kunskap, kompetens och investeringar i teknik och nya anläggningar.

Bakgrund

Lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster (vattentjänstlagen) avser olika tjänster för vattenförsörjning och avlopp som tillhandahålls genom en allmän va-anläggning. En va-anläggning kan bl.a. bestå av vattenverk, vattenreservoarer, avloppsreningsverk, pumpstationer och olika ledningsnät. En allmän sådan anläggning ska ordnas och drivas så att den uppfyller de krav som kan ställas med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön och med hänsyn till intresset av en god hushållning med naturresurser. Den ska vara försedd med de anordningar som behövs för att den ska fylla sitt ändamål och tillgodose skäliga anspråk på säkerhet. Kommunen har ansvaret för att den allmänna va-anläggningen uppfyller sin uppgift så länge behovet kvarstår. Det omfattar även ett krav på löpande underhåll av anläggningen (prop. 2005/06:78 s. 65).

Investeringsbehov i kommunal va-infrastruktur

I oktober 2020 presenterade branschorganisationen Svenskt Vatten rapporten *Investeringsbehoven och framtida kostnader för kommunalt vatten och avlopp för perioden 2020–2040*. Rapporten framhåller att investeringarna i kommunalt va måste öka om kommunerna ska kunna säkerställa att va-infrastrukturens funktion upprätthålls, att vatten- och avloppstjänster kan byggas ut efter behov och för att framtida krav ska kunna mötas. Enligt rapporten utgör merparten av behovet investeringar i befintlig infrastruktur som behöver förnyas eller på annat sätt åtgärdas. Vidare handlar det om investeringar för utbyggnad av ledningsnät och kapacitet till ny bebyggelse och anslutning av fastigheter som i dag har enskilt va till kommunala anläggningar. Rapporten framhåller även behovet av att stärka kapaciteten i va-organisationerna när det gäller personal och kompetensförsörjning. Framför allt mindre kommuner saknar kapacitet att planera sin verksamhet långsiktigt. För att klara detta behöver kommunerna, enligt rapporten, söka samverkanslösningar med grannkommuner. Slutligen innebär klimatförändringar att va-infrastrukturen måste anpassas för att t.ex. hantera förändrade vattennivåer, skyfall och periodvis torka.

Finansiering av allmän va-anläggning

Va-verksamheten finansieras främst genom avgifter från brukarna i va-kollektivet. I viss begränsad utsträckning kan även kommunala skattemedel ibland tillföras va-verksamheter. Avgiftsuttaget begränsas av den i 30 § vattentjänstlagen angivna självkostnadsprincipen. Den innebär att det totala uttaget inte får överskrida det som behövs för att täcka de kostnader som är nödvändiga för att ordna och driva va-anläggningen. Med nödvändig kostnad avses även kostnader för va-anläggningens underhåll och förnyelse.

Möjligheten att avsätta medel till en investeringsfond för planerade framtida investeringar i anläggningen infördes i vattentjänstlagen 2007. Syftet var att säkerställa va-anläggningars fortbestånd genom nyinvesteringar som kommer hela va-kollektivet till godo. Enligt utredningen Hållbara vattentjänster (SOU 2018:34) använder kommunerna dock inte möjligheten till fondering i särskilt stor utsträckning. Även Klimatanpassningsutredningen påpekar i betänkande SOU 2017:42 att fonderingsmöjligheterna av allt att döma inte är något som utnyttjas runt om i landet. En förklaring kan enligt utredningen vara att det uppfattas som bättre att låna till investeringar på lånamarknaden, i stället för av brukarna av va-anläggningen.

Pågående arbete

Dricksvattenutredningen behandlar frågor om behovet av investeringar i va-infrastruktur och finansiering av va-verksamhet i betänkandet En trygg dricksvattenförsörjning – bakgrund, överväganden och förslag (SOU 2016:32, del 2). Utredningen konstaterar att infrastrukturen är i omfattande behov av förnyelse i stora delar av landet samtidigt som va-organisationerna står inför stora klimatrelaterade utmaningar framöver. Utredningen föreslår bl.a. att det införs krav på förnyelse- och underhållsplaner i vattentjänstlagen. Vad gäller frågan om finansiering anser utredningen att avgiftsfinansiering genom va-kollektivet även i fortsättningen bör utgöra grunden för va-verksamheterna. Utredningen avfärdar förslag om att införa en statlig vattenavgift på dricksvattenproduktion.

Betänkandet bereds inom Regeringskansliet.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har tidigare behandlat och avstyrkt motionsyrkanden om att införa en vattenavgift på offentligt vatten och om att tillåta extern finansiering av va-infrastruktur, bl.a. våren 2019 i betänkande 2018/19:CU5. Utskottet avstyrkte motionsyrkandena, bl.a. med hänvisning till pågående arbete. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Det är viktigt att kommunerna har väl fungerande va-tjänster, och utskottet delar bilden av att det på sina håll i landet kan finnas behov av investeringar i såväl va-infrastruktur som i kapacitetsuppbyggnad av va-organisationer.

Som framgår ovan har Dricksvattenutredningen bl.a. analyserat frågor om behovet av investeringar i va-infrastruktur och finansiering av va-verksamhet i betänkandet En trygg dricksvattenförsörjning – bakgrund, överväganden och förslag (SOU 2016:32, del 2). I betänkandet konstateras att infrastrukturen är i omfattande behov av förnyelse i stora delar av landet samtidigt som va-organisationerna står inför stora klimatrelaterade utmaningar. Utredningen föreslår bl.a. att det införs krav på förnyelse- och underhållsplaner i vattentjänstlagen och att va-verksamheterna även i fortsättningen ska finansieras genom va-kollektivet.

Utskottet anser inte att riksdagen bör föregripa resultatet av det beredningsarbete som pågår med Dricksvattenutredningens förslag. Utskottet vill i sammanhanget även hänvisa till den möjlighet som finns i vattentjänstlagen att avsätta medel till en investeringsfond för framtida planerade investeringar i va-anläggningar.

Mot bakgrund av det anförda avstyrker utskottet motionsyrkandena.

Allmänna vattentjänster

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om tvångsanslutningar till det kommunala va-nätet och tillkännager detta för regeringen.

Riksdagen avslår motionsyrkanden om lokalt anpassade va-lösningar och motionsyrkanden med övriga förslag om allmänna vattentjänster med hänvisning till pågående beredningsarbete.

Jämför reservation 16 (S, V, MP), 17 (SD, C, KD), 18 (M), 19 (SD) och 20 (KD).

Motionerna

I kommittémotion 2020/21:728 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 6 föreslås ett tillkännagivande om behovet av större flexibilitet i val av lösning för vatten och avlopp på landsbygden. Motionärerna anför att reglerna om anslutning av enskilda avlopp till kommunala avloppsnät innebär oproportionerligt höga kostnader för den enskilde. I yrkande 7 föreslås ett tillkännagivande om att den som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav i normalfallet inte ska behöva ansluta till ett kommunalt avlopp.

I kommittémotion 2020/21:1615 av Roger Hedlund m.fl. (SD) yrkande 42 föreslås ett tillkännagivande om kommunala vatten- och avloppsplaner. För att skapa delaktighet och engagemang samt minska konflikter kring utbyggnad av det kommunala vatten- och avloppsnätverket behöver de kommunala vatten- och avloppsplanerna vara långsiktiga. Det bör införas ett obligatoriskt samrådsförfarande vid utbyggnad av det kommunala nätet.

I kommittémotion 2020/21:2807 av Kjell-Arne Ottosson m.fl. (KD) yrkande 40 föreslås ett tillkännagivande om att enskilda avlopp i samlad bebyggelse ska kunna föreläggas att uppgraderas så att de uppfyller miljö- och hälsokraven, utan att detta medför en skyldighet för kommunen att ordna kommunalt va. I yrkande 41 föreslås ett tillkännagivande om att den som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav i normalfallet inte ska påtvingas ett kommunalt avlopp. Om så ändå sker ska den ersättning som den enskilde erhåller för att lösa in sitt enskilda avlopp beräknas utifrån en avskrivningstid om 20 år i stället för 10 år som är den tidsperiod som gäller i dag. I yrkande 42 föreslås ett tillkännagivande om att en enskild som har ett fungerande avlopp ska betala anslutningsavgift till kommunens va-nät först när anslutningen är klar. I yrkande 43 föreslås ett tillkännagivande om att kommuner inte ska vara tvingade att ta över va-ansvaret i samlad bebyggelse. I yrkande 44 föreslås ett tillkännagivande om samverkan mellan kommuner och fastighetsägare gällande va-lösningar på landsbygden. Motionären anför att kostnaderna för utbyggnad av det kommunala va-nätet blir höga för kommuner med snabb befolkningstillväxt. Det kan leda till att kommuner avstår från att planlägga ny samlad bebyggelse utanför befintligt va-nät. Kostnaderna för enskilda fastighetsägare att själva ordna godkända lösningar är dock lägre. Lagstiftningen behöver göras mer flexibel för att förenkla byggnation på landsbygden.

I kommittémotion 2020/21:2920 av Magnus Ek m.fl. (C) yrkande 3 föreslås ett tillkännagivande om att underlätta för lokalt anpassade va-lösningar. I yrkande 18 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till att se över alternativa lösningar till tvångsanslutningar av enskilda avlopp till det kommunala va-systemet.

I kommittémotion 2020/21:3102 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 14 föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till att utreda möjligheten att ge fastighetsägare möjlighet att överklaga kommunala beslut om vatten och avlopp som fastighetsägaren berörs av. I yrkande 15 föreslås ett tillkännagivande om att det inte ska gå att tvinga en fastighetsägare, vars va-system är bättre eller likvärdigt med det som kommunen erbjuder, att ansluta till det kommunala avloppsnätet.

I kommittémotion 2020/21:3408 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 37 föreslås ett tillkännagivande om att vattenlagstiftningen ska ändras så att en majoritet av befolkningen i en bebyggelse kan besluta om man önskar en kommunal va-lösning för vatten och avlopp eller inte.

I motion 2020/21:201 av Michael Rubbestad (SD) föreslås att kommunen inte ska vara skyldig att ta över ansvaret för va-tjänster i områden med samlad

bebyggelse där enstaka privata anläggningar är bristfälliga. Enskilda avlopp i samlad bebyggelse ska i stället föreläggas att uppgraderas så att de uppfyller gällande miljö- och hälsokrav. Vidare föreslås att kommunen ska vara skyldig att upprätta långsiktiga planer för vattentjänster.

I motion 2020/21:583 av Sofia Nilsson och Stina Larsson (båda C) föreslås ett tillkännagivande om att regeringen bör ta initiativ till att utreda förutsättningarna för ett nytt taxesystem för kommunala avlopp. Motionärerna menar att kommunerna behöver få bättre redskap för att skapa rättvisa taxor.

I motion 2020/21:762 av Magnus Jacobsson (KD) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att kommunerna, för att kunna ålägga enskilda att byta avloppsanläggning, måste påvisa att bytet av anläggning leder till förbättrad miljö. I yrkande 2 finns ett tillkännagivande om att kommuner ska vara teknikneutrala när de fattar beslut om åtgärder. I yrkande 3 påtalas vikten av att det ställs samma prestandakrav på offentliga anläggningar som på enskilda avlopp. Motionären anför att lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster behöver ses över och bli tydligare i ovan nämnda avseenden. I yrkande 4 finns ett tillkännagivande om att regeringen bör ta fram ett förslag till strategi om minskad miljöpåverkan från offentliga va-anläggningar.

I motion 2020/21:1115 av Edward Riedl (M) föreslås ett tillkännagivande om att stoppa tvångsanslutningar av enskilda avlopp till det kommunala va-nätet. Motionären anför att kommunen måste kunna visa att den enskilda anläggningen inte uppfyller miljökraven. Vidare anför motionären att miljövinsten måste stå i rimlig proportion till den enskildes kostnader.

I motion 2020/21:1347 av Sten Bergheden (M) föreslås ett tillkännagivande om att enskilda fastighetsägare som har en fungerande avloppslösning inte ska tvingas att ansluta sig till det kommunala avloppsnätet. Motionären anför att det inte är rimligt att kräva att enskilda fastighetsägare ska genomföra dyra investeringar i avloppssystem som miljömässigt inte står i proportion till kostnaderna.

Bakgrund

Kommunens skyldighet att ordna vattentjänster

Lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster (vattentjänstlagen) avser olika tjänster för vattenförsörjning och avlopp som tillhandahålls genom en allmän va-anläggning. Lagen syftar till att säkerställa tillgången till sådana vattentjänster för i första hand bostadsbebyggelsens behov. Kommuner har en långtgående skyldighet att ordna vattentjänster. Enligt 6 § vattentjänstlagen ska en kommun ordna vattentjänster om det behövs för skyddet av människors hälsa eller miljön i befintliga eller blivande bebyggelser som ingår i ett större sammanhang. Kommunen ska bestämma det verksamhetsområde inom vilket vattentjänsten eller vattentjänsterna behöver ordnas och sedan se till att behovet snarast, och så länge behovet kvarstår, tillgodoses i verksamhetsområdet genom en allmän va-anläggning. För bebyggelse utanför verksamhetsområdet har kommunen ingen skyldighet att tillhandahålla va-

lösningar. Ibland kan dock vattentjänster från den allmänna anläggningen tillhandahållas sådan bebyggelse genom ett särskilt avtal mellan kommunen/huvudmannen och fastighetsägarna. Sådana avtal faller utanför reglerna i vattentjänstlagen. Länsstyrelsen utövar enligt 51 § vattentjänstlagen tillsyn över att kommunerna fullgör skyldigheten att tillgodose behovet av vattentjänster enligt 6 § och kan vitesförelägga en kommun som inte fullgör denna skyldighet.

Enligt 9 § vattentjänstlagen får verksamhetsområdet inskränkas om en fastighet uppenbarligen inte behöver omfattas av det större sammanhang som avses i 6 §. En sådan inskränkning av verksamhetsområdet får endast göras om fastighetens eller bebyggelsens behov av vattenförsörjning och avlopp lämpligen kan ordnas genom enskilda anläggningar som kan godtas med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön.

Inlösen av enskilda anläggningar

Om det inom en allmän va-anläggnings verksamhetsområde finns en enskild anläggning som kan användas i den allmänna va-anläggningen, är fastighetsägaren till den enskilda anläggningen skyldig att, mot skäligen ersättning, låta den enskilda anläggningen ingå i den allmänna va-anläggningen om den allmänna va-anläggningens huvudman begär det (39 § vattentjänstlagen). Om en enskild anläggning blir onyttig till följd av att kommunen ordnar eller utvidgar en allmän va-anläggning, ska huvudmannen, enligt 40 § vattentjänstlagen betala skäligen ersättning till den enskilda anläggningens ägare. I praxis har ersättning i allmänhet bestämts till anordningarnas bruksvärde, efter avdrag för ålder och skick.

Möjlighet att överklaga beslut om allmänna vattentjänster

Kommunen beslutar om vilka fastigheter som ska ingå i det verksamhetsområde inom vilket allmänna va-tjänster ska inrättas. Beslutet fattas i de flesta kommuner av kommunfullmäktige och kan överklagas enligt reglerna om laglighetsprövning enligt kommunallagen. Det innebär att endast beslutets laglighet prövas och att det endast kan godkännas eller upphävas, inte ändras. Till den enskilda fastighetsägaren uppkommer ett förhållande först när den allmänna va-anläggningen byggts ut och en avgiftsskyldighet för fastighetsägaren uppstår. Denna avgiftsskyldighet kan prövas enligt tvistereglerne i vattentjänstlagen.

En fastighetsägare och andra som anser att det finns ett behov av att en eller flera vattentjänster tillhandahålls genom en allmän va-anläggning kan vända sig till länsstyrelsen med en förfrågan om att länsstyrelsen ska starta ett tillsynsärende enligt 51 § vattentjänstlagen. En fastighetsägare kan också initiera en process hos en mark- och miljödomstol för att få kommunens skyldighet att ordna vattentjänster prövad.

Kommunala va-planer

Det finns inget lagkrav på att kommunen ska ha en va-plan. Det ställs dock vissa krav på vattenförvaltningen i Sverige i EU:s ramdirektiv för vatten. Direktivet har genomförts i svensk rätt, och kraven i direktivet innebär bl.a. att det ska tas fram förvaltningsplaner som ska innehålla en sammanfattande redogörelse för vattenförhållandena och förvaltningen av kvaliteten på vattenmiljön. Innehållet i förvaltningsplanen ligger sedan till grund för en åtgärdsplan som riktar sig till de myndigheter och kommuner som har ansvar för att genomföra de åtgärder som står i planen. Åtgärdsplanen har en vägledande funktion för myndigheterna och kommunerna. Det finns inga sanktioner för de kommuner och myndigheter som inte klarar av att följa de krav som ställs. Det finns inte heller några tillsynsåtgärder. Enligt åtgärdsplanen för 2016–2021 ska kommunerna bl.a. upprätta och utveckla vatten- och avloppsplaner samt dagvattenplaner för att miljökvalitetsnormerna för vatten ska följas.

En nationell vägledning om kommunal va-planering togs fram av Havs- och vattenmyndigheten 2014. Vägledningen beskriver hur va-försörjningen ska ordnas i hela kommunen, dvs. både inom och utanför kommunalt verksamhetsområde.

Vattentjänsternas avgiftsfinansiering, va-taxa och va-avgifter

En fastighetsägare ska betala avgifter för anläggningen, om fastigheten finns i anläggningens verksamhetsområde och fastigheten, med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön behöver en vattentjänst och behovet av vattentjänsten inte kan tillgodoses bättre på annat sätt (24 § vattentjänstlagen). Avgifternas storlek och hur de ska beräknas ska framgå av en taxa som kommunen bestämmer. Avgifterna delas upp i två olika delar, anläggningsavgifter och bruksavgifter. Taxorna ska utformas på ett sådant sätt att principerna i vattentjänstlagen om skälig och rättvis kostnadsfördelning följs. En fastighetsägare ska inte betala mer än vad som motsvarar fastighetens andel av kostnaden för att ordna va-anläggningen och fastigheter som använder va-tjänsterna på samma sätt och är lika stora ska betala lika mycket i förbrukningsavgift. En del kommuner premierar åtgärder som leder till en effektivare dagvattenhantering. Anläggningsavgiften kan t.ex. reduceras om fastigheten själv tar hand om sitt dagvatten lokalt inom fastigheten. När det gäller bruksavgiften kan fastighetsägaren erhålla reduktion eller befrielse från avgiften om åtgärder vidtagits för att fördröja eller reducera mängden dagvatten till anläggningen.

Pågående arbete

Aviserad proposition om hållbara vattentjänster

Regeringen har i propositionsförteckningen för 2020/21 aviserat att en proposition rubricerad Vågar till hållbara vattentjänster skulle överlämnas till

riksdagen under våren 2021. Propositionen bygger på betänkandet SOU 2018:34, med samma namn, som Utredningen om hållbara vattentjänster lämnade i maj 2018. Regeringskansliet har meddelat att propositionen är förсенad.

Utredningen föreslår bl.a. att en ändring av 6 § vattentjänstlagen som innebär att kommunerna ska lägga ett större fokus på att bedöma behovet av vattentjänster. Det föreslås att kommunerna ska utreda om det finns en möjlighet att på ett annat sätt än med en allmän va-anläggning uppnå ett motsvarande skydd för människors hälsa och miljön, vilket skulle öppna för möjligheten att i befintlig bebyggelse åtgärda bristfälliga enskilda anläggningar i stället för att bygga ut allmänt va, och att i ny bebyggelse acceptera enskilda va-lösningar, om dessa bedöms motsvara kraven med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön. Utredningen föreslår vidare att Havs- och vattenmyndigheten ska utses till tillsynsvägledande myndighet för länsstyrelsernas tillsyn över hur kommunerna uppfyller sin skyldighet enligt 6 § vattentjänstlagen.

Vad gäller planering av vattentjänster i kommunen föreslår utredningen att det införs ett krav i vattentjänstlagen om att kommunen ska upprätta en va-plan för den långsiktiga försörjningen av vattentjänster och att denna plan ska beslutas av kommunfullmäktige. För att öka det demokratiska inflytandet över hur kommunen planerar för att ansluta fastigheter till kommunalt vatten och avlopp ska planen, innan den antas, lämnas för samråd med berörda fastighetsinnehavare och andra intressenter.

Frågesvar

Dåvarande miljö- och klimatminister Isabella Lövin svarade den 29 december 2020 på en skriftlig fråga om när regeringen kommer att presentera en proposition som bygger på den statliga utredningen om hållbara vattentjänster (fr. 2020/21:1012).

Regeringen har uppmärksammat att vissa kommuner upplever skyldigheten att ordna vattentjänster enligt 6 § lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster som ett hinder för nybyggnation på landsbygderna. I maj 2017 gav regeringen en särskild utredare i uppdrag att se över kommunens skyldighet att ordna allmänna va-tjänster. Syftet var bl.a. att utredaren skulle ta fram förslag för att underlätta byggandet och öka andelen godkända avloppsanläggningar på landsbygderna.

Utredningen presenterade sitt betänkande ”Vägar till hållbara vattentjänster” i maj 2018. Utredningen föreslår bland annat att vid bedömningen av behovet av allmänna vattentjänster enligt 6 § lagen om allmänna vattentjänster ska kommunen kunna beakta alternativ till allmänt va för att uppnå ett motsvarande skydd för människors hälsa och miljö. Enligt utredningen ger detta kommunen en större flexibilitet för enskilda lösningar vilket skulle kunna underlätta byggandet utanför tätorter. Utredningen föreslår också en uppsättning andra insatser, bl.a. framtagande av förbättrade kunskapsunderlag, kompetensutveckling, utveckling av tillsynsvägledningen samt att se över möjligheterna till att ge stöd till kommunerna för va-rådgivning.

Betänkandet har remitterats och regeringen bereder för närvarande förslagen. En proposition avses läggas fram till riksdagen under 2021.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har tidigare behandlat och avstyrkt motioner om allmänna vattentjänster, bl.a. våren 2019 i betänkande 2018/19:CU5. Utskottet avstyrkte motionsyrkandena med hänvisning till beredningarna av de förslag som lämnats 2018 av Utredningen om hållbara vattentjänster. Utskottet ansåg att det inte fanns skäl att föregripa resultatet av pågående utredningar genom att föreslå tillkännagivanden. Riksdagen följde utskottets förslag.

Utskottets ställningstagande

Regeringen har skjutit upp den aviserade propositionen Väger till hållbara vattentjänster flera gånger. Propositionen skulle ursprungligen ha överlämnats till riksdagen i september 2020, vilket sköts upp till december 2020. Enligt den senaste propositionsförteckningen skulle propositionen ha överlämnats den 2 mars 2021.

Utskottet kan konstatera att propositionen åter är försenad. Detta är olyckligt eftersom det enligt utskottet är angeläget och brådskande att enskilda får ett bättre skydd mot tvångsinlösen av godkända avlopp. De nuvarande reglerna kring vattentjänster leder ofta till konflikter, särskilt de bestämmelser i vattentjänstlagen som ger huvudmannen för en allmän va-anläggning rätt att lösa in befintliga enskilda va-anordningar för fastigheter som ska betjänas av en utbyggd kommunal va-anläggning.

Regeringen bör därför enligt utskottet skyndsamt vidta de åtgärder som krävs för att en fastighetsägare som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav inte ska kunna tvingas att ansluta sig till det kommunala va-nätet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen. Det innebär bifall till kommittémotion 2020/21:3102 (M) yrkande 15, kommittémotion 2020/21:728 (SD) yrkande 7, kommittémotion 2020/21:2920 (C) yrkande 18 och kommittémotion 2020/21:2807 (KD) yrkande 41 (i denna del).

Utskottet ser dock, med hänsyn till det pågående beredningsarbetet, inte behov av något initiativ från riksdagens sida när det gäller förslagen om lokalt anpassade va-lösningar i kommittémotion 2020/21:728 (SD) yrkande 6, kommittémotion 2020/21:2920 (C) yrkande 3, kommittémotion 2020/21:2807 yrkandena 40, 43 och 44 samt i kommittémotion 2020/21:3408 yrkande 37. Utskottet avstyrker därför dessa motionsyrkanden.

Med hänsyn till det pågående beredningsarbetet finner utskottet inte heller skäl för riksdagen att ta något initiativ med anledning av de övriga förslagen om allmänna vattentjänster, och utskottet avstyrker därför kommittémotion 2020/21:3102 (M) yrkande 14, kommittémotion 2020/21:1615 (SD) yrkande 42 och kommittémotion 2020/21:2807 (KD) yrkandena 41 (i denna del) och 42.

Reservationer

1. Riksintressen, punkt 1 (M, SD, KD)

av Larry Söder (KD), Carl-Oskar Bohlin (M), Cecilie Tenfjord Toftby (M), Mikael Eskilander (SD), Lars Beckman (M), Roger Hedlund (SD), Angelica Lundberg (SD) och David Josefsson (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:733 av Mats Nordberg m.fl. (SD) yrkande 26,

2020/21:1086 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 12,

2020/21:2927 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkandena 13 och 15,

2020/21:3102 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 23 och

2020/21:3408 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkandena 42 och 43,

bifaller delvis motionerna

2020/21:1240 av Edward Riedl (M),

2020/21:1245 av Saila Quicklund (M),

2020/21:1321 av Maria Stockhaus m.fl. (M) och

2020/21:2927 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 14 och

avslår motionerna

2020/21:192 av Mikael Strandman och Monika Lövgren (båda SD) yrkande 1,

2020/21:370 av Stina Larsson (C) och

2020/21:1889 av Hanna Westerén m.fl. (S).

Ställningstagande

De utpekade riksintresseområdena innehåller nationellt viktiga värden och kvaliteter. Inledningsvis var avsikten med riksintressesystemet att ett fåtal unika områden skulle omfattas. Men med tiden har både antalet geografiska områden och utbredningen av dessa ökat, och nu utgörs ungefär hälften av Sveriges areal av utpekade riksintresseområden. Många av dessa riksintressen är inaktuella eller otydliga. Osäkerheten kring vad som kan tillåtas i ett riksintresseområde leder till att exploatörer drar sig för att starta projekt i dessa områden. Som riksintressesystemet fungerar i dag utgör det därför ett hinder mot ökat bostadsbyggande.

Regeringen har gett ett antal myndigheter i uppdrag att bl.a. se över och precisera kriterierna för riksintressen. Översynen ska leda till en kraftig minskning av såväl antalet områden som dessa områdens samlade areella

utbredning. Vi ställer oss positiva till denna översyn, men vi menar att man bör gå längre för att begränsa och förtydliga riksintressena.

Till att börja med anser vi att intresset av att bygga bostäder är av sådan vikt att detta intresse bör få samma prioritet som riksintressena vid en avvägning.

Vi menar vidare att riksintressena bör begränsas till förmån för den regionala och kommunala självbestämmanderätten. Utpekande av riksintressen bör endast ske efter en dialog mellan kommuner och regioner, och efter en avvägning mot det kommunala plansystemet. När en kommun antar en ny översiktsplan bör ett riksintresse upphävas om inte den ansvariga myndigheten aktivt pekar ut området med en aktuell motivering.

Vidare bör inte samma intresse kunna skyddas av flera olika nivåer, således bör t.ex. riksintressena kulturmiljö och friluftsliv begränsas.

Något som ansågs vara ett riksintresse i går behöver inte nödvändigtvis vara det i dag. Utöver att definiera utpekade riksintressen tydligare och minska dess antal och areella omfattning i landet bör man därför även överväga att begränsa giltighetstiden för riksintressen. Närmare bestämt menar vi att de riksintressen som inte uttryckligen följer av lagen ska vara giltiga endast under en viss tid. Därefter ska den aktuella myndigheten på nytt kunna ansöka om att området även fortsättningsvis ska vara ett riksintresse, och då ska tidsfristen kunna förlängas. Om myndigheten inte ansöker om förlängning ska dock riksintresset förfalla.

Det får vara en uppgift för regeringen att ta nödvändiga initiativ för att tydliggöra riksintressena samt begränsa riksintressenas antal, omfattning och giltighetstid i enlighet med det som vi har anfört. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

2. Skyddet av jordbruksmark, punkt 2 (M)

av Carl-Oskar Bohlin (M), Cecilie Tenfjord Toftby (M), Lars Beckman (M) och David Josefsson (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:3102 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkandena 11 och 12, bifaller delvis motionerna

2020/21:576 av Mikael Larsson och Anders Åkesson (båda C) och

2020/21:724 av Staffan Eklöf m.fl. (SD) yrkande 11 och avslår motionerna

2020/21:368 av Stina Larsson (C),

2020/21:724 av Staffan Eklöf m.fl. (SD) yrkande 12,

2020/21:733 av Mats Nordberg m.fl. (SD) yrkande 28,
2020/21:1419 av Arman Teimouri (L),
2020/21:2639 av Boriana Åberg m.fl. (M) yrkande 2,
2020/21:2709 av Maria Gardfjell m.fl. (MP) yrkande 14,
2020/21:2917 av Ulrika Heie m.fl. (C) yrkande 10 och
2020/21:2927 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkandena 17 och 30.

Ställningstagande

Det är viktigt att vår miljö skyddas. Samtidigt råder det stor bostadsbrist i Sverige, och vi behöver ett ökat bostadsbyggande. På grund av miljöbalkens utformning och detaljnivå försernas många projekt eller hindras i onödan. Det behövs därför en bred översyn av miljöbalken för att utreda möjligheterna att främja ett ökat bostadsbyggande genom en bättre balans mellan olika intressen. En viktig aspekt handlar om jordbruksmarken. Enligt miljöbalken är jordbruksmark av nationellt intresse och ska hushållas med. Sådan mark får tas i anspråk endast om det behövs för att tillgodose väsentliga samhällsintressen och detta inte kan tillgodoses på ett från allmän synpunkt tillfredsställande sätt genom att annan mark tas i anspråk. Samtidigt finns ett stort intresse av att bygga och bo på landsbygden.

Vi anser att man från nationellt håll måste kunna säkra tillräckligt med mark för jordbruket och särskilt värna den mest bördiga jordbruksmarken utan att detta står i strid med en levande landsbygd. Båda dessa två mål bör kunna uppfyllas, men det behövs en bättre balans mellan intressena. Bostadsbyggande i anslutning till befintlig bebyggelse, t.ex. att bygga ett nytt hus åt sina barn i nära anslutning till en befintlig bostad, bör inte hindras. Hästnäringen bör också räknas till övrigt jordbruk, och därmed bör t.ex. inte krav på bygglov för ridhus ställas.

3. Skyddet av jordbruksmark, punkt 2 (SD)

av Mikael Eskilandersson (SD), Roger Hedlund (SD) och Angelica Lundberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:724 av Staffan Eklöf m.fl. (SD) yrkandena 11 och 12 samt

2020/21:733 av Mats Nordberg m.fl. (SD) yrkande 28,

bifaller delvis motionerna

2020/21:576 av Mikael Larsson och Anders Åkesson (båda C) och

2020/21:3102 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkandena 11 och 12 samt

avslår motionerna
2020/21:368 av Stina Larsson (C),
2020/21:1419 av Arman Teimouri (L),
2020/21:2639 av Boriana Åberg m.fl. (M) yrkande 2,
2020/21:2709 av Maria Gardfjell m.fl. (MP) yrkande 14,
2020/21:2917 av Ulrika Heie m.fl. (C) yrkande 10 och
2020/21:2927 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkandena 17 och 30.

Ställningstagande

Jordbruksmarken exploateras i hög grad vid nybyggnation. Varje dag försvinner svensk åkermark till förmån för nya vägar, köpcentrum och bostäder. Bostadsbehovet har ökat drastiskt, och det är både enklare och billigare att bygga på jordbruksmark än på annan mark.

Att städer och byar utvecklas är naturligt. Bebyggd jordbruksmark är dock svår att återställa, och bebyggelsen kan oftast förläggas till andra platser än till förstklassig åkermark. Den svenska självförsörjningsgraden har varit sjunkande under mycket lång tid, och den utvecklingen måste brytas. Tillgången till mat är en viktig aspekt av vår krisberedskap. Dessutom är jordbruksmarker av olika slag ofta mycket artrika, och många arter som har utrotats eller riskerar att utrotas i Sverige är beroende av jordbruksmarker präglade av äldre brukningsmetoder. Exploateringen av jordbruksmark leder till att biologiska livsmiljöer försvinner.

Målkonflikten mellan de olika intressena kring jordbruksmarken är reglerad i 3 kap. 4 § miljöbalken. I den bestämmelsen framgår att jordbruket är av nationell betydelse och att brukningsvärd jordbruksmark får tas i anspråk för bebyggelse eller anläggningar endast om det behövs för att tillgodose väsentliga samhällsintressen. Dessutom krävs att samhällsintressena inte kan tillgodoses på ett från allmän synpunkt tillfredsställande sätt genom att annan mark tas i anspråk för exploateringen. Bestämmelsen ska alltså se till att olika intressen vägs mot varandra, och man ska då jämföra vilka konsekvenser exploatering av jordbruksmark får jämfört med en exploatering av annan mark. I praktiken har det visat sig att bestämmelsen ger ett mycket svagt skydd för jordbruksmark vid kommunernas planering av exploatering. I dag förlägger många kommuner bebyggelse till åkermark i sina översiktsplaner för framtida expansionsbehov. Dessa översiktsplaner lägger en död hand över utvecklingen av lantbruket i de drabbade områdena. Det finns exempel på mark som har legat i kommunal markreserv i över 50 år till ingen nytta. Samtidigt hindrar bestämmelsen i 3 kap. 4 § miljöbalken markägare från att bygga på egen mark eftersom det då handlar om ett enskilt intresse.

Vi anser att en översyn behöver göras av 3 kap. 4 § miljöbalken med syfte att bestämmelsen ska fungera som avsett, dvs. säkerställa en fungerande avvägning mellan olika samhällsintressen. Översynen ska också syfta till att underlätta begränsad byggnation på egen mark.

Vi menar vidare att både miljöbalken och plan- och bygglagen bör ses över för att utreda om det finns anledning att ge länsstyrelserna större befogenheter att ingripa mot en kommunal plan när den avvägning mellan olika samhällsintressen som miljöbalken kräver inte har gjorts, med resultatet att jordbruksmark exploateras för annan markanvändning trots att andra alternativ finns.

Slutligen anser vi att det behöver tas fram en nationell strategi för en långsiktigt hållbar användning av åkermark, där särskilt värdefull åkermark ska kunna skyddas för framtiden.

Det får bli en uppgift för regeringen att ta nödvändiga initiativ för att få till stånd en översyn av reglerna i miljöbalken och plan- och bygglagen med den inriktning vi förespråkar ovan och en strategi för åkermarken.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

4. Skyddet av jordbruksmark, punkt 2 (C)

av Ola Johansson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:2917 av Ulrika Heie m.fl. (C) yrkande 10 och

2020/21:2927 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkandena 17 och 30,

bifaller delvis motionerna

2020/21:368 av Stina Larsson (C),

2020/21:576 av Mikael Larsson och Anders Åkesson (båda C) och

2020/21:724 av Staffan Eklöf m.fl. (SD) yrkandena 11 och 12 samt

avslår motionerna

2020/21:733 av Mats Nordberg m.fl. (SD) yrkande 28,

2020/21:1419 av Arman Teimouri (L),

2020/21:2639 av Borian Åberg m.fl. (M) yrkande 2,

2020/21:2709 av Maria Gardfjell m.fl. (MP) yrkande 14 och

2020/21:3102 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkandena 11 och 12.

Ställningstagande

Inom de gröna näringarna produceras mycket av den mat vi behöver, och åkermarken är en ovärderlig resurs för Sverige. Därför ställs det särskilda krav på hur tätortsnära mark kan användas för bostadsbyggande i förhållande till livsmedelsproduktionen. Tyvärr ser vi att värdefull åkermark exploateras för byggnation av bostäder, industrier och infrastruktur. Givetvis kommer byggnation på åkermark att behöva ske även i framtiden, men bl.a.

Jordbruksverket pekar i rapporter på att åkermarkens långsiktiga värden ofta får stå tillbaka mot mer kortsiktiga ekonomiska värden.

Områden med värdefull åkermark måste skyddas för att trygga livsmedelsförsörjningen. Jag menar att skyddet av åkermarken måste stärkas för att åkermarken ska bevaras och exploateringen ska minska. Det kan handla om att kraven på beslutsunderlag stärks och att definitionen av vad som utgör ett väsentligt samhällsintresse blir tydligare.

Samtidigt som värdefull jordbruksmark behöver skyddas från omfattande exploatering måste det vara möjligt att tillskapa enskilda tomter som kan bebyggas. Ett problem med det nuvarande regelverket är att den småskaliga nybyggnationen som i grunden är viktig för landsbygdernas överlevnad inte sällan hindras. När det gäller behovet av bostäder måste en noggrann avvägning göras mot behovet av produktiv jordbruksmark. Det behöver t.ex. finnas en möjlighet att stycka av mindre befintliga jordbruksfastigheter som inte längre brukas för att möjliggöra att nya ägare kan bebo och bruka marken på nytt. Lagstiftningen på området bör vara utformad så att utveckling och livskraft inte allvarligt förhindras. Därför behövs en proportionalitet när det gäller bedömningen av bostadsbyggande på Sveriges landsbygder.

Mot bakgrund av det anförda bör regeringen till att börja med tillsätta en utredning som ser över hur kommuner definierar väsentligt samhällsintresse och vilka eventuella förändringar och förtydliganden som behöver göras för att tillämpningen ska fungera.

Regeringen bör vidare ge några utvalda länsstyrelser i uppdrag att kraftsamla tillsammans med kommuner och andra aktörer för att hitta fungerande metoder för att långsiktigt bevara den värdefulla åkermarken. I detta arbete bör även berörda myndigheter, såsom Trafikverket, Jordbruksverket, Naturvårdsverket och Boverket, involveras som stöd.

Avslutningsvis bör regeringen ta nödvändiga initiativ för att säkerställa att lagstiftningen på området utformas på ett sätt som inte allvarligt hindrar utveckling och livskraft på landsbygden. Det behövs en proportionalitet när det gäller bedömningen av bostadsbyggande på Sveriges landsbygder.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

5. Skyddet av vattenområden och dricksvattentäkter, punkt 3 (L)

av Malin Danielsson (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2020/21:3257 av Nina Lundström m.fl. (L) yrkande 27 och

avslår motionerna

2020/21:101 av Acko Ankarberg Johansson och Andreas Carlson (båda KD),

2020/21:880 av Johan Andersson (S),

2020/21:1348 av Lotta Olsson (M),

2020/21:1457 av Hans Ekström och Caroline Helmersson Olsson (båda S),

2020/21:2624 av Betty Malmberg (M) yrkandena 1–3,

2020/21:2703 av Camilla Hansén m.fl. (MP),

2020/21:2759 av Ann-Sofie Alm (M) och

2020/21:3060 av Emma Hult m.fl. (MP) yrkande 1.

Ställningstagande

Ett viktigt inslag i det miljöpolitiska arbetet är att säkra dricksvattenförsörjningen. De låga grundvattennivåerna och vattenbristen under flera år har ökat medvetenheten om grundvatten som en viktig resurs samt lett till ett ökat intresse för planering för vattenförsörjning och reservvattenförsörjning. Omfattningen av torkans effekter på grundvattennivåerna har varierat inom landet, men torra somrar har på många platser inneburit att det har blivit nödvändigt att vidta åtgärder för att hushålla med vatten. Klimatförändringarna förväntas medföra att perioder med försämrad vattentillgång blir ett växande problem i delar av Sverige.

För att säkra dricksvattenförsörjningen behöver till att börja med fler yt- och grundvattentäkter ges skydd.

De senaste årens torka och vattenbrist har skapat en ökad konkurrens om vatten och en medvetenhet om att vattentillgången kan vara begränsad för både odlingen och djurhållningen. För att jordbruket ska klara växtproduktion och djurhållning krävs det en reservvattenförsörjning. För att mer ska kunna magasineras och hållas kvar i markerna bör vi i större utsträckning restaurera och anlägga våtmarker eller anlägga bevattningsdammar. Våtmarkerna kan bidra till att bromsa upp och hålla kvar vatten i landskapet och förhindra vattenavrinning. Regelverket för bevattningsdammar och våtmarker måste medge uttag av vatten för att kunna fungera som reservvattenförsörjning vid torka. Markförhållanden förbättras om det finns en viss kontinuerlig tillförsel av vatten, vilket i sin tur påverkar läckaget av näringsämnen över tid. Grödor har lättare att återhämta sig om det finns viss tillförsel av vatten även om det är begränsad tillförsel.

Sveriges vatten- och avloppssystem står inför stora renoveringsbehov. Ungefär 15–20 procent, beroende på vad som räknas in i spillet, av det rena dricksvattnet som produceras i våra vattenreningsverk rinner ut i marken utan att nå våra kranar. Det är orimligt med tanke på vikten av att värna dricksvattnet. Dricksvattenförsörjningen är en viktig del av samhällets infrastruktur, inte minst i tätbebyggda städer. Ledningsnätens brister kräver analyser ur ett nationellt perspektiv. Danmark införde t.ex. på 1990-talet en straffavgift riktad mot läckage. Att Sverige har omfattande läckage samtidigt som hushållen periodvis uppmanas att spara på vattnet är problematiskt. Med

ökade klimatförändringar, torka och värme är det en grundläggande fråga att vattenförsörjningen fungerar samt att vattnet inte går till spillo.

Sammanfattningsvis anser jag att fler yt- och grundvattentäkter måste ges skydd.

Vidare behöver alla regelverk som rör bevattningsdammar och våtmarker ses över med syftet att möjliggöra uttag av vatten vid torka. Denna fråga rör lagstiftning och regelverk på en rad områden. Det behöver utredas vilka förändringar som är nödvändiga för att förbättra landskapets och jordbrukets resiliens och dricksvattenförsörjningen vid torka.

Slutligen måste tillgången på dricksvatten värnas även i ledningarna. Ledningar som läcker måste åtgärdas, och för detta krävs nationella strategier.

Det får vara en uppgift för regeringen att ta initiativ till dessa nödvändiga åtgärder för att värna dricksvattnet och säkra tillgången till vatten i jordbruket.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

6. Stranderosion m.m., punkt 4 (M)

av Carl-Oskar Bohlin (M), Cecilie Tenfjord Toftby (M), Lars Beckman (M) och David Josefsson (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:3357 av Jessica Rosencrantz m.fl. (M) yrkandena 14 och 15,
bifaller delvis motion

2020/21:1765 av Anders Hansson m.fl. (M) yrkande 2 och
avslår motionerna

2020/21:1765 av Anders Hansson m.fl. (M) yrkandena 1 och 3,

2020/21:2147 av Per-Arne Håkansson m.fl. (S),

2020/21:3236 av Nina Lundström m.fl. (L) yrkande 18 och

2020/21:3679 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 45.

Ställningstagande

Stranderosion kan leda till enorma kostnader både för samhället som helhet och för de privatpersoner som drabbas. Stranderosionen hotar att förstöra stora och unika naturvärden, vilket innebär att den för kustkommunerna viktiga turistnäringen hotas. De drabbade områdena finns framför allt i Skåne, Blekinge, Småland och Halland. Kustlinjen förändras ständigt, och stranderosionen har till stor del naturliga förklaringar. Mänskliga aktiviteter kan dock snabbt rubba jämvikten mellan naturliga processer och bidra till att erosionsskadorna förvärras.

Strandfodring är en flitigt använd metod i Europa för att motverka stranderosion. Metoden tar hänsyn till miljön i hög grad, och den bör självfallet också kunna användas i Sverige. Att få tillstånd för strandfodring här är dock komplicerat. Det beror framför allt på den dubbla miljöprövningen mot både miljöbalken och lagen (1966:314) om kontinentalsockeln. Som regelverket är utformat ska olika myndigheter och departement behandla olika delar av en ansökan. Detta leder till otydlighet och långsamma processer.

Den nuvarande ordningen, där SGI har samordningsansvaret för nio olika myndigheters arbete kring stranderosion, är enligt vår mening inte effektiv. Vi anser i stället att regeringen bör tilldela en myndighet helhetsansvaret för frågor om stranderosion.

Vi konstaterar vidare att den nuvarande processen för att få tillstånd för strandfodring är så lång och kostsam att kommunerna inte ens använder metoden för att rädda sina stränder och fastigheter. Regeringen bör därför ta initiativ till en översyn av regelverken kopplade till strandfodring för att se till att tillståndsprcessen kortas och effektiviseras.

Det som vi har anfört bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

7. Stranderosion m.m., punkt 4 (L)

av Malin Danielsson (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:3236 av Nina Lundström m.fl. (L) yrkande 18 och

2020/21:3679 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 45 och

avslår motionerna

2020/21:1765 av Anders Hansson m.fl. (M) yrkandena 1–3,

2020/21:2147 av Per-Arne Håkansson m.fl. (S) och

2020/21:3357 av Jessica Rosencrantz m.fl. (M) yrkandena 14 och 15.

Ställningstagande

Världshaven har stigit mellan 21 och 24 centimeter sedan 1880. Bara under 2019 steg haven med 6,1 millimeter, vilket är ett rekord. För närvarande ger Grönlandsisen det största smältvattenbidraget till havsnivåhöjningen. Mycket tyder på att avsmältningen på Grönland har gått så långt att den kommer att fortsätta även om temperaturen slutar stiga.

Stigande havsnivåer är globalt ett mycket allvarligt bekymmer eftersom majoriteten av världens befolkning bor i låglänta områden. Städer och

infrastruktur kommer att kunna skyddas i viss mån; Nederländerna är ett exempel på att detta är praktiskt möjligt. Havsnivåhöjningen kommer emellertid att innebära att många människor behöver bosätta sig på andra platser än i dag.

I Sverige leder de stigande havsnivåerna bl.a. till ökande problem med stranderosion, och den strandnära bebyggelsen är ofta utsatt. Falsterbonäset är särskilt utsatt för effekterna av havsnivåhöjningen, och på vissa ställen längs de sydsvenska kusterna är situationen kritisk. Allt tyder på att situationen längs våra kuster kommer att förvärras, bl.a. på grund av den hårdare väderlek som följer med klimatförändringarna. Risken för allvarliga översvämningar kommer att öka eftersom förekomsten av kraftiga stormar med tillhörande temporärt höga vattenstånd ökar.

Detta innebär att viktiga naturvärden samt turistintressen och rekreationsområden riskerar att gå förlorade. För människor som bor i riskområden kan erosionen innebära en personlig tragedi då hus och egendom försvinner ut i havet.

Jag menar att staten måste ta ett ökat ansvar för att bekämpa stranderosionen. Sverige behöver en aktiv kustpolitik som bygger på forskning och kunskap och på samverkan mellan de berörda kommunerna och statliga aktörer. Regeringen bör vidta de åtgärder som krävs för att ta fram en nationell strategi för kustskydd, översvämningar och stranderosion. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

8. Vattenkraft, punkt 5 (M, C, KD)

av Larry Söder (KD), Carl-Oskar Bohlin (M), Cecilie Tenfjord Toftby (M), Ola Johansson (C), Lars Beckman (M) och David Josefsson (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:3446 av Pål Jonson m.fl. (M) yrkande 7 och

2020/21:3501 av Camilla Brodin m.fl. (KD) yrkande 7,

bifaller delvis motion

2020/21:973 av Sten Bergheden (M) yrkande 3 och

avslår motionerna

2020/21:973 av Sten Bergheden (M) yrkande 1,

2020/21:2732 av Rebecka Le Moine m.fl. (MP) yrkande 3 och

2020/21:3562 av Cecilia Widegren (M) yrkande 4.

Ställningstagande

Ägarna till de småskaliga vattenkraftverken har fått det allt mer kämpigt de senaste åren på grund av krav på miljöanpassningar och omprövningar av tillstånd. Givetvis ska en balans mellan olika intressen, där naturvärdena har en plats, alltid eftersträvas. Miljöperspektivet har dock i vissa fall i praktiken fått motsatt effekt. Det finns exempel där vattendrag har torrlagts och djurlivet skadats på grund av att man tagit bort dammar och vattenregleringar av påstådda miljöskäl.

Flera småskaliga vattenkraftverk har fått stängas ned med hänvisning till EU:s ramvattendirektiv. Det har sagts att dessa vattenkraftverk har en negativ inverkan på vattenkvaliteten och den biologiska mångfalden. Direktivet kräver dock inte en stängning av vattenkraftverken utan endast att verkens påverkan undersöks och att anpassningsåtgärder vidtas om den negativa påverkan är betydande.

I fjol riktade riksdagen ett tillkännagivande till regeringen till den småskaliga vattenkraftens försvar. I tillkännagivandet understryker riksdagen att det fortsatta arbetet ska vara inriktat på att värna den småskaliga vattenkraften genom minskat regelkrångel, respekt för äganderätten och effektiva miljöåtgärder till rimliga kostnader.

Vi utgår från att regeringen tar nödvändiga initiativ med anledning av tillkännagivandet. Möjligheten att få stöd till att driva mindre vattenkraftverk med reglerbar förmåga behöver öka och inte förbjudas med hänvisning till EU:s ramvattendirektiv. Vi vill därför ytterligare understryka vikten av att de undantag som ramvattendirektivet medger verkligen används fullt ut. Vattenkraftsägarnas möjlighet att söka bidrag från Vattenkraftens Miljöfond får inte användas som en förevändning av myndigheterna att fortsätta ställa oproportionerliga åtgärdskrav. Även med hjälp från fonden kan kostnaderna för en mindre aktör bli betungande och leda till en utarmad verksamhet. De kostnader som prövningen medför måste vara skäligen även för verksamheter med en liten produktion, och detta behöver noggrant följas upp.

Vattenförvaltningen ska alltså redan i dag använda EU-rättens möjligheter till undantag fullt ut, men vi menar att det kan ifrågasättas om så sker i praktiken. Andelen vattendrag som har förklarats vara kraftigt modifierade vatten ligger t.ex. fortfarande på en låg nivå i Sverige.

Mot denna bakgrund anser vi sammanfattningsvis att det finns skäl att i en utredning överväga ytterligare åtgärder för att skydda småskalig vattenkraft mot produktionsminskningar och nedläggningar. En utredning bör t.ex. se över möjligheten att i vattenförvaltningsförordningen ännu tydligare precisera förutsättningarna för att myndigheterna ska kunna förklara en vattenförekomst som ett kraftigt modifierat vatten eller besluta om undantag i form av mindre stränga krav. Detta för att säkerställa att de möjligheter som EU-rätten medger verkligen används fullt ut i praktiken.

Det som vi har anfört bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

9. Markavvattning, dammar och våtmarker, punkt 6 (M, SD)

av Carl-Oskar Bohlin (M), Cecilie Tenfjord Toftby (M), Mikael Eskilandersson (SD), Lars Beckman (M), Roger Hedlund (SD), Angelica Lundberg (SD) och David Josefsson (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2020/21:729 av Mats Nordberg m.fl. (SD) yrkande 26 och
2020/21:3356 av Jessica Rosencrantz m.fl. (M) yrkande 5 och
avslår motionerna
2020/21:323 av Anders Åkesson och Lars Thomsson (båda C),
2020/21:2473 av Mikael Dahlqvist (S) och
2020/21:3236 av Nina Lundström m.fl. (L) yrkande 15.

Ställningstagande

För att säkerställa att det svenska skogsbruket står starkt även i framtiden bör möjligheten till ökad utdikning, s.k. markutvattning, utredas. Dikning av skogsmark är i vissa fall ett effektivt sätt att öka produktionen, minska översvämningrisker och minimera körsador. Genom dikning kan man omvandla icke-produktiv skogsmark till produktiv mark, och dikningen kan därför på sikt leda till en ökad skogstillväxt och därmed ökad kolinlagring.

I praktiken hindrar det nuvarande regelverket möjligheterna att ta till vara de positiva effekterna av dikning. Dikning av skogsmark är t.ex. förbjuden i hela södra Sverige.

Vi anser att regelverken för dikning av skogsmark behöver ses över. Målsättningen ska vara att bibehålla och öka produktionen, åstadkomma god miljöhänsyn och minska riskerna för översvämningar. Det skulle t.ex. kunna övervägas att förenkla möjligheten till dispens för effektiv markavvattning genom samråd eller liknande vid dikesrensningar av äldre befintliga diken.

Det får vara en uppgift för regeringen att ta nödvändiga initiativ för att göra det möjligt att i högre grad än i dag ta tillvara de positiva effekterna av skogsdikning. Det som vi har anfört bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

10. Markavvattning, dammar och våtmarker, punkt 6 (L)

av Malin Danielsson (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:3236 av Nina Lundström m.fl. (L) yrkande 15 och avslår motionerna

2020/21:323 av Anders Åkesson och Lars Thomsson (båda C),

2020/21:729 av Mats Nordberg m.fl. (SD) yrkande 26,

2020/21:2473 av Mikael Dahlgvist (S) och

2020/21:3356 av Jessica Rosencrantz m.fl. (M) yrkande 5.

Ställningstagande

Att återställa tidigare utdikade eller igenväxta våtmarker kan ge stora positiva effekter både för klimatet och miljön. Nyanlagda och restaurerade våtmarker kan bidra till att minska övergödningen i vattendrag. En våtmark som anläggs i eller nära tätbebyggda områden kan även bidra till rekreativsmöjligheter och friluftsliv för allmänheten. Insatser för att ge allmänheten tillgång till våtmarken blir då viktiga. Tillgängligheten ska också vara anpassad för besökare med funktionsvariation.

Klimatförändringarna för med sig utmaningar för tätbebyggda städer med stora arealer hårdgjord yta. Vid kraftiga regn kan t.ex. belastningen på avlopps- och dagvattensystem bli betydande. I det sammanhanget skulle våtmarker och dammar kunna vara en lösning; genom att anlägga våtmarker och dammar i tätorter kan belastningen på va-nätet minskas. Vidare kan risken för utsläpp av föroreningar i hav, sjöar och vattendrag minskas.

Sammanfattningsvis har våtmarkerna många positiva effekter. Jag anser därför att stödsystemet för anläggande av våtmarker även bör omfatta åtgärder i tätbebyggda områden. Regeringen bör se till att så sker och ta nödvändiga initiativ för att främja och underlätta anläggandet av våtmarker i tätorter. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

11. Vandringsleder och passager för fisk, punkt 7 (SD)

av Mikael Eskilander (SD), Roger Hedlund (SD) och Angelica Lundberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2020/21:731 av Runar Filper m.fl. (SD) yrkandena 21 och 25.

Ställningstagande

Sportfisket av lax, öring, regnbåge och andra arter ger både nöje och tillfälle till motion, naturupplevelser och avkoppling. Fisketurismen har under senare tid vuxit, vilket är positivt. Besöken vid sjöar och älvar, stugbyar osv. bidrar till regional tillväxt och en levande landsbygd samt ger sysselsättning.

Man bör dock inte blunda för att det finns en intressekonflikt mellan sportfisket och andra aktörer som använder vattnet som resurs. En stor del av den flora och fauna som har etablerats under århundraden av mänsklig verksamhet lever i och gynnas av de förhållanden som råder i vattenkraftsdammarna. Dessa dammar utgör viktiga flödesbegränsningar och slamfällor i vattendragen. Dammarna är dessutom viktiga miljöer för rekreation och ett rikt friluftsliv.

Inte sällan tar olika intressegrupper och vattenkraftsägare runt vattendrag frivilliga initiativ till fiskefrämjande och miljöförbättrande åtgärder. Detta är givetvis positivt. Dessa frågor är dock så viktiga att en utredning borde få i uppdrag att se över hur ett samordnat investeringsstöd för att underlätta fiskens vandringar skulle kunna utformas och hur arbetet för att få till förbättrade vandringsleder skulle kunna intensifieras.

Ålbestånden har försvagats betydligt, vilket även har uppmärksammats på EU-nivå. Mycket tyder på att den hårda regleringen kring ålfisket har lett till ett ökat illegalt fiske. Målsättningen bör vara att minska denna drivkraft genom att underlätta för legalt ålfiske i den mån det är möjligt. Jag anser därför att åtgärder behöver vidtas för att åtgärda problemet med ål som inte kan passera vattenkraftverk. Detta problem kan avhjälpas genom fler uppströms och nedströms passager. Det får bli en uppgift för regeringen att ta nödvändiga initiativ för att det ska kunna utvecklas flera sådana passager.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

12. Vattenförsörjning och vattenförvaltning, punkt 8 (M, KD)

av Larry Söder (KD), Carl-Oskar Bohlin (M), Cecilie Tenfjord Toftby (M), Lars Beckman (M) och David Josefsson (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:3102 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 13,
2020/21:3357 av Jessica Rosencrantz m.fl. (M) yrkandena 20 och 29 samt
2020/21:3408 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 38 och
avslår motionerna
2020/21:536 av Ingemar Kihlström (KD),
2020/21:1477 av Hanna Westerén m.fl. (S),
2020/21:1655 av Nermina Mizimovic (S) och
2020/21:2920 av Magnus Ek m.fl. (C) yrkandena 8, 14 och 16.

Ställningstagande

Vatten är vårt viktigaste livsmedel och en trygg vattenförsörjning är grunden för ett välfungerande samhälle. Vi anser att fler åtgärder måste vidtas för att trygga vattenförsörjningen i vårt samhälle, och vi föreslår därför följande: Vattenförsörjningsfrågorna är komplexa och bereds i olika former inom flera departement. För att stärka det nationella ansvaret för vattenförsörjningsfrågorna bör alla frågor som rör vattentjänster samlas inom ett och samma departement. För att långsiktigt säkra vattenförsörjningen bör kommunerna åläggas att upprätta planer för den framtida vattenförsörjningen inom kommunen. Vattenförsörjningsplanerna ska antas av kommunfullmäktige och bör inför antagande lämnas för samråd och granskning i syfte att öka det demokratiska inflytandet. Förslaget ligger i linje med vad utredningen om hållbara vattentjänster föreslog i sitt betänkande Vägar till hållbara vattentjänster (SOU 2018:34). Vidare föreslår vi ett ökat användande av s.k. tekniskt vatten, dvs. vatten som inte håller dricksvattenkvalitet. Vi menar att tekniskt vatten i större utsträckning skulle kunna användas inom industrin, vid konstbevattning och i våra toaletter. Det skulle minska åtgången av vatten med dricksvattenkvalitet och därmed leda till en mer resurseffektiv hushållning med vatten. Slutligen föreslår vi att det införs en nationell leveransgaranti vad gäller vattenförsörjning. För elnätet finns det en leveransgaranti som ger kunder rätt till ersättning vid strömavbrott som varar minst 12 timmar. Vi anser att samma princip bör gälla för vattenförsörjningen och att det därför bör införas en nationell leveransgaranti. Vi tror att en leveransgaranti skulle uppmärksamma kommunerna på vikten av ett långsiktigt perspektiv på vattenförsörjningsfrågorna och öka pressen på kommunerna att tillgodose invånarnas behov och genomföra de investeringar som behövs.

Det är regeringens uppgift att ta nödvändiga initiativ och återkomma till riksdagen med förslag i enlighet med vad som anges ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

13. Vattenförsörjning och vattenförvaltning, punkt 8 (C)

av Ola Johansson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:2920 av Magnus Ek m.fl. (C) yrkandena 8, 14 och 16 samt avslår motionerna

2020/21:536 av Ingemar Kihlström (KD),

2020/21:1477 av Hanna Westerén m.fl. (S),

2020/21:1655 av Nermina Mizimovic (S),

2020/21:3102 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 13,

2020/21:3357 av Jessica Rosencrantz m.fl. (M) yrkandena 20 och 29 samt

2020/21:3408 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 38.

Ställningstagande

I takt med att klimatförändringarna förvärras väntas påfrestningarna på va-systemen öka. Systemen måste vara rustade för att klara av perioder av torka, skyfall och översvämningar.

Jag menar att dagens vattenlagstiftning behöver ses över för att säkerställa att va-systemen rustas att möta de klimatrelaterade utmaningar som väntar. Det kan t.ex. handla om att anpassa lagstiftningen så att lagstiftningen inte bara ställer krav på *bortledande* av vatten utan också på *uppsamling* av vatten, för att säkra dricksvattenförsörjningen.

På senare år har grundvattennivåerna i delar av landet varit låga under sommarmånaderna. För att säkra tillgången till dricksvatten i hela landet under hela året bör regeringen ta ytterligare initiativ till att kartlägga omfattningen och tillgängligheten på underjordiska vattenresurser med hjälp av modern karteringsteknik. Vidare bör regeringen stimulera innovativa initiativ till grundvattenåterskapning.

Det som anförts ovan bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

14. Åtgärder för en hållbar va-infrastruktur, punkt 9 (M, C)

av Carl-Oskar Bohlin (M), Cecilie Tenfjord Toftby (M), Ola Johansson (C), Lars Beckman (M) och David Josefsson (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2020/21:2920 av Magnus Ek m.fl. (C) yrkande 1,
2020/21:2927 av Ola Johansson m.fl. (C) yrkande 38 och
2020/21:3357 av Jessica Rosencrantz m.fl. (M) yrkande 24.

Ställningstagande

Enligt branschorganisationen Svenskt Vatten är den befintliga va-infrastrukturen i landet i stort behov av upprustning och nyinvesteringar. Organisationens senaste investeringsrapport visar att dagens investeringsnivå är långt ifrån tillräcklig för att va-organisationerna ska klara att upprätthålla sin lagstadgade funktion och samtidigt genomföra nödvändiga klimatanpassningsåtgärder inför framtiden. Vi anser att det finns skäl att se över vattenlagstiftningen för att vidga möjligheterna att finansiera investeringar i va-infrastruktur. Exempelvis skulle möjligheten att fondera medel till investeringar kunna förbättras. Ytterligare åtgärder som bör övervägas är införandet av en vattenavgift på offentligt vatten. Den närmare utformningen av ett sådant system behöver utredas, men det kan t.ex. ske via en va-fond eller genom en regionaliserad vattens katt. En avgift skulle ge ökade incitament att hushålla med vatten och skapa förutsättningar för fler nödvändiga re-investeringar i va-infrastrukturen. Det får bli en uppgift för regeringen att ta nödvändiga initiativ och återkomma till riksdagen med lagförslag som tillgodoser det anförda.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

15. Övriga förslag om va-infrastruktur, punkt 10 (C)

av Ola Johansson (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:2920 av Magnus Ek m.fl. (C) yrkandena 2 och 4–7.

Ställningstagande

Det är hög tid att ta ett samlat grepp om behovet av investeringar för att uppgradera den grundläggande va-infrastrukturen i Sverige. I rapporten *Investeringsbehoven och framtida kostnader för kommunalt vatten och avlopp för perioden 2020–2040* framhåller Svenskt Vatten att behovet av investeringar under perioden 2020–2040 är betydande för att upprätthålla nuvarande kapacitetsnivå i va-nätet. Enligt branschorganisationen utgör mer än hälften av investeringsbehoven reinvesteringar i ålderstigna och slitna va-system som eftersatts under lång tid. Utbyggnad av ny va-infrastruktur till nya bostadsområden utgör cirka en tredjedel av investeringsbehoven. Därutöver står klimatanpassningsåtgärder och åtgärder för att utrusta reningsverk med den senaste tekniken för en mindre men nog så viktig del av de framtida investeringsbehoven.

Många kommuner har begränsade resurser för att restaurera och uppgradera sina va-system. Den kommunala va-taxan är utformad för att täcka löpande drift och intäkterna från taxan lämnar inte något ekonomiskt utrymme för nödvändiga investeringar till restauration av befintliga anläggningar och ledningsnät eller utbyggnad av ny va-infrastruktur. För att råda bot på bristen på investeringskapital finns det enligt min mening anledning att se över möjligheten att tillåta extern finansiering av va-infrastruktur, vilket lagstiftningen inte tillåter i dag.

Samtidigt behövs resurser för kapacitetsuppbyggnad och kompetensförsörjning i flera av landets va-organisationer. Små kommuner i glesbygden har i dag svårt att rekrytera personal med spetskompetens. För att stärka personalförsörjningen och kapacitetsuppbyggnaden i de allra minsta va-organisationerna behöver åtgärder på nationell nivå vidtas. Åtgärder i syfte att underlätta för små kommuner att gå samman organisatoriskt och samfinansiera va-lösningar behöver också utredas. Vidare vill jag se verkningsfulla insatser för att öka digitaliseringen och automatiseringstakten inom va-området.

Det är regeringens uppgift att ta nödvändiga initiativ och återkomma till riksdagen med förslag i enlighet med vad som föreslagits ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

16. Anslutning till kommunalt vatten och avlopp, punkt 11 (S, V, MP)

av Emma Hult (MP), Johan Löfstrand (S), Elin Lundgren (S), Leif Nysmed (S), Momodou Malcolm Jallow (V), Sanne Lennström (S) och Joakim Järrebring (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:728 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 7,

2020/21:2807 av Kjell-Arne Ottosson m.fl. (KD) yrkande 41 i denna del,

2020/21:2920 av Magnus Ek m.fl. (C) yrkande 18 och

2020/21:3102 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 15.

Ställningstagande

Det är viktigt att vatten- och avloppstjänster kan lösas på ett sätt som både tillgodoser kraven på hälsa och miljö och tar hänsyn till kommunens och de enskilda fastighetsägarnas förutsättningar att ordna va-anläggningar. Utredningen om hållbara vattentjänster (SOU 2018:34) har föreslagit förändringar i vattentjänstlagen som syftar till att göra vattenlagstiftningen mer flexibel. Regeringen har aviserat att en proposition som bygger på utredningens förslag ska överlämnas till riksdagen under innevarande riksdagsår. Vi anser inte att det finns anledning för riksdagen att föregripa detta med ett tillkännagivande, och vi avstyrker därför motionerna.

17. Lokalt anpassade va-lösningar, punkt 12 (SD, C, KD)

av Larry Söder (KD), Mikael Eskilandersson (SD), Ola Johansson (C), Roger Hedlund (SD) och Angelica Lundberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:728 av Martin Kinnunen m.fl. (SD) yrkande 6,

2020/21:2807 av Kjell-Arne Ottosson m.fl. (KD) yrkandena 40, 43 och 44,

2020/21:2920 av Magnus Ek m.fl. (C) yrkande 3 och

2020/21:3408 av Larry Söder m.fl. (KD) yrkande 37.

Ställningstagande

Kostnaderna för utbyggnad av det kommunala va-nätet kan bli stora för kommuner på landsbygden och för kommuner med snabb befolkningstillväxt. Det leder tyvärr till att kommuner ibland avstår från att planlägga ny samlad bebyggelse utanför det befintliga va-nätet, vilket hämmar bostadsutvecklingen på landsbygden. Som lagen om allmänna vattentjänster är utformad har kommunen en långtgående skyldighet att tillhandahålla allmänna vattentjänster redan när det finns ett fåtal bostadshus i ett område. Kostnaderna för enskilda fastighetsägare att själva ordna en godkänd småskalig lösning är ofta billigare än utbyggnad av det kommunala nätet och kostnaden för den enskilde att ansluta till den allmänna va-anläggningen.

Vi anser att lokalt anpassade va-lösningar behöver underlättas genom en ökad flexibilitet i lagstiftningen. Vi välkomnar därför i och för sig förslaget i utredningen Vågar till hållbara vattentjänster (SOU 2018:34) om att 6 § vattentjänstlagen ändras i syfte att ge kommunerna en större flexibilitet i bedömningarna av behovet av vattentjänster i kommunen. Förslaget innebär att det lokalt ges större möjlighet att välja t.ex. en frivillig gemensamhetsanläggning i stället för en kommunal va-anläggning, om den kan uppnå ett motsvarande skydd för människors hälsa och miljön. Det är angeläget att regeringen nu skyndsamt återkommer till riksdagen med förslag som underlättar för lokalt anpassade va-lösningar. Vi anser vidare att kommunen ska kunna förelägga fastighetsägare att uppgradera sina enskilda anläggningar i samlad bebyggelse i stället för att kommunen själv måste ta över ansvaret för vattentjänsterna. En majoritet av befolkningen i en mindre samlad bebyggelse bör dessutom ges möjlighet att själva bestämma om de önskar ansluta till det allmänna va-nätet eller inte.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

18. Övriga förslag om allmänna vattentjänster, punkt 13 (M)

av Carl-Oskar Bohlin (M), Cecilie Tenfjord Toftby (M), Lars Beckman (M) och David Josefsson (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2020/21:3102 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 14 och
avslår motionerna
2020/21:201 av Michael Rubbestad (SD),
2020/21:583 av Sofia Nilsson och Stina Larsson (båda C),
2020/21:740 av Per-Arne Håkansson (S),

2020/21:762 av Magnus Jacobsson (KD) yrkandena 1–4,
2020/21:1115 av Edward Riedl (M),
2020/21:1347 av Sten Bergheden (M) yrkande 1,
2020/21:1615 av Roger Hedlund m.fl. (SD) yrkande 42 och
2020/21:2807 av Kjell-Arne Ottosson m.fl. (KD) yrkandena 41 i denna del och
42.

Ställningstagande

Kommunala beslut om vatten och avlopp ger ofta upphov till konflikter. Det kan handla om fastighetsägare som tvingas ansluta till det kommunala va-nätet, trots att fastigheten är försedd med en fullt fungerande och ändamålsenlig enskild anläggning, eller fastighetsägare som vill ansluta till det kommunala va-nätet men som på grund av att kommunen avvaktar med utbyggnad tvingas vidta kostsamma åtgärder för att uppgradera det enskilda avloppet i väntan på kommunal anslutning. Vi vill att äganderätten och den enskildes inflytande över kommunala beslut om vatten och avlopp stärks.

Det får bli en uppgift för regeringen att ta initiativ till att utreda hur fastighetsägares möjlighet att överklaga kommunala va-beslut kan stärkas.

19. Övriga förslag om allmänna vattentjänster, punkt 13 (SD)

av Mikael Eskilandersson (SD), Roger Hedlund (SD) och Angelica Lundberg (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:1615 av Roger Hedlund m.fl. (SD) yrkande 42,

bifaller delvis motion

2020/21:201 av Michael Rubbestad (SD) och

avslår motionerna

2020/21:583 av Sofia Nilsson och Stina Larsson (båda C),

2020/21:740 av Per-Arne Håkansson (S),

2020/21:762 av Magnus Jacobsson (KD) yrkandena 1–4,

2020/21:1115 av Edward Riedl (M),

2020/21:1347 av Sten Bergheden (M) yrkande 1,

2020/21:2807 av Kjell-Arne Ottosson m.fl. (KD) yrkandena 41 i denna del och
42 samt

2020/21:3102 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 14.

Ställningstagande

Kommunala vatten- och avloppsplaner (va-planer) är viktiga för en långsiktig planering av kommunens utbyggnad och framväxt. En långsiktig va-plan bidrar också till förutsägbarhet för enskilda. Det är viktigt att fastighetsägare får tillgång till information om vilka geografiska områden som är prioriterade i kommunens va-utbyggnad och när i tiden va-utbyggnad kommer att ske. För att minska konflikterna kring och öka förståelsen för kommunens beslut om utbyggnad av det kommunala va-nätet föreslår vi att antagandet av kommunala va-planer alltid ska föregås av ett obligatoriskt samrådsförfarande.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

20. Övriga förslag om allmänna vattentjänster, punkt 13 (KD)

av Larry Söder (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkänner detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:2807 av Kjell-Arne Ottosson m.fl. (KD) yrkandena 41 i denna del och 42 samt

avslår motionerna

2020/21:201 av Michael Rubbestad (SD),

2020/21:583 av Sofia Nilsson och Stina Larsson (båda C),

2020/21:740 av Per-Arne Håkansson (S),

2020/21:762 av Magnus Jacobsson (KD) yrkandena 1–4,

2020/21:1115 av Edward Riedl (M),

2020/21:1347 av Sten Bergheden (M) yrkande 1,

2020/21:1615 av Roger Hedlund m.fl. (SD) yrkande 42 och

2020/21:3102 av Josefin Malmqvist m.fl. (M) yrkande 14.

Ställningstagande

Jag anser att en fastighetsägare som måste ansluta sitt enskilda avlopp till det kommunala nätet inte ska behöva betala anslutningsavgift till kommunen förrän avloppet verkligen har kopplats upp mot nätet. Detta skulle skapa större trygghet hos den enskilde. Om en fastighetsägare vill ansluta vid en senare tidpunkt borde anslutningsavgiften även kunna justeras utifrån KPI-utvecklingen. Dessutom borde kommunerna bli bättre på att informera fastighetsägarna om att de har rätt att dela upp betalningen på en tioårsperiod. Vidare bör den ersättning som fastighetsägaren får för att lösa in sitt enskilda

avlopp beräknas utifrån en avskrivningstid på 20 år i stället för 10 år som gäller i dag enligt vattenlagstiftningen.

Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Särskilt yttrande

Riksintressen, punkt 1 (C)

Ola Johansson (C) anför:

Vi behöver fler bostäder i Sverige, och en grundläggande förutsättning för att kunna bygga dessa är att det finns byggbar mark. Just bristen på byggbar mark är en av de största utmaningarna när det gäller bostadsbyggandet.

I Sverige finns en lång rad begränsningar som gör att mark som i och för sig bedöms som lämplig inte får användas för bostadsbyggande; riksintresse-systemet är en sådan begränsning. Ungefär halva Sverige är klassat som statligt riksintresse, vilket är en orimligt stor omfattning. Myndigheternas oprecisa utpekande av riksintresseområden leder till att andra angelägna behov, t.ex. bostadsbyggandet, får stå tillbaka.

Jag anser alltså till att börja med att riksintressena måste preciseras och att arealerna behöver minska. Därutöver bör det i riksintressesystemet finnas en ventil där det aktuella riksintresset kan vägas mot behovet av bostadsbyggande.

Ett annat problem med det nuvarande riksintressesystemet är att även inaktuella riksintressen kan hindra kommunerna i deras planeringsansvar gentemot medborgarna. Riksintressen ska inte kvarstå om det inte finns ett egentligt behov, och varje riksintresse bör därför återkommande aktualiseras. Jag vill alltså se en s.k. solnedgångsparagraf, dvs. en bestämmelse som innebär att ett riksintresse skrivs av om det inte har aktualiserats inom en viss tid.

Centerpartiets sakpolitiska överenskommelse med regeringspartierna (januariavtalet) innehåller bl.a. att en översyn ska göras av riksintressena, och översynen ska leda till en kraftig minskning av antalet riksintresseområden och områdenas areella utbredning. Myndigheternas arbete med denna översyn pågår nu, och en delrapport lämnades i januari 2020. Slutredovisningen sker i september i år. Det är viktigt att översynen tas om hand, följs upp och leder till konkret handling.

I Centerpartiet kommer vi även i de fortsatta diskussionerna att verka för att riksintressesystemet förändras på det sätt som jag har redogjort för, så att tillgången till byggbar mark kan öka. Med hänsyn till januariavtalet och myndigheternas pågående översyn av riksintressena avstår jag dock nu från att reservera mig i dessa frågor.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden 2020/21

2020/21:101 av Acko Ankarberg Johansson och Andreas Carlsson (båda KD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i särskild ordning bör ta helhetsansvar för Vättern så att den kan säkras som friskvattentäkt och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:192 av Mikael Strandman och Monika Lövgren (båda SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning gällande riksintressen och strandskydd med direktiv om minskning av dessa i omfattning till förmån för bostadsbyggande och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:201 av Michael Rubbestad (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster bör revideras i enlighet med motionens intention och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:323 av Anders Åkesson och Lars Thomsson (båda C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyndsamt anpassa regelverket, bl.a. avseende inriktningen på markavvattning, så att den akuta problematiken med torka och vattenbrist kan hanteras snarast och senast inom den aviserade propositionen, och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:368 av Stina Larsson (C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning som tittar på hur kommuner definierar väsentliga samhällsintressen och vilka eventuella förändringar och förtydliganden som behöver göras för att tillämpningen ska fungera och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:370 av Stina Larsson (C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över reglerna för vad som ska utgöra riksintressen för energiproduktion så att dessa regler inte hindrar en modern samhällsplanering och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:536 av Ingemar Kihlström (KD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda förutsättningarna för ett nationsövergripande regelverk för bevakningsförbud och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:576 av Mikael Larsson och Anders Åkesson (båda C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om byggnation på landsbygden och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:583 av Sofia Nilsson och Stina Larsson (båda C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda förutsättningarna för ett nytt taxesystem för kommunala avlopp så att kommunerna får bättre redskap att skapa rättvisa taxor och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:724 av Staffan Eklöf m.fl. (SD):

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av reglerna för exploatering av jordbruksmark med syftet att säkerställa en fungerande avvägning mellan olika samhällsintressen och att underlätta begränsad byggnation på egen mark och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av plan- och bygglagen samt miljöbalken gällande eventuellt större befogenheter för länsstyrelserna att ingripa mot en kommunal plan när den avvägning mellan samhällsintressen som miljöbalken kräver vid exploatering av jordbruksmark inte har gjorts, med resultatet att jordbruksmark exploateras för annan markanvändning trots att andra alternativ finns, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2020/21:728 av Martin Kinnunen m.fl. (SD):

6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behoven av större flexibilitet i val av lösning för vatten och avlopp och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav i normalfallet inte ska påtvingas ett kommunalt avlopp och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:729 av Mats Nordberg m.fl. (SD):

26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förenkla dispens för effektiv markavvattning, exempelvis genom samråd vid

dikesrensningar av äldre befintliga diken, och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:731 av Runar Filper m.fl. (SD):

21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att intensifiera arbetet med förbättrade vandringsleder och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla fler uppströms och nedströms passager och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:733 av Mats Nordberg m.fl. (SD):

26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att miljöbalkens riksintressen bör begränsas till antal och omfattning och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram en strategi för en långsiktigt hållbar användning av åkermark där särskilt värdefull åkermark ska kunna skyddas och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:740 av Per-Arne Håkansson (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om nationell uppföljning kring en hållbar utveckling för va-system utifrån hälsa, klimat och livsmedelsförsörjning och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:762 av Magnus Jacobsson (KD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kräva påvisbar miljönytta innan man tvingar en enskild att byta anläggning och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kommuner ska vara teknikneutrala när de fattar beslut om åtgärder och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ställa samma prestandakrav på offentliga anläggningar som för enskilda avlopp och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram ett förslag på strategi som leder till att de offentliga va-huvudmännen minskar sin miljöpåverkan, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2020/21:880 av Johan Andersson (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheterna att ändra kriterierna för riksintressen så att hela dricksvattentäkter ska kunna omfattas och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:973 av Sten Bergheden (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att all bedömning av småskalig vattenkraftsverksamhet måste utgå från att de småskaliga vattenkraftverken är samhällsviktiga verksamheter och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör se över all lagstiftning som berör den småskaliga vattenkraften i syfte att rädda och utveckla den befintliga småskaliga vattenkraften i Sverige och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1086 av Josefin Malmqvist m.fl. (M):

12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om färre och tydligare definierade riksintressen och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1115 av Edward Riedl (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stoppa tvångsanslutningarna till kommunalt vatten och avlopp och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1240 av Edward Riedl (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att minska regelbördan vid bostadsbyggande och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1245 av Saila Quicklund (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att begränsa och bättre precisera riksintressenas areal och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1321 av Maria Stockhaus m.fl. (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bostadsbyggande ska anses vara ett riksintresse och att regeringen bör tillsätta en ny utredning i syfte att få en bättre avvägning mellan riksintressen och bostadsbyggande och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1347 av Sten Bergheden (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om tvångsanslutningar till det kommunala avloppssystemet för ägare till enskilda avlopp och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1348 av Lotta Olsson (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om möjligheten att utreda och införa ett ackrediteringssystem för vattentorn och stora vattenreservoarer, där vattnet är dricksvatten, och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1419 av Arman Teimouri (L):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att motverka avvecklingen av landsbygden genom att se över lagstiftningen för att underlätta för kommuner att medge bygglov på jordbruksmark och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1457 av Hans Ekström och Caroline Helmersson Olsson (båda S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Mälaren och andra viktiga vattentäkter måste skyddas för dricksvattenförsörjningen och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1477 av Hanna Westerén m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att skapa samhällsberedskap för effekterna av extrem torka såväl som att anpassa aktuell lagstiftning till vattenbrist och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1615 av Roger Hedlund m.fl. (SD):

42. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av kommunala vatten- och avloppsplaner och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1655 av Nermina Mizimovic (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheterna att förebygga och hantera vattenbristsituation och att anpassa aktuell lagstiftning till vattenbrist och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1765 av Anders Hansson m.fl. (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheterna att göra stranderosion orsakad av havet till en statlig angelägenhet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga en översyn av regelverken för strandfodring i syfte att minska antalet involverade instanser och renodla hanteringen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga en översyn av statens krav på ersättning från kommuner som återför sand från havet till sina erosionsdrabbade stränder genom strandfodring, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2020/21:1889 av Hanna Westerén m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av att uppnå en balans mellan riksintresse och hållbar utveckling och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2147 av Per-Arne Håkansson m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheterna för fortsatt klimatpolitisk samverkan på statlig, lokal och regional nivå för att motverka stranderosionen i Skåne och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2473 av Mikael Dahlqvist (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att vid tillståndsprövning för utrivning av dammar ta bättre hänsyn till allmänintresset och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2624 av Betty Malmberg (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av att långsiktigt säkra tillgången på dricksvatten av god kvalitet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att viktiga dricksvattentäkter, såväl grund- som ytvattentäkter, ska kunna utnämnas som riksintresse och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Vättern bör utnämnas till riksintresse för dricksvattenförsörjning och att detta ska väga tyngst av sjöns olika riksintressen och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2639 av Boriana Åberg m.fl. (M):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regleringsbrevet till länsstyrelserna ska peka ut bostadsbyggande som en prioriterad uppgift och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2703 av Camilla Hansén m.fl. (MP):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att undersöka förutsättningarna för att flytta över ansvaret för regleringen av Hjälmarens vattennivåer till staten och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2709 av Maria Gardfjell m.fl. (MP):

14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka skyddet för åkermarken och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2732 av Rebecka Le Moine m.fl. (MP):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att de orörda älvarna och vattendragen ska bevaras och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2759 av Ann-Sofie Alm (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten till en nationellt samordnad översyn av Vänerns vattenreglering och översvämningrisker samt skredriskerna i Göta älv och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2807 av Kjell-Arne Ottosson m.fl. (KD):

40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att enskilda avlopp i samlad bebyggelse ska kunna föreläggas att uppgraderas så att de uppfyller miljö- och hälsokraven, utan att detta medför en skyldighet för kommunen att ordna kommunalt va i bebyggelsen i fråga, och tillkännager detta för regeringen.
41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den som har ett enskilt avlopp som uppfyller gällande miljö- och hälsokrav i normalfallet inte ska påtvingas ett kommunalt avlopp samt att om detta ändå sker bör den ersättning som den enskilde får för att lösa in sitt enskilda avlopp beräknas utifrån en avskrivningstid på 20 år i stället för som i dag 10 år, och tillkännager detta för regeringen.
42. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en enskild som redan har ett fungerande avlopp inte ska behöva betala någon anslutningsavgift till kommunen förrän avloppet verkligen har kopplats upp mot nätet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

43. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kommuner inte ska vara tvingade att ta över va-ansvaret i samlad bebyggelse och tillkännager detta för regeringen.
44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om samverkan mellan fastighetsägare som alternativ på landsbygden och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2917 av Ulrika Heie m.fl. (C):

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka skyddet för åkermark och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2920 av Magnus Ek m.fl. (C):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheterna att införa en vattenavgift på offentligt vatten i syfte att delfinansiera nödvändiga investeringar och klimatanpassningsåtgärder i va-systemen och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att tillåta extern finansiering av va-infrastrukturen i syfte att motverka bristen på investeringskapital och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att underlätta för lokalt anpassade va-lösningar och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att va-organisationer bör ha tillgång till modern teknik, kunskap och kompetensutveckling samt goda möjligheter att rekrytera relevant personal till organisationen och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över hur kapacitetsuppbyggnaden i de allra minsta va-organisationerna kan stärkas och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för en snabbare digitaliserings- och automatiseringstakt inom va-kollektiven och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över hur flera mindre kommuner kan gå samman kring en gemensam va-organisation samt samfinansiera gemensamma lösningar och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att svensk vattenlagstiftning bör moderniseras och anpassas för att möta framtidens klimatutmaningar och nationella beredskapsbehov och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utnyttja ny teknik för att kartlägga underjordiska vattenresurser och att främja

initiativ för grundvattenåterskapning och tillkännager detta för regeringen.

16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över dagens vattenlagstiftning så att den anpassas till att även samla upp vatten och inte enbart leda bort det och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att alternativa lösningar till tvångsanslutningar till det kommunala va-systemet bör ses över och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2927 av Ola Johansson m.fl. (C):

13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att riksintressena bör preciseras så att mindre arealer omfattas och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den översyn av riksintressen som Boverket fått i uppdrag att leda tas om hand, följs upp och leder till konkret handling och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att riksintressena återkommande bör aktualiseras samt att en solnedgångsparagraf för riksintressen bör införas och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en noggrann avvägning mellan behovet av bostäder och produktiv jordbruksmark och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om proportionalitet när det gäller bedömningen av bostadsbyggande i Sveriges landsbygder och tillkännager detta för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hållbar va-infrastruktur och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3060 av Emma Hult m.fl. (MP):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skydda Vätterns vatten genom ett överordnat riksintresse och se till att krav på tillräckliga vattenskyddsområden införs och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3102 av Josefin Malmqvist m.fl. (M):

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genomföra en bred översyn av miljöbalken i syfte att utreda möjligheter att främja ett ökat bostadsbyggande och tillkännager detta för regeringen.

12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkra en bättre balans mellan mark för jordbruk och intresset av att bygga bostäder på landsbygden och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kommunerna ska upprätta långsiktiga planer för vattenförsörjningen som ska antas av kommunfullmäktige och dessförinnan lämnas för samråd och granskning och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur fastighetsägare kan få möjlighet att överklaga beslut som kommunen fattat rörande vatten och avlopp och som de berörs av och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en fastighetsägare vars va-system är bättre eller likvärdigt med det som kommunen erbjuder inte ska kunna tvångsanslutas till kommunalt avlopp och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att enskilda riksintressen ska vara giltiga under en förutbestämd tid och sedan förfalla om ingen ny ansökan görs och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3236 av Nina Lundström m.fl. (L):

15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om våtmarker i tätorter och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stranderosion och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3257 av Nina Lundström m.fl. (L):

27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att värna dricksvattenförsörjningen, förebyggande åtgärder mot läckage i vattenledningar samt åtgärder mot vattenbrist vid torka och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3356 av Jessica Rosencrantz m.fl. (M):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheterna att i vissa fall tillåta utökad dikning av skogsmark och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3357 av Jessica Rosencrantz m.fl. (M):

14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska utse en myndighet som får helhetsansvaret i frågor som rör stranderosion och tillkännager detta för regeringen.

15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en översyn av regelverken kopplade till strandfodring och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka sparsamheten med dricksvatten och där så går ersätta det med s.k. tekniskt vatten och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att utreda vilka lagregleringar som krävs för att befintlig infrastruktur i kommunalt va kostnadseffektivt ska kunna anpassas till framtida utmaningar och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det nationella ansvaret för vattentjänster bör samordnas bättre och samlas inom ett departement och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3408 av Larry Söder m.fl. (KD):

37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förändra vattenlagstiftningen så att kommunal va-lösning inte ska vara ett krav om inte en majoritet av en bebyggelses befolkning kräver det, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda införandet av en nationell leveransgaranti för vattenförsörjning och tillkännager detta för regeringen.
42. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ange bostadsintresset som ett likvärdigt intresse utöver övriga riksintressen och tillkännager detta för regeringen.
43. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ompröva och möjliggöra upphävande av riksintresseklassificeringar och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3446 av Pål Jonson m.fl. (M):

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stöd till småskaliga vattenkraftverk och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3501 av Camilla Brodin m.fl. (KD):

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att värna småskalig vattenkraft och tillsätta en utredning som överväger ytterligare åtgärder för att skydda den småskaliga vattenkraften mot produktionsminskningar och nedläggningar, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2020/21:3562 av Cecilia Widegren (M):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se till att regeringens förlängda myndigheter, länsstyrelserna, agerar på ett

likvärdigt sätt oavsett beslutsområde, inte minst gällande äganderätten, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2020/21:3679 av Johan Pehrson m.fl. (L):

45. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en nationell strategi för kustskydd, översvämningar och stranderosion och tillkännager detta för regeringen.